

Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю»
Заснована у 2024 році

Василь Шуляр

НОМОДЕЛЬ ІНТЕЛІГЕНТНОГО ЧИТАЧА

*Любити. Бути вдячним.
Цінувати те, що сьогодні маєш.*

Практико-орієнтована монографія

Миколаїв
2024

УДК 028-047.22:[37.016:821]
III 95

Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю»

Заснована у 2024 році

Автор: В. І. Шуляр,
доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти,
директор Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, заслужений учитель України

Рекомендовано до друку рішенням ученої ради Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, протокол від 19 червня 2024 року № 3

Рецензенти:

В. В. Гладішев – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

О. М. Ніколенко – докторка філологічних наук, професорка, завідувачка кафедри світової літератури Полтавського національного педагогічного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Т. В. Тихонова – докторка педагогічних наук, доцентка, Beijing Normal University-Hong Kong Baptist University United International College, visiting professor

Шуляр В. І.

III 95 Ноомодель інтелігентного читача : практико-орієнтована монографія] / В. І. Шуляр. – Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024. – 176 с. – (Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю»).

ISBN 978-617-8265-62-5

Практико-орієнтована монографія із серії видань «Методика літератури, умотивована любов'ю» розкриває вперше технологію формування націозорієнтованого компетентного учня-читача / учениці-читачки в системі літературної освіти. Розроблена ноомодель враховує ціннісно-етичну, компетентнісну, діяльнісну та особистісно зорієнтовані стратегії навчання. Оновлено модель літературної компетентності учнів-читачів. Запропоновано вперше технологію реалізації ціннісно-етичної стратегії, яка увідповіднена до компетентнісно-діяльнісного навчання.

Монографія розрахована на науковців / учених та сприятиме професійно-фаховому зростанню вчителів-практиків і майбутніх освітян-філологів.

УДК 028-047.22:[37.016:821]

© Шуляр В. І., 2024
© Центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024
ISBN 978-617-8265-62-5

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
ВСТУП	10
I. НАЦІОЗОРІЄНТОВАНИЙ ІНТЕЛІГЕНТНИЙ УЧЕНЬ-ЧИТАЧ / УЧЕНИЦЯ-ЧИТАЧКА ЯК МЕТА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	22
1.1. Націозорієнтовані інтелігентні учні-читачі в «душі нації» (за ідеями Костянтина Ушинського та Якова Чепіги)	22
1.2. Модель формування істинного патріота Нової української школи в системі літературної освіти	30
1.3. Персоналізована акмемадель розвитку особистості Нової української школи	33
1.4. Формування компетентного учня-читача / учениці- читачки: від традицій до ноомоделі	43
1.5. Рівневі моделі інтелігентних (компетентних) учнів-читачів у системі літературної освіти	49
II. ЦІННІСНО-ЕТИЧНІ НОРМИ ТА СТАВЛЕННЯ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ- ЧИТАЧКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	56
2.1. Ціннісно-етичні норми: від поняття до структури	56
2.2. Цінності в системі літературної освіти: структура, змістове наповнення	58
2.3. Цінності, ціннісні орієнтації, етичні норми як складники ціннісно-етичної стратегії в системі літературної освіти учнів-читачів	62
2.4. Ціннісно-етична стратегія як поняття та її складники в системі літературної освіти школярів	65

В.І. Шуляр **НОМОДЕЛЬ ІНТЕЛІГЕНТНОГО ЧИТАЧА**

2.5. Шляхи реалізації ціннісних моделей у системі читачької співпраці	68
2.6. Комуникативно-емоційний аспект як фактор формування ціннісних орієнтацій особистості	70
2.7. Формування морально-етичної свідомості та культури інтелігентних учнів-читачів	73
2.8. Ставлення в системі ціннісно-етичних норм як засіб формування компетентних учнів-читачів	78

III. КОМПЕТЕНТІСНА СТРАТЕГІЯ В СИСТЕМІ ЧИТАЧЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ 85

3.1. Компетентний учень-читач / учениця-читачка: психологічні й методичні основи	85
3.2. Модель «літературна компетентність» і складники вибудови літературної освіти випускника-читача	91
3.3. Складники духовно-мистецького досвіду випускника-читача	94
3.4. Компетентісно-діяльнісна парадигма в системі літературної освіти школярів	98

IV. НОМОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЧЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) У ВІДПОВІДНОСТІ ДО НАСКРІЗНИХ УМІНЬ І КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ 100

4.1. Культурна (культурологічна) компетентність	100
4.2. Літературознавча компетентність	104
4.3. Інтерпретаційна компетентність	109
4.4. Аксіологічна компетентність	114
4.5. Творчо-мовленнєва компетентність	117

V. СКЛАДНИКИ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ-ЧИТАЧІВ 125

5.1. Схема складників літературної компетентності учнів-читачів	125

ЗМІСТ

5.2. Розгорнута модель складників літературної компетентності учнів-читачів	126
VI. КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ НООМОДЕЛІ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ-ЧИТАЧІВ	127
6.1. Вільне володіння державною мовою	127
6.2. Здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами	128
6.3. Математична компетентність	129
6.4. Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій	130
6.5. Інноваційність	130
6.6. Екологічна компетентність	131
6.7. Інформаційно-комунікаційна компетентність	131
6.8. Навчання впродовж життя	132
6.9. Громадянські та соціальні компетентності	133
6.10. Культурна компетентність	134
6.11. Підприємливість і фінансова грамотність	136
VII. НАСКРІЗНІ ВМІННЯ В НООМОДЕЛІ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	137
7.1. Читати з розумінням	137
7.2. Висловлювати власну думку	137
7.3. Критично і системно мислити	137
7.4. Логічно обґрунтовувати позицію	138
7.5. Діяти творчо, продукувати ідеї	138
7.6. Виявляти ініціативу, пропонувати рішення розв'язання проблеми	138
7.7. Конструктивно керувати емоціями	138
7.8. Оцінювати ризики	139
7.9. Приймати рішення, обирати способи розв'язання проблеми	139
7.10. Формулювати, розв'язувати, аналізувати проблеми / ситуації	139
7.11. Співпрацювати з іншими	139

**VIII. ЦІННОСТІ. НОРМИ. ЕМОЦІЙНО-ПОЧУТТЄВІ
СТАНИ ОСОБИСТОСТІ 140**

- 8.1. Кодекс цінностей сучасного українського виховання 140
- 8.2. Основні національні цінності 140
- 8.3. Основні громадянські цінності 141
- 8.4. Цінності родинного життя 141
- 8.5. Валео-екологічні цінності 142
- 8.6. Абсолютні, вічні цінності та їх антиподи 143
- 8.7. Морально-гуманістичні емоційно-почуттєві стани особистості 144
- 8.8. Інтимно-особистісні емоційно-почуттєві стани 144
- 8.9. Інтелектуальні емоційно-почуттєві стани особистості 145
- 8.10. Естетичні емоційно-почуттєві стани особистості 145
- 8.11. Перелік емоційно-почуттєвих станів особистості 146

**ІХ. АЛГОРИТМ РЕАЛІЗАЦІЇ НООМОДЕЛІ
ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО)
УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ 149**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 152

ВИСНОВКИ 158

ПІСЛЯМОВА 161

СЛОВО РЕЦЕНЗЕНТАМ 164

- 1. Ноомодель читача в системі літературної освіти
ГЛАДИШЕВ В. В. 165
- 2. Нова значуща праця подвижника української освіти, освячена любов'ю
НІКОЛЕНКО О. М. 169
- 3. Рецензія на практико-орієнтовану монографію «Ноомодель інтелігентного читача»
ТИХОНОВА Т. В. 173

**Із вдячністю захисникам і захисницям,
які тримають свій стрій в ім'я України!**

**Із пошанівком до моїх учнів і
колег-однодумців, які були зі мною,
зреалізовували задумане мною!**

**Сердечна подяка моїй сім'ї,
яка впродовж багатьох років
мене підтримувала,
допомагала й розуміла!**

**Щире слово подяки моїм
рецензентам попередніх видань,
вдячність тим, хто зголосився
нині вивчати багатотомне видання!**

**Дякую Україні й українцям,
рідній миколаївській землі,
закладам освіти Миколаївщини й України,
які допомогли мені стати Вчителем!**

МЕТОДИКА ЛІТЕРАТУРИ, УМОТИВОВАНА ЛЮБОВ'Ю

*Любити. Бути вдячним.
Цінувати те, що сьогодні маєш.*

... Усе починається з любові.

У любові народжується Дитина. З любов'ю проживаємо дні й ночі ... У любові черпаємо надію, віру, наснагу, терпіння і терплячість ...

З любові творяться всі добрі справи. У любов не граються, а повсякчас її мають берегти й леліяти. Любов – це розкіш. Над любов'ю треба працювати щоденно і щоношно. Любов – наша радість, надія, віра, благодать, людяність, і все людське в ній має жити вічно. Від любові творимо дива!

Любов усім доступна і бажана. Без любові життя буде прісним. Наші справи, діяння наповнені любов'ю. Тоді й тільки тоді Ти відчуєш сповна почуття Щастя: жити, діяти, творити! Любов плекає особистість!

У любові рідних і близьких, щирих і правдивих друзів-побратимів Людина відходить у Вічність. ... І живе доти, доки її Пам'ятають та Люблять!

*З Любові все починається
і Нею закінчується!
Усе освячуємо ЛЮБОВ'Ю!*

ПЕРЕДМОВА

Шановні колеги та колегині! Друзі, побратими! Прихильники й помірковані!

Ви тримаєте в руках одну з моїх книг, запланованої серії видань «Методика літератури, умотивована любов'ю». Це будуть мої праці, які наповнювалися змістом і формою впродовж тривалого періоду. Усе, що ви тут віднайдете, пропущено через душу, серце та тіло. Напрацьований матеріал апробувався автором, колегами-друзями й однодумцями протягом багатьох років. Численні семінари, тренінги, майстер-класи в моїй методичній студії засвідчували необхідність такої роботи. Це надихало! Підтримує й донині. По-різному ставилися до моїх методик науковці-колеги: від одностайного схвалення до нищівної критики. Вдячний усім. Напевне це мене й гартувало. Додавали сил жити та працювати рідні, друзі, ...РОБОТА.

Сьогодні проходимо нові випробування: ковідний період пережили-витримали, витримаємо і війну, що нав'язала нам сусідська держава – рф. Так, важко, страшно, небезпечно... Дев'ять місяців активного обстрілу міста Миколаєва та області від самого початку ще й загартували нас. Пишу насамперед про себе. Від тихої внутрішньої паніки до повної мобілізації сил ПРАЦЮВАТИ. Працювати й жити, вижити, щоб діяти в ім'я своєї сім'ї, колег і колективу, який очолюю. А головне – зберегти все українське в Україні, відстояти національні інтереси та зробити свій внесок задля нашої ПЕРЕМОГИ!

Отож і пишу. Наповнений новими планами, хоч треба вже думати про підбиття підсумків. Внутрішня необхідність поділитися напрацюваннями й тим, чим живу сьогодні.

Часто питають: як виживаєте в таких умовах (обстріли, постійні сирени тривоги, переживання за рідних,

відсутність у Миколаєві води, перебої зі світлом і ...)? Відповідаю: треба жити, щоб жили вони – сім'я, колектив, Україна! Коли прийшло усвідомлення, що ти змінити нічого в цій ситуації не можеш, та рівень стресу / тривоги / переляку знижувався до мінімуму. Це відбувалося і на цьому трималося. Навіть у схові активно працював (а не вивчав рух ракет, місця прильоту за мобільним телефоном тощо).

Я захотів того сам! Так почала формуватися моя формула стійкості. Постійні тренування роботою, слуханням музики, перебуванням на природі (якщо є можливість), шаленим читанням художньої і наукової літератур, відвідуванням театру (за першої нагоди), спілкуванням із друзями – усе це мобілізувало і тримало у відносній нормі.

Кожен проходить свій шлях по-своєму! Мій «маршрут» був і є на сьогодні таким. Поки він мене не завів у манівці. Намагаюся тримати свої думки / реакції / вчинки під контролем. Це дає можливість усвідомлювати свою відповідальність перед рідними, колегами, друзями. У такий спосіб не витрачав даремно енергію / сили / нерви, а сконцентрувався на підготовці значної низки публікацій. Надіюся і вірю, що зазначене мене врятує. Ми переживемо випробування, щоб у здоровій зустріти нашу ПЕРЕМОГУ та проживати в гармонії в мирній УКРАЇНІ не одне десятиліття!

Нинішнє видання з моєї серії не буде першим. Але воно по-своєму значуще в низці моїх нових / оновлених / доповнених праць. Для критиків і відповідальних за плагіат одразу скажу: ні в кого нічого не списав, і в себе також. Концепція практико-орієнтованих багатотомних монографій передбачає використання попередніх праць / статей / розмислів, які раніше поодинокі та малими тиражами були видрукувані. Усе, що вважаю на сьогодні актуальним і затребуваним, увійде до нових / оновлених видань. На це мене ще й спонукає ситуація повної інформаційної ізоляції між науковцями / методистами / практиками. Так, усережжя є, але в ньому можна розгубитися, натрапити на необ'єктивне видання або спотво-

рені варіанти. Наступне – відсутність координації через усемережжя між зацікавленими партнерами, розбалансування в системі освіти. Відбувається це не масштабно, а локально. Маємо додати, що нині періодичні видання недоступні у зв'язку з ціною політикою. Їх масово не закупають навіть бібліотеки. А в період війни більшість фахових видань припинила свою діяльність. Тому в деяких практико-орієнтованих монографіях буде оновлено розділи з попередніх, низка статей стане основою моєї праці. Перекоаний, що такий підхід із повторенням написаного нікому не завадить. Покликання і дати вказуватимуться.

Читайте в насолоду. Вчитуйтеся в кожен рядок. Не минайте навіть висновків – вони багато чого нового додають або/і зацентують. Вчитуйте сутнісне, щоб наповнити себе новою ідеєю. Перегорніть, якщо вас не зацікавило. Відкладіть, можливо, ще не час для цього. Не мучте себе читанням моєї праці, бо матеріал для вас ще не є затребуваним. Усьому свій час. У цьому переконавався не раз.

Робота розрахована як на науковців / учених, так і методистів / практиків, а також студентів. Обраний формат – практико-орієнтована монографія, сподіваємося, задовольнить усіх зацікавлених читачів.

Готую багатотомну серію практико-орієнтованих монографій, оскільки це моя внутрішня потреба, зовнішній вплив нинішньої ситуації. Це як ресурс, який мене тримає на цьому світі. Пишу з удячністю передусім захисникам і захисницям нашої України (ім там ще важче), з пошанівком до своїх учнів і послідовників-колег, задля майбутнього інтелігентного Читача-патріота. Пишу, щоб майбутні й нинішні покоління ЧИТАЧІВ були наснажені радістю пізнання нового через ХУДОЖНІ ТВОРИ **та любов'ю один до одного!**

*Щиро до кожного / кожної –
Василь Шуляр*

ВСТУП

Питання організації співпраці суб'єктів літературної освіти в умовах реформування освіти, викликів сучасності: інформаційний прорив, використання штучного інтелекту, екологічної техногенної катастроф, які спричинені потеплінням клімату, безконтрольного впровадження неперевіраних технологій як в народне господарство, так і в систему освітньої галузі, ковідний постперіод, травмованість суспільства російсько-українською війною і т.п. накладають відбиток на розвиток освіти. Це має пряму проєкцію й на літературну. Засобами художньої літератури маємо формувати істинних українців, патріотів, які активними діями вирішуватимуть ті проблеми і виклики, які сьогодні оточили український народ із усіх сторін.

Формування інтелігентних (компетентних) учнів-читачів як Людей Культури, які житимуть і діятимуть за вищими духовними законами і нормами – надзавдання нашої суспільства.

У практико орієнтованій монографії нами вибудовано ноомодель формування таких читачів. Запропоновано механізми їх розвитку. Вибудовано технологію, яка враховує вимоги Нової української школи та допоможе вчителям зреалізовувати компетентнісну, діяльнісну та особистісно орієнтовану стратегію розвитку літературної освіти. Особливий акцент зроблено на використання ціннісно-етичної стратегії формування націозорієнтованих, істинних патріотів-громадян нашої держави.

Наукові розвідки вчених засвідчують карколомний наплив інформації у світі. Інформація найбільш доступна із усемережжя. Інформація, яка не завжди є об'єктивною / вивіреною / правдивою. Тенденція маніпулювання свідомістю споживачів інформації з кожним днем набирає обертів. Важливо в цій ситуації навчити учнів-читачів критичному мисленню. Маніпулювання свідомістю відвідувачів усемережжя нині посилюється використанням сучасних технологій / ресурсів: штучний інтелект / джипіті та ін.

Маємо зважити й на теорію поколінь. На сьогодні су-

часний учень надзвичайно рухливий, комунікабельний, імпульсивний, інформаційними технологіями оволодіває швидко.

Напрацювання вчених і досвід відомих педагогів минулого й сучасників засвідчує, що учитель ХХІ століття має усвідомити ще один урок-пораду від відомого Педагога – Василя Сухомлинського: інформація успішно засвоюється учнем, якщо залучені до цього всі канали сприйняття. Для дитини важливо засвоїти інформацію в поєднанні якнайбільшої кількості типів рецепторів: візуальний (орган зору), аудіальний (слух), тактильний (дотик рук), нюховий, смаковий. Згідно зі статистикою, серед населення 25% аудіалів, 35% візуалів і 40% кінестетиків. Візуал пам'ятає те, що бачив, запам'ятовує картинками (образне мислення добре розвинене). Аудіал – те, що обговорював, запам'ятовує, слухаючи. Кінестетик пам'ятає загальне враження; запам'ятовує, рухаючись, обмацуючи, нюхаючи. Можливий варіант використання ВАК-технології: візуально-аудіо-кінестетичний підхід або використання ВАК-образу. Таке поєднання передбачає й природовідповідна біоадекватна методика викладання: ноосферно-екологічна. Ця ж ідея закладена в працях ученого й зреалізована в практичній діяльності. Наприклад, засвоєння інформації за допомогою тактильних рецепторів (найбільш численні на кінчиках пальців і язика; якщо на спині дві крапки дотику сприймаються роздільно лише на відстані 5 см, то на кінчику пальців і язика вони сприймаються як роздільні на відстані 1 мм.; у корі головного мозку найбільш широко представлено рецептори пальців рук (це зв'язано зі значенням рук у праці людини).

Поглиблене сприйняття інформації в поєднанні із тактильною пам'яттю В. О. Сухомлинський намагався зреалізувати на різних дисциплінах, переконуючи в цьому колеґ, батьків: «... у середніх і старших класах школярі рішають геометричні задачі за фігурами, які виготовили своїми руками; алгебраїчні рівняння складають на основі залежностей, які встановлені в процесі праці. Розроблено систему творчих письмових робіт із математики, фізики, хімії,

в яких учні застосовують теоретичні знання для виконання роботи, пов'язаної з конструюванням і моделюванням, рослинництвом, ґрунтознавством» (Сухомлинський В. О., 1979 р., Т. 4, с. 126). А для філологів колега радив іти в природу, спостерігати за явищами природи, як сідає сонце за горизонт, в які кольори забарвлюється вода, поле, луки; слухати спів пташок, шум луків, політ джмеля, нюхати квіти, ліс після дощу... і до кожного відчуття підбирати слово, образний вислів, які потім матеріалізуються в творчу роботу «з природи». І далі: «Успіх розумового виховання залежить від творчого застосування методів навчання, від різноманітності тих деталей, які зумовлюються конкретною обстановкою і не можуть бути передбачені заздалегідь теорією навчання. Практика – невичерпне джерело теорії саме тому, що в практиці розкривається вся багатогранність теорії» (Сухомлинський В. О., 1979 р., Т. 4, с. 271).

Для Нової української школи і реалізації її засад важливо вчителю-словеснику обрати перспективну й адекватну стратегію для досягнення результатів кожним суб'єктом літературної освіти.

Навчально-методичні стратегії містять два види дій: того, хто вчиться (учень-читача), і того, хто організовує процес учіння (вчителя літератури).

Перспективною є дитино / читацько / текстоцентрична парадигма, а об'єднувальним елементом кожної складової є робота з текстом: усним і письмовим. Навчально-методична стратегія, як перспективна, базується на способах чуттєвого сприйняття та багатоканальності одержання інформації (зір, слух, нюх, смак, дотик); двопівкульності людини; використання логіко-семіотичних моделей (схеми, моделі, таблиці тощо); складових теорій ЗЕТ-покоління (для дітей-ЗЕТ необхідні роз'яснення та інструкції; вони не здатні довго зосереджуватися на чомусь одному; завдання й терміни їм необхідно максимально конкретизувати; важливо не моралізаторство, а детальний аналіз чи розбір того, що вийшло і що не вдалося зробити в конкретній ситуації і чому; структурувати весь матеріал у вигляді ін-

струкцій; індивідуальний підхід – неодмінна умова успішної співпраці та взаємодії; філолог-педагог – не навчитель, а мудрий наставник, умілий і мудрий керівник-організатор співпраці; давати не надмірну інформацію – учні-ЗЕТ хочуть отримати «концентровані» знання; навчальний матеріал подавати яскраво й наочно; не змушувати, а пропонувати-рекомендувати; давати свободу вибору: що, як і коли зробити – вирішать самі; дати можливість самостійно набути досвіду; не відбирайте гаджети, а використайте їх як інструмент для здобуття інформації; спілкуватися із «зетами» конкретно, предметно, у справі, не тиснути – самі зроблять вибір; зорієнтовані на швидкий результат, то ж установіть чіткі і прості правила мотивації та співпраці; в учнів-«зетів» концентрація уваги становить 8 секунд, у покоління до 2000 років – було 12 секунд. (Як у нас мало часу, щоб справити на них враження ...).

Перспективними стратегіями в системі літературної освіти ми визначаємо:

- 1) **ноологічна** (передбачає гармонізацію людської тілесності (фізична складова) – душевності (емоційно-інтелектуальна сфера людини або психічна складова) – духовності (духовна складова) як **педагогіка духовності**);
- 2) **кордоцентрична** (філософія сили емоційного почуття людини у пізнанні світу Або **педагогіка любові**, яка забезпечує пізнання мікро- і макросвіту, світу символів не стільки через розумово-раціональні як через сили емоційного почуття, «силу людського серця»; від емоційного інтелекту до розумового інтелекту: EQ → IQ);
- 3) **ноосферно-екологічна** (здоров'язбережувальні та екологічні складники – **природовідповідна педагогіка**);
- 4) **особистісно зорієнтована** (дитино / читацько / текстоцентричні складники – **гуманна педагогіка**);
- 5) **компетентісно-діяльнісна** (літературні знання, уміння й навички, літературні компетенції, читацький досвід, соціальний особистісно значущий літературно-мистецький продукт учня-читача / учениці-читачки (УЧ) – **педагогіка результативної дії**);

- 6) **педагогіка добротворення** (за Василем Сухомлинським) містить трьохвекторну спрямованість для суб'єктів літературної освіти: «середовище» → «педагог» → «дитина»;
- 7) **педагогіка гармонії** (за Василем Сухомлинським) передбачає формування Педагога й Учня високої духовно-моральної культури й містить такі елементи: «почуття й переконання» → «думки й поняття» → «дії і вчинки» ;
- 8) **педагогіка природодоцільності** (за Василем Сухомлинським) поєднує в собі складові: «здоров'язбережувальну» → «природовідповідну» → «екологічну» ;
- 9) **педагогіка серця** (за Василем Сухомлинським) передбачає врахування таких елементів: серце, розум, рука.

Означене вибудовувалося за такою аксіомою: «Я – учитель, вихователь дітей, адже я продовжую себе у своїх вихованцях, адже якщо мої уста вимовляють або моє перо пише слова «людяний, гуманний, сердечний», то мова йде не про якусь абстрактну людину поза часом і простором, а про любов до наших ... дітей. Я люблю їх беззастережно і без якої б то не було оглядки. Я переконаний, що лише людяністю, ласкою, добротою, так, простою людською добротою можна виховати справжню людину... Я домагаюся того, щоб наша школа була школою сердечності» (Василь Сухомлинський).

- 10) **національно-патріотична:** від патріотичних почуттів, переконань до патріотичної діяльності за вищими духовними законами мати патріотично свідомого істинного українця та ін.

Виконати це зможемо тоді, коли відбудеться переосмислення ролі кожного суб'єкта освітнього процесу. Про співпрацю вчителя літератури й учня-читача як фасилітаторів, де кожен суб'єкт, виконуючи роль організатора, консультанта, партнера з максимальною повагою і терпінням один до одного, забезпечує гуманістичні стосунки, толерантно сталий розвиток тощо, автор писав у

публікаціях, які подані до монографії. Напрацьовані стратегії апробовувалися нами в «Школі радості, гармонії і краси» (1982-2000 роки, с. Котлярево на Миколаївщині) та на численних майстер-класах в області та Україні.

***Розпочати маємо з себе, УЧИТЕЛЯ, бо
«місія педагога не в тому,
щоб механічно перекладати знання
із своєї голови в голову дитини.
Навчання – це насамперед людські відносини.
І кожний із нас, педагогів, залишається для дитини людиною, в яку дитина вірить,
якій довіряє доти, поки ми даємо радість».***

(Сухомлинський В. О., 1979, Т. 5, с. 596)

Розлогий початок вступної частини практико орієнтованої монографії, за нашим переконанням, має умотивувати читача перегорнути / познайомитися / вчитатися в написане.

Об’єкт дослідження – процес формування інтелігентного (компетентного) учня-читача / учениці-читачки в системі літературної освіти.

Предметом є методика й технологія реалізації ноомоделі інтелігентного (компетентного) учня-читача / учениці-читачки засобами літератури.

Мета роботи – розробити ноомодель інтелігентного читача / читачки, теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити методику формування в системі літературної освіти.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що формування інтелігентних (компетентних) учнів-читачів засобами художньої літератури може бути ефективним за таких умов:

- дотримання психолого-педагогічних вимог щодо враху-

вання вікових особливостей розвитку уваги, пам'яті, мислення, мовленнєвої діяльності дітей нового покоління;

- розвитку читацької компетентності як основи для формування інтелігентного читача / читачки та плекання істинних українців-патріотів засобами художньої літератури;
- забезпечення рівномірності всіх видів компетентностей (читацьких (предметних) і ключових, наскрізних умінь), створення діалогічної платформи літературного заняття;
- урахування різних рівнів інтеграції в системі літературної освіти (міжпредметної, внутрішньопредметної, міжгалузевої);
- психологічної та дидактичної готовності учителів літератури до цілеспрямованої реалізації ноомоделі інтелігентного (компетентного) учня-читача / учениці-читачки під час конструювання моделей літературних занять;
- створення дидактично-методичних засобів для реалізації ноомоделі інтелігентних читачів і розробки необхідних засобів;
- використання продуктивних методик / технологій, методів / прийомів формування інтелігентних учнів-читачів, які увідповіднюються обраним стратегіям: ціннісно-етичній, компетентнісній, діяльнісній, особистісно орієнтованій;
- застосуванні системи компетентнісних літературних вправ, що закріплюють літературознавчі знання й виробляють практичні вміння компетентного прочитання / тлумачення художніх творів / літературно-мистецьких матеріалів.

Реалізація поставленої мети і перевірка гіпотези передбачала розв'язання таких **завдань**:

- 1) уточнити сутність понять «компетентність», «літературна компетентність», «інтелігентний читач / читачка»;
- 2) обґрунтувати психолого-педагогічні умови формуван-

ня інтелігентних читачів під час вивчення літературних творів;

- 3) визначити стан розробки досліджуваної проблеми у педагогічній, психологічній та методичній літературі на основі аналізу чинних програм, підручників, методичних рекомендацій;
- 4) визначити дидактично-методичні умови формування інтелігентних читачів, виділити складники її формування, розробити відповідну систему вправ і завдань та сконструювати емпірико-динамічну модель формування такого типу читачів;
- 5) перевірити ефективність розробленої методики реалізації ноомоделі інтелігентного учня-читача / учениці-читачки й укласти методичні рекомендації щодо її реалізації у практику роботи вчителя літератури.

На різних етапах наукового пошуку було використано такі методи:

- **теоретичні:** аналіз державних документів у галузі літературної освіти, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури з досліджуваної проблеми, програм і підручників із літератур, навчальних посібників;
- синтез, класифікація для визначення підходів і принципів, що регулюють процес реалізації ноомоделі інтелігентних (компетентних учнів-читачів);
- моделювання освітнього процесу із використанням запропонованої методики;
- **емпіричні:** цілеспрямоване педагогічне спостереження за формуванням компетентних читачів, анкетування, усне та письмове опитування суб'єктів літературної освіти; аналіз уроків літератури, поурочних планів, теоретичне осмислення досвіду вчителів літератури щодо вивчення практики формування компетентності учнів-читачів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що **вперше:**

- теоретично обґрунтовано, розроблено й перевірено реалізацію ноомоделі та методики формування інтелігентного (компетентного) учня-читача / учениці-читачки, яка базується на положеннях ціннісно-етичного, особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного підходів;
- запропоновано модель істинного патріота – інтелігентного учня-читача / учениці-читачки Нової української школи в системі літературної освіти, її складники та методику реалізації;
- вибудовано шляхи реалізації ціннісно-етичного компоненту в ноомоделі інтелігентного (компетентного) учня-читача / учениці-читачки засобами літератури;
- розроблено й упроваджено в систему літературної освіти компетентнісні літературні вправи для уроків української і зарубіжної літератури та інтегрованих курсів;
- **подальшого розвитку набули:**
- положення концепції формування компетентних читачів на засадах ціннісно-етичного, інтегрованого, особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного навчання на уроках літератури та роботи з художніми творами;
- складники моделі компетентних учнів-читачів;
- засади державного стандарту і модельних програм із літератури щодо компетентнісного компоненту.

Практичне значення роботи полягає в:

- науково осмисленій і обґрунтованій методиці формування інтелігентних (компетентних) учнів-читачів у системі літературної освіти на основі вибудованих стратегій компетентнісної, діяльнісної, особистісно орієнтованої та ціннісно-етичної;
- узаємозв'язку літературних занять із ноомоделлю ін-

- телігентного (компетентного) учня-читача / учениці-читачки в роботі з дитячою книжкою / художнім творам, який може бути застосована в практиці як початкової школи, зокрема в курсі літературного читання, та курсах української / зарубіжної літератур та інтегрованих;
- застосуванні наукових положень у навчальному процесі вищих закладах педагогічної освіти – під час підготовки майбутніх учителів літератури, занять із навчальних дисциплін «Методика навчання української / зарубіжної літератур», інтегрованого курсу «Літератури».

Запропонована ноомодель націозорієнтованого інтелігентного учня-читача / учениці-читачки та система компетентнісних вправ, яка нами вже розроблена на основі напрацьованої ноомоделі в практико орієнтованій монографії «Компетентнісні літературні вправи (зарубіжна література, інтегрований курс «Література»). Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю» у поєднанні забезпечать реалізації розробленої ноомоделі.

І. НАЦІОЗОРІЄНТОВАНИЙ ІНТЕЛІГЕНТНИЙ УЧЕНЬ-ЧИТАЧ / УЧЕНИЦЯ-ЧИТАЧКА ЯК МЕТА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

1.1. Націозорієнтовані інтелігентні учні-читачі в «дусі нації» (за ідеями Костянтина Ушинського та Якова Чепіги)

Формування ідеалу «справжньої людини», «синів народу» та її модель стане зрозумілою, якщо ми звернемося до фактів із життя Костянтина Дмитровича Ушинського. На його світогляд мали вплив традиції, звичаї, етичні норми, поведінкові ситуації з життя українського народу та подорожі в Європу, погляди світоглядні позиції як українців, так думки європейських філософів. Це стало можливим, бо педагог володів багатьма мовами: англійською, німецькою, французькою, латинською, грецькою, російською та рідною українською. Читання праць і спілкування із провідними філософами, ученими, педагогами мовами оригіналу забезпечували осмислення перспективних тенденцій, які базувалися на засадах етнопедагогіки, законів і норм народу.

К. Ушинський вивчав історію свого, українського народу, його культуру, мову, збирав фольклорні тексти, вчитувався в етнографічні записки. Для прикладу: тільки у «Рідному слові» видатний педагог використав понад 500 прислів'їв, приказок, народних казок, пісень, скоромовок та ін. Серед зібраного чільне місце посідала казка, у якій К. Ушинський видобував норми народної педагогіки, у якій закладено педагогічний геній народу. Це нашттовхнуло його на думку скасування привілеїв для багатих і проведення ліберальних реформ як у суспільстві взагалі, так і в освіті зокрема на користь народних верств, простих людей.

«Справжню людину», «синів народу» можна виховати, якщо враховувати в освітньому процесі, за переконанням Костянтина Ушинського, національну приналежність дитини, особливість її національного характеру, яка передається спадково або/і набувається у процесі активної діяльнісно-поведінкової участі в житті свого народу, суспільства. Саме це може стати підґрунтям у формуванні такої Людини-патріота свого народу. І приходиться висновку, що принцип «народності» (К. Ушинським уперше було введено поняття «народна педагогіка») «...служить найміцнішою основою для всього, що становить згодом повний характер людини» [3, с. 126] й ґрунтується на потребі навчання дітей рідною мовою, освітній процес має вибудовуватися на національних засадах.

Народність у потрактуванні К. Ушинського в системі освітнього / педагогічного процесу:

«Є лише одна загальна для всіх природжена схильність, на яку може розраховувати виховання: це те, що ми звемо народністю» [40, с. 99].

«Народ без народності – тіло без душі, якому лишається тільки піддатися законові розкладу і зникнути в інших тілах, що зберегли свою самобутність» [40, с. 100].

«Виховання створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої немає в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях або запозичених в іншого народу» [39, с. 100].

Складники народності за К. Ушинським: національний характер, національна психологія, народні традиції, звичаї, обряди, свята, символи та ін. Висновок, як аксіома, очевидні: народ, який хоче себе зберегти як націю, повинен з покоління в покоління плекати власну, властиву тільки йому «народну» педагогіку та власну систему національного виховання.

К. Д. Ушинський застерігав від необачного механічного перенесення систем виховання й навчання одного народу для іншого, оскільки вони розвивалися за різних

умов і в різні історичні епохи. «Коли б, наприклад, хто-небудь побажав виховувати азіатські сучасні народи за тією ж системою, що й новоевропейські, не звертаючи уваги ні на історію, яку прожив кожен народ, ні на релігію, ні на державній устрій, то, звичайно, таке виховання не досягло б ніякого щасливого результату», – спирається Костянтин Ушинський на думку німецького педагога Дістервега у праці «Про народність у громадському вихованні».

У своїх твердженнях К. Ушинський однозначний, що має бути враховано в ситуації вивчення або/і копіювання чужорідного досвіду: «...саме основи виховання і мета його, а отже, і його головний напрям, різні в кожного народу і визначаються народним характером, тим часом як окремі педагогічні деталі можуть вільно переходити, і часто переходять від одного народу до іншого. Чому не користуватися педагогічним досвідом іншої держави? Однак це користування не шкідливе лише тоді, коли основи громадської освіти твердо закладені самим народом. Можна і треба запозичити знаряддя, засоби винахідництва, але не можна запозичити чужого характеру і тієї системи, в якій виявляється характер» [40, с. 78].

Основою виховання української дитини мають стати духовно-моральні норми співжиття. Для цього варто розвивати в дитини гуманність, почуття національної і власної гідності в поєднанні зі скромністю, чесністю і правдивістю, патріотизм. Українська нація й держава будуть, якщо українці збережуть свою ідентичність, стануть стійкою нацією, гордим і самодостатнім народом із високим почуттям громадянського обов'язку.

Система освіти і виховання Нової української школи майбутнього матиме «істинних українців», якщо формуватиметься твердість характеру і волелюбність, а «слуги народу» і «сини народу» сповідуватимуть національні й державницькі чесноти, житимуть і діятимуть за «загальнолюдськими та християнськими цінностями» та «вищими духовними законами». Аксиоми К. Д. Ушинського, за його

працями, нами представлено логіко-семіотичною моделлю за філософією триєдності (рис. 1.1).

Завдання і зміст духовно-морального виховання Костянтин Ушинський визначив з огляду вселюдських, народних і національних культурних цінностей, виходячи з вимог народних чеснот і норм християнської моралі. Основою духовно-морального виховання – протиставлення: Бога – дияволу, Добра – злу, Світле – темряві, Правди – брехні, Милосердя – жорстокості, Розуму – невігластву, Честі – ганьбі, Працьовитості – неробству, Краси – потворству (39-42).

Суб'єктами освітнього процесу в умовах розбудови Нової української школи майбутнього може бути аксіома, що залишив нам Костянтин Дмитрович Ушинський:

«Духовний розвиток, духовне виховання людини зокрема і народу взагалі здійснюється не лише школою, а кількома великими вихователями: природою, життям, наукою і релігією».

«... народність є «досі єдиним джерелом життя народу в історії», а народне виховання є «живим органом в історичному процесі народного розвитку».

«Загальної системи народного виховання для всіх народів немає не тільки на практиці, а й у теорії . У кожного народу своя особлива національна система виховання...»

Рис. 1.1. Модель формування ідеалу «справжньої людини», «синів народу» за К. Д. Ушинським

Джерело: авторська модель

Сучасний розвиток української освіти стане продуктивним, якщо не відмовлятимемося від напрацювань педагогів минулого. Для цього важливо вивчати ідеї, погляди, положення, концепції, які залишили для нащадків відомі персоналії педагогіки. Серед них позірно виокремлюється набуток Якова Феофановича Чепіги (Зеленкевича) – педагога, психолога, практика, ученого, громадського діяча (1875-1938 рр.), ідеї якого можуть прислужитися для побудови Нової української школи.

На підставі проаналізованих матеріалів нами вибуду-

вано «Модель національної української школи як «вільного дитячого розвитку природничих здібностей» (за Яковом Чепігою та ідеями Нової української школи) (рис.1.2).

Забезпечення «вільного дитячого розвитку природничих здібностей» (Чепіга Я.) у національній українській школі за Я. Чепігою стане зрозумілим, якщо звернемося до фактів із життя Якова Феофановича. Назвемо лише такі: виходець із давнього козацького роду по лінії матері – Чепіга; народжений у Мар'янці на Херсонщині (нині Миколаївська область); виходець із давнього козацького роду (прізвище Зеленкевич по батьку, а Чепіга – по матері); навчання у Грушівському двокласному народному училищі та в Новобузькій учительській семінарії (1892-1895 рр.) (Миколаївська область); дружба з національно зорієнтованими товаришами (колегами) С. Черкасенком, С. Русовою; співпраця в часописах «Світло», «Вільна українська школа»; трудова діяльність на Донеччині. Обіймаючи різні посади, залишався вірним своїй громадянській позиції: завідувач народною освітою Київського повітового земства (1917 р.); інспектор початкових шкіл м. Києва (1918 р.); активна участь у діяльності Наркомосу УСРР (1919 р.); завідувач дошкільним відділом та секцією дитячих будинків Київської губернської народної освіти (1920 р.); заступник завгубсоцвиху Київщини (1921 р.).

Яків Феофанович активно вивчає досвід інших освітніх систем як вітчизняних, так і світових: «Школа й освіта на Вкраїні» (статті в період 1917-1920 рр.), «Школа в Західній Європі й Америці» (1919-1920 рр.). Персоналії та їх погляди стали також предметом вивчення Я. Ф. Чепіги: П. Блонський, Ж.-Ж. Руссо, Ф. Рабле, Я. Коменський, Л. Толстой. Співпраця із КІНО (Київським інститутом народної освіти, 1920 р.) стали предметом прискіпливого вивчення відповідних служб. Перебуваючи в оточенні колег і співпрацюючи з ними (В. Дога, О. Дорошкевич, Г. Іваниця, Б. Манжос, К. Лебединцев, В. Помагайба та ін.), були звинувачені у створенні антирадянської на-

ціоналістичної організації, яка пропагувала націоналістичні погляди серед викладачів та студентів (за Л. Березівською).

Драматичні й трагічні події переслідували Якова Феофановича впродовж практично всього життя: київський період (з УНДІПу з мотивацією «скорочення тематики»), білоруський (із-за хвороби), харківський (арешт за начебто участь в антирадянській націоналістичній організації та проведення терористичних актів проти керівництва партії і радянського уряду – засуджений до 10 років заслання).

Підсумковою працею для Якова Чепіги, де викладено роздуми, ідеї, напрацювання, досвід, став «Проект української школи» (1913 р.). Власне в цьому програмовому документі-праці містяться твердження про запровадження природної школи, яка сприятиме духовному розвитку з урахуванням народної культури. Ним були сформульовані основні вимоги до нової української школи: 1) у створенні її повинно брати участь усе українське вчительство; 2) школа має бути народною і відповідати інтересам народних мас; 3) важливо, щоб освіта була глибоко національною, рідномовною, відповідала душі й розуму народу, його культурному, соціальному та економічному розвитку; 4) школу слід будувати на підвалинах, які не порушують прав людини, вільного і нормального розвитку її фізичних і духовних сил, індивідуальних (Чепіга Я. Ф., 1913. с. 36-37).

Аналіз документів, які регламентують побудову Нової української школи в багатьох позиціях узгоджуються з тим, що закладалося концепцією (проектом) Якова Феофановича Чепіги ще в 1913 році. Виписані імперативи зі статті «Грунтовні принципи нормальної школи» та Концепція «Нова українська школа» засвідчують актуальність ідей педагога, їх узгоджуваність із нормами нової моделі освіти в Україні, принципів побудови співпраці із суб'єктами освіти, де сповідується людиноцентризм: дитино- й учителецентризм. Співпраця суб'єктів освіти передбачає

I. НАЦІОЗОРІЄНТОВАНИЙ ІНТЕЛІГЕНТНИЙ УЧЕнь-ЧИТАЧ / УЧЕНИЦЯ-ЧИТАЧКА ЯК МЕТА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

партнерські стосунки вчителів, дітей, батьків, громади.

Перспективним є виокремлення імперативів щодо національного виховання, підготовки вчителя, підручникотворення та ін. зі спадщини Якова Феофановича Чепіги. Репрезентуємо їх шляхом візуалізації в логіко-семіотичній моделі, яка вибудована на філософії тріадності.

Рис. 1. 2. Модель національної української школи як «вільного дитячого розвитку природничих здібностей» за Яковом Чепігою

Джерело: авторська модель

1.2. Модель формування істинного патріота Нової української школи в системі літературної освіти

Пріоритетом системи літературної освіти є потреба у формуванні в «молодого покоління активної громадянської позиції» на національному ґрунті (Дмитро Дроздовський), «нового типу модерної соціокультурної особистості». Місія художньої літератури взагалі та уроку літератури / літературного заняття зокрема полягає в «одуховненні людини», «гуманізації, естетизації особистості» (Григорій Клочек), її мовленнєво-риторичному розвитку. Але цього недостатньо, оскільки відсутність у молодій людини патріотизму, за твердженням Григорія Клочека, «є точним показником аномальності процесу розумового, морального та етико-естетичного виховання...».

Системи літературних занять, вивчення того чи іншого художнього твору потребують створення системи концептів, що, власне, забезпечить уведення учнів-читачів у ціннісний простір наших пращурів, інших народів та їх культур. Для цього необхідно виокремити українознавче концептосферне ядро заняття, навколо якого конструюватимемо модель вивчення художнього твору та формуватимемо учня-читача як громадянина України.

Українознавче концептосферне ядро моделей літературних занять та формування учня як громадянина й патріота України вибудовувалося з урахуванням праць таких науковців: О. Вертія, Н. Волошиної,

Л. Горболіс, Г. Клочека, О. Ніколенко, Г. Островської,
Л. Удовиченко, Т. Усатенко, Т. Яценко.

У змісті літературного матеріалу під час проєктування діяльності вчителя й школярів, способів досягнення тканини художнього твору необхідно зважати на формування національних, громадянських, патріотичних, духовно-ціннісних та інших орієнтацій Я (особистості) учнів, складники пропонованої моделі (рис. 1). Наприклад, вивчаючи в 5 класі міфи й легенди українців, народні казки, твори І. Франка, В. Короліва-Старого, важливо знайти таку ціннісну домінанту, яка допоможе школярам на літературному матеріалі вибудувати власну систему цінностей, що може стати нормою їхнього життя. Об'єднувальними елементами до названих літературних тем є, зокрема, поняття-цінності «мужність», «патріотизм». У старших класах після вивчення творчості М. Хвильового, Ю. Яновського, О. Довженка читачі вибудовують ціннісну парадигму для себе: «життєвий вибір», «героїзм», «відданість».

Автори підручників із зарубіжної літератури (О. Ісаєва, Ж. Клименко, Ю. Ковбасенко, О. Ніколенко, Л. Удовиченко) засадничим складником визначають формування учнів-патріотів. Науковці подбали про відбір низки компаративних фактів, візуальних елементів, цінностей, які демонструють для учнів-читачів поведінкові моделі патріотичності. Це простежується на прикладах із біографії письменників, через паралелі національної ідеї різних країн у зіставленні з патріотизмом українського народу.

Рис. 1.3. Модель формування істинного патріота нової української школи

Джерело: авторська модель

Шляхи втілення цієї моделі (рис. 1.3.) в урочну систему передбачають пізнавальну стратегію співпраці. Розпочинати її реалізацію доцільно з демонстрування патріотичних переконань автора художнього твору або/і літературних персонажів на основі виучуваного тексту (наукові предметні знання). Пробудивши патріотичні почуття, можемо вводити школярів у систему культурних цінностей

нації, які закладено автором в умовно змодельованих картинах літературного твору, привчати їх читати й прочитувати підтексти, розкодовувати смисли твору. Важливо зорганізувати учнів-читачів на патріотичні дії, щоб кожен через активну участь набув духовного досвіду для безкорисливого служіння своїй Вітчизні. Вектор співпраці під час літературного заняття має містити діяльнісно-поведінковий, емоційно-ціннісний, когнітивно-мотиваційний компоненти.

Знаннєві конструкти літературного заняття не повинні тяжіти над співпрацею його суб'єктів у реалізації ідеї патріотизму. Важливо дієве їх вправління і вияв конкретних зусиль у реалізації своєї громадянської позиції істинного українця в Україні. Такі літературні заняття мають бути позбавлені бального оцінювання переживань і емоційного стану школярів, пережитих від художнього твору, емпатійного його прочитання. Тільки вказана модель літературного заняття стане рухом кожного до патріотичної дії.

1.3. Персоналізована акме модель розвитку особистості Нової української школи

Аналіз освітніх документів, концепцій, методичних листів і рекомендацій щодо розвитку освіти по-своєму розставляють пріоритети цілеутворювального компонента освіти. За Законом України «Про освіту» «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та

її європейського вибору» (Закон України «Про освіту» (Із змінами, внесеними згідно із Законами), 2017).

Наша мета – запропонувати персоналізовану акме-модель розвитку особистості освітянина Нової української школи. Завдання: проаналізувати нормативні; вибудувати понятійний апарат, який сприятиме систематизації матеріалів; уточнити дефініції понять «тріада», «тріадність», «логіко-семіотична модель»; запропонувати персоналізовану акме-модель розвитку особистості суб'єктів Нової української школи.

Візію української системи освіти 2030Е вибудовує Український інститут майбутнього: «випускник школи розуміє себе та власні цілі, уміє вчитися та здатен виконувати складні завдання, будувати стійкі соціальні зв'язки і партнерства, брати на себе відповідальність» (Україна 2030. Український інститут майбутнього, квітень 2019, с. 12).

Персоналізовану акме-модель розвитку суб'єктів освіти можемо вибудувати, послуговуючись педагогічним проектуванням як багатомірною технологією. Одним із інструментаріїв її розроблення є логіко-семіотичні моделі, побудовані на філософії тріадності.

Одним із способів педагогічного проектування на сьогодні є дидактична багатомірна технологія (О. Дахін, В. Гузеєв, В. Монахов, А. Остапенко, В. Штейнберг). Дієвим й ефективним інструментом в освітньому процесі взагалі та в проектно-конструкторській діяльності педагога (прим. – поняття наше, 2014 р.), зокрема, на нашу думку, є розроблення та використання логіко-семіотичних моделей (Шуляр В. І., 2006; Шуляр В. І., 2012; Шуляр В. І., 2018), або/і логіко-сміслових моделей (В. Монахов, А. Остапенко, В. Штенберг).

Логіко-сміслова модель – це образно-понятійна конструкція, у якій смисловий компонент відбиває семантично пов'язаною системою понять, а логічний компонент виконано із радіальних і кругових графічних елементів, які призначено для розміщення понять і смислових зв'язків

між ними (Лаврентьев Г. В., Лаврентьева Н. Б., Неудахіна Н. А., 2004).

Логіко-семіотична модель (ЛСМ) – утворення, яке конструюється вчителем літератури зі спеціальних знаків, символів, структурних схем, нормативних конструктів для передачі різноманітної інформації учневі-читачу (прим. – авторське поняття вперше запропоновано 2006 р.) (Шуляр В. І., 2006 (а), с. 85).

подаємо поняття в новій редакції: **логіко-семіотична модель (ЛСМ)** – графічне утворення як образно-смісловова конструкція, яка моделюється вчителем зі спеціальних знаків, символів, структурних схем, мовних конструктів для передачі різноманітної інформації та різноманітних смислових зв'язків.

Мета такого моделювання – задіяти обидві півкулі головного мозку суб'єктів освіти, допомогти їх усвідомлено сприйняти й запам'ятати складну інформацію, яка буде зберігатися в довготривалій пам'яті (прим. – автор подав у 2018 р.) (Шуляр В. І., 2018).

Логіко-семіотичну модель вибудовуємо з урахуванням тріадної філософії проектування освітньої діяльності. Маємо заповнити понятійно-термінологічне поле і з'ясувати дефініції понять «тріада», «тріадність».

Учені тріадність розуміють як «формулу», «еталон», «генетичну матрицю» (Баранцев Р., 1982); як значущий фактор креативності, систему принципів тринітарної методології, які перебувають у межах різних теорій: теорії систем, синергетики, теорії управління тощо. Автори кожної з названих теорій у тій чи іншій площині репрезентують ідеї/положення/смісли, які пов'язанні прямо або опосередковано тринітарним уявленням про світ (Опрятна, 2005); методологічною основою і інструментальною фундаментальністю культурології триєдиних систем (Корінь, 2007).

Метод «тріадності» вчені за характером подають як системні й ієрархічні: «тріади системні», «тріади ієрархічні». Рем Баранцев зупиняється на понятті «ієрархічна тріа-

да» (Баранцев Р., 2010). На користь ієрархічності тріади використовуємо дослідження Якова Друскіна (Друскін Я., 1995). Ієрархічна тріада в межах системного підходу забезпечує цілісність погляду на систему з екстенціональної позиції.

Тріада, у нашому розумінні, – **спосіб трискладової організації предметнення думки й розгортання самої думки**. Тріада матеріалізується в логіко-семіотичну модель і дозволяє вибудовувати гнучко й цілісно стратегію співпраці суб'єктів освітнього процесу для досягнення (вироблення) кожним соціально й особистісно значущого кінцевого результату (продукту).

Отже, **тріадність** – метод філософського дискурсу в освітній діяльності суб'єктів, що забезпечує процес конструювання висхідних освітньо-філософських смислів.

Такі смисли визначають побудову й розвиток будь-якої системи (освітнього процесу закладу освіти в цілому або/й уроку / заняття як системи співпраці його суб'єктів зокрема) для досягнення прогнозованого соціально й особистісно гарантованого та значущого кінцевого результату / продукту. Смисли як система можуть / мають бути основою для конструювання логіко-семіотичної моделі (ЛСМ). Логіко-семіотична модель є своєрідною універсальною матрицею знань, норм і цінностей, на основі яких вибудовується співпраця суб'єктів освітнього процесу.

Значущість логіко-семіотичних моделей, побудованих на засадах ієрархічної тріади, забезпечує цілісний погляд на явище / поняття / реальність як систему. Такий підхід можемо розглядати як новий тип систематизації, який характеризується своєю відкритістю. Тріади як основа логіко-семіотичних моделей є реальністю, що містить змістовий, формальний і функціональний компоненти, і графічно представляють реальність, яка вивчається / досліджується / репрезентується.

Педагогічну аксіоматику Концепції «Нова українська

I. НАЦІОЗОРІЄНТОВАНИЙ ІНТЕЛІГЕНТНИЙ УЧЕнь-ЧИТАЧ / УЧЕНИЦЯ-ЧИТАЧКА ЯК МЕТА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

школа» (Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа», 2016) подаємо в такий спосіб:

- Місія Нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками.
- Потужну державу і конкурентну економіку забезпечить згуртована спільнота творчих людей, відповідальних громадян, активних і підприємливих. Саме таких повинна готувати середня школа України.
- У школі формується особистість, її громадянська позиція та моральні якості. Тут вирішується, чи людина захоче і чи зможе навчатися впродовж життя.
- Освічені українці, усебічно розвинені, відповідальні громадяни і патріоти, здатні до ризику та інновацій, – ось хто поведе українську економіку вперед у XXI ст.
- Наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі та управлінні закладами освіти і системою освіти має стати інструментом забезпечення успіху Нової української школи.
- Запорукою успіху Нової української школи є тісна співпраця з батьками та підтримка з їхнього боку.
- Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації в житті, навчанні та праці.
- Нова українська школа працюватиме на засадах «педагогіки партнерства». В основі педагогіки партнерства

– спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

- Педагогіка партнерства і компетентнісний підхід потребують нового освітнього середовища. Таке середовище допомагає створити, зокрема, новітні інформаційно-комунікаційні технології.
- Нова українська школа потребує нового вчителя, який зможе стати агентом змін [...]. Насамперед творчому та відповідальному вчителю, який постійно працює над собою, буде надано академічну свободу.
- Учитель має бути другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини.
- Нова українська школа буде працювати на засадах особистісно орієнтованої моделі освіти. У рамках цієї моделі школа максимально враховує права дитини, її здібності, потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму.
- Нова українська школа буде формувати ціннісні ставлення і судження, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством.
- Життя в Новій українській школі буде організовано за моделлю поваги до прав людини, демократії, підтримки добрих ідей. Нова школа плекатиме українську ідентичність.
- У Новій українській школі будуть виявляти індивідуальні нахили та здібності кожної дитини для цілеспрямованого розвитку і профорієнтації.
- Нова українська школа виховуватиме не лише від-

I. НАЦІОЗОРІЄНТОВАНИЙ ІНТЕЛІГЕНТНИЙ УЧЕнь-ЧИТАЧ / УЧЕНИЦЯ-ЧИТАЧКА ЯК МЕТА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

повідальність за себе, а й за розвиток і добробут країни та всього людства.

- Вільному розвитку сприяє творче середовище. Таке середовище буде організовано в Новій українській школі. Зміні підлягають фізичне просторово-предметне оточення, програми та засоби навчання.
- Процеси розвитку, виховання і соціалізації в Новій українській школі покликані зробити випускника конкурентоздатним у ХХІ столітті.
- Усе життя Нової української школи буде організовано за моделлю поваги до прав людини, демократії, підтримки добрих ідей. Нова українська школа плекатиме українську ідентичність [18].

Об'єднувальним до вище названого є: забезпечення розвитку Я-особистості за вищими духовними законами з урахуванням народної педагогіки й досягнень сучасної психології, педагогіки, методик й освітніх технологій у системі загальнолюдських цінностей. Людино- / дитино- / учителецентричний складник буде зреалізовано, якщо для суб'єктів освітнього процесу буде забезпечено особистісно зорієнтований простір. Він враховуватиме матеріально-фізичну інфраструктуру, технічне, методичне, матеріальне, соціально-природне забезпечення, доступ до нових методик і технологій. За такої умови забезпечити персоналізовану атмосферу формування / розвитку компетентних суб'єктів освіти стає можливим. За такої умови наші випускники Нової української школи будуть конкурентоспроможними, умотивованими, забезпеченими, соціально захищеними, здатними продукувати, а відтак – ефективними і щасливими. Це можемо візуалізувати рис. 1.4. як персоналізована акмемодель розвитку особистості суб'єктів Нової української школи.

Рис. 1.4. Персоналізована акмемодель розвитку особистості суб'єктів Нової української школи
Джерело: складено автором самостійно

Персоналізовану акмемодель розвитку особистості суб'єктів Нової української школи ми узгодили зі спадщиною К. Д. Ушинського. Висновок є очевидним: традиції знайшли своє логічне продовження і в сучасних реаліях освіти. Дидактичну систему Костянтина Ушинського, що ґрунтується на психологічному фундаменті, ми вибудували за тріадною моделлю (рис. 1.5). Її компоненти:

- 1) узаємодія як суб'єктний компонент передбачає участь усіх суб'єктів освітнього процесу під час сприй-

няття і взаємодії з об'єктами вивчення в умовах безпосереднього пізнання;

2) зв'язок – змістовий компонент, що забезпечує внутрішній перебіг освітнього процесу з використанням уяви, узагальнення, висновків за умови оптимального відбору способів одержання інформації, засобів навчання / учіння, форми й методів розвитку, виховання, навчання. Суб'єкти мають розуміти змістовий компонент «зв'язок» як синтез дій і операцій. Синергія реалізації має привести кожного до появи планованого й гарантованого кінцевого результату – особистісно й соціального значущого освітнього продукту;

3) рух (дія) як мотиваційний тріадний компонент тріадної моделі системи К. Ушинського, що враховує психологічні процеси, передбачає моторну реакцію суб'єктів освітнього процесу. Мотиваційний компонент освіти закладає акмеціль-еталон, до якого кожен суб'єкт освітнього процесу рухається відповідно до своєї інтелектуально-вольової траєкторії (Ушинський К. Д., 1983; Ушинський К. Д., 1954; Шуляр В. І., 2018).

Суб'єкти освітнього процесу виявляють свої успіхи в діях, мові й мовленні, міміці, вчинках, ставленнях. Результат мотиваційного компонента – поява особистісно й соціально значущого продукту. Вибудова освітнього середовища за ідеями Костянтина Ушинського чи /і Нової української школи сприяє появі та гармонізації внутрішнього й зовнішнього мотивів, забезпечує досягнення цілі-еталону на шляху акметраєкторії. Важливо, щоб дії / вчинки / поведінка / ставлення суб'єктів освітнього процесу матеріалізувалися ними у відповідний персоналізований освітній продукт.

Пропонуємо логіко-семіотичну модель дидактичної системи Костянтина Дмитровича Ушинського, що узгоджується з ідеями Нової української школи (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Модель дидактичної системи К. Д. Ушинського в контексті Нової української школи

Джерело: складено автором самостійно

Запропоновані акмемоделі демонструють необхідність у реалізації людино- / дитино- / учителецентризму освітнього процесу з урахуванням відповідної інфраструктури. Продумана інфраструктура закладу освіти забезпечить створення особистісно зорієнтованого освітнього

ландшафту, де будуть ураховані природне середовище, соціальне оточення, стосунки між суб'єктами вибудовуватимуться з огляду на загальнолюдські цінності та вищі духовні закони. За такого підходу будуть зреалізовані аксіоми зі спадщини Костянтина Ушинського, Якова Чепіги та Нової української школи, а кожному суб'єктові буде комфортно, затишно, безпечно жити, діяти і творити в ім'я свого майбутнього.

1.4. Формування компетентного учня-читача: від традицій до ноомоделі

Асиметрія між духовністю і матеріальністю, полонізація засобів масової комунікації творами, які більше культивують жорстокість, вимагає прагнення закласти нову систему цінностей для формування духовно-багатої, естетично розвинутої Я-особистості. З цією метою вибудовуємо ноомодель компетентних учнів-читачів. Ноомодель передбачає мудре (ноо – розумний) розташування пріоритетів і комбінацій у появі компетентного випускника-читача. Вона також потребує врахування й реалізації аксіологічної змістової лінії.

Компетентне професійно-фахове вирішення зазначеного компонента вчителями-словесниками сьогодні важко уявляється і в методиці недостатньо описано. Важливо в цій ситуації уникати однозначності в оцінках і в потрактуванні змальованих уявних картин дійсності в художньому творі, представлених персонажів, образів, появи в літературно-мистецькому процесі тої чи іншої особистості, яка світ змальовує не тільки в реалістичному вимірі. Якщо учень-читач / глядач / слухач стоятиме перед вибором: вартісне – примітивне, прекрасне – потворне і т. ін., а вчитель сприятиме виборіві чи/і побудові дитиною власної системи цінностей відповідно до її нинішнього естетич-

ного розвитку, то є певні гарантії формування розвинутої Я-особистості. Така особистість житиме за тим стандартом, що спрогнозувала і нестиме відповідальність за зроблений вибір самостійно, не звинувачуючи нікого, що їй таку модель поведінки чи життя «нав'язали».

У професійно-фаховій діяльності вчитель літератури не повинен забувати про комунікативно-мовленнєву компетентність читача. У новому Державному стандарті вона виписана як творчо-мовленнєва (у попередніх стандартах і програмах вона відсутня була взагалі).

Результат читацької діяльності школяра – це здатність побудувати усне чи писемне мовлення у відповідності до жанрово-стильової манери письма автора. Тоді школяреві стає зрозуміло, для чого він вивчав літературні жанри, роди, стилі тощо. А його читання (і напам'ять також) засвідчує його ж естетичний рівень сприймання і розуміння ідеї автора, закладену в художньому творі. Традиційною у свідомості та діях словесників залишається позиція, що завершення вивчення художнього твору має закінчитися написанням твору-роздуму.

Компетентнісний підхід і до професійно-фахової діяльності вчителя-словесника й школяра вимагає багатоаспектності у формуванні читацьких умінь і навиків. Вінцем одного з таких навиків є здатність учня підготувати творчу роботу (не тільки твір-роздум). Творча робота буде враховувати і розкривати манеру письма митця, чи створити власний оригінальний текст, зрозумівши задум, ідею автора. Але за будь-яких обставин, необхідна система уроків розвитку мовлення, виразного читання, позакласного читання, літератури рідного краю (по 2 години кожного виду щочверті, на рік – по 8 годин), закладена ще авторами програми Н. Волошиною, О. Бандурою.

Це стосується й такого виду читацької діяльності як виразне читання / розказування художніх творів. За будь-якого варіанта, ми повинні сприяти формуванню впевненості в тому, що кожен може бути автором свого

довершеного тексту в залежності від рівня літературного розвитку на сьогодні. Тому й завдання мають передбачати варіанти вибору, хоча б на чотирьох рівнях. Орієнтиром у формулюванні системи завдань, запитань, тем, оцінювання читацьких умінь могла б слугувати вибудована / задана траєкторія літературного розвитку учня-читача. Таке розуміння позиції, продемонстроване нами, містить модель гіпотетично ідеального випускника-читача. Модель проектувалася за положеннями, які запропонували у свій час Т. Гілберт, М. Бахтін, П. Білоус, Н. Пастушенко.

Нами враховувалися різні підходи науковців і вчених щодо типології читача. Літературознавцями запропоновано було такі варіанти: «імпліцитний (ідеальний) читач» (Вольфганг Ізер); «поінформований читач» (Стенлі Фіш); «взірцевий (зразковий) читач», «читач-сучасник» (Умберто Еко); «архічитач (статистично-середній)» (Мішель Ріффатер); «уявний (гіпотетичний) читач», «задуманий читач» (Е. Вульф); «читач-мисливець» і «читач-мандрівник» (Герман Гессе); «віртуальний реципієнт – пасивний читач і активний читач» (М. Гловинський); «уявний читач» і «концепціональний читач» (Герман Грімм); «концепірований читач» (Б. Корман); читач у Дж. Барта може бути і «духовним побратимом», і «вільним художником», і «читачем-навігатором»; «фіктивний (узагальнений) читач» (Олександр Білецький), «одухотворений читач» (за Олександром Потебнею), «читач-співрозмовник» (за Михайлом Бахтіним), у Лариси Завгородньої – це «читач-професіонал», «читач-критик», «читач-аматор», «звичайний читач».

Наша позиція узгоджується з парадигмою «читацько-центризму», яку пропагують Олена Ісаєва, Жанна Клименко, Анжела Мельник, «... коли навіть не художній текст, а сам читач, його рецепція художнього твору мають бути в центрі уваги на уроці», а також Концепцією «Нова українська школа».

Логіко-семіотична модель гіпотетично ідеального випускника-читача може мати такий вигляд: учень-читач,

учень-дослідник, учень-критик, учень-літературознавець, а надзавдання – формування інтелігентного читача.

Сформованість та здатність до компетентного виконання читацьких функцій учнем нами може бути структуровано на 4 рівні, про які йшла мова вище:

- а) *початковий* – **розпізнавання** або **розпізнавально-відтворювальний (репродуктивний)**;
- б) *середній* – **відтворення** або **відтворювально-варіативний (адаптивний)**;
- в) *достатній* – **конструювання** або **варіативно-продуктивний (раціоналізаторський)**;
- г) *високий* – **творення** або **продуктивно-технологічний (новаторський)**.

Джерело: складено автором самостійно,

Кожен із суб'єктів навчального процесу прагне досягти гарантованого планованого результату. Яким би він не був, кожен повинен чітко його уявляти. З цією метою і вчитель-словесник, і учень-читач мають оволодіти функцією прогнозування. Її реалізація передбачає здатність вибудовувати систему навчальних цілей, яка складається з цілеприпущення, цілевизначення, цілеутворення, цілездійснення, ціледосягнення; (планований кінцевий результат як образ бажаного й реального).

Набуття такої компетентності у професійно-фаховій і читацькій діяльності дозволить налагодити партнерські стосунки між учителем-учнем за чітко окресленими «правилами гри», з орієнтацією на гарантований планований результат і різнорівневі критерії оцінювання. Остання позиція – діагностування якості літературної освіти, повинна узгоджуватися з визначеною системою цілей на компетентнісному підході й ураховувати рівні та елементи в читацькій діяльності школяра, описані автором у публікаціях, які подані в списку літератури.

Вище викладене дає нам підстави стверджувати про можливість учителя літератури самостійно вибудовувати практичну професійно-фахову діяльність та зміст літературної освіти школярів із урахуванням набору змістових ліній, що були наявні в попередніх Державних стандартах. Зважити на потребу, яка продиктована практичною діяльністю і нами доповнена (вище ми про це зазначали). А також необхідністю реального втілення під час співпраці учня-читача й учителя-словесника за одним із можливих варіантів, не порушуючи вимоги норм чинного стандарту:

I варіант змістових ліній: аксіологічна, літературознавча, культурологічна (за Державним стандартом, 2011);

II варіант: аксіологічна лінія, літературознавча лінія, культурологічно-порівняльна лінія, комунікативно-мовленнєва лінія, діяльнісно-операційна лінія (наш варіант, 2011).

III варіант літературної компетентності містить 11 ключових компетентностей, 11 наскрізних умінь і 5 читацьких компетентностей. Останні вважаємо предметними, які містять: аксіологічна (ціннісно-етична), літературознавча, культурологічна, інтерпретаційна, творчо-мовленнєва (чинний державний стандарт і модельна програма під ред. Таміли Яценко, 2020; 2021).

Зробимо коментар до другого варіанту. Він врахований у розробці ноомоделі літературної компетентності учнів-читачів. Наприклад, реалізація комунікативно-мовленнєвої змістової лінії передбачає забезпечення «виконавської діяльності» школярів – читання творів напам'ять (і не тільки). Відповідно до описаної вище моделі можна вибудувати конструкт оцінювання такої читацької діяльності, узгодивши її з 12-бальною системою, за такими рівнями: кваліфіковане читання – виразне читання – майстерне читання – художнє читання АБО: підготовлене читання – кваліфіковане читання – виразне читання – художнє чи-

тання. Тим самим ми означили ті компетентності й компетенції читача, якими він має оволодіти у своїй читацькій діяльності.

Регулятивом діяльності суб'єктів навчального процесу є Концепція літературної освіти, Державні стандарти, Модельні програми з літератури та рекомендації Міністерства освіти і науки України.

Для реалізації аксіологічної й культурологічної лінії літературного розвитку читача під час моделювання життєвої ситуації або здійснення життєвого вибору слід спиратись на моральні традиції українського народу: патріотизму, відваги, непримиренності, співчуття, толерантність, поміркованість, виваженість, бажання допомогти, милосердя, колективізм, совісність.

Забезпечення порівняльної (компаративної) змістової лінії вимагає, щоб учитель чітко визначив перелік текстів для зіставлення, уклав його список для учнів і заздалегідь довів до їх відома, відібрав уривки, фрагменти текстів, змодельював систему різноваріативних запитань і завдань для сприйняття, усвідомлення та осмислення відібраного матеріалу. Зоровий і слуховий ряди літературно-мистецьких творів, які будуть використані під час порівняльної діяльності, мають бути в дозованому форматі представлені читачеві й продемонстровані на високому естетичному й технічному рівні, з урахуванням санітарно-гігієнічних вимог. Сьогодні цьому слугують Інтернет, інформаційні технології, використання комп'ютерної техніки, презентаційних слайдів тощо.

Комунікативно-мовленнєва змістова лінія словесником може бути зреалізована за умови, що кожен із підвидів (розвиток мовлення; виразне читання) буде спланований і представлений як варіативна програма з розвитку мовлення в особистісно зорієнтованому просторі з урахуванням рівнів реакції на літературно-мистецьке явище (твір) і навчальних досягнень учнів, типів мовлення та жанрово-стильової манери письма. Така програма передбачає

як класну роботу, так і можливий зміст мовленнєвої діяльності учня вдома самотійно, спільно з членами сім'ї та її оформлення і матеріалізація у продукт співпраці.

Розлогіий коментар ДРУГОГО варіанту нами зроблено не випадково. Складники літературної компетентності читачів були адаптовані і знайшли своє логічне продовження в ТРЕТЬОМУ варіанті.

Описане подане лише з однією метою: мудро використати те, що було напрацьовано попередніми поколіннями вчених, науковців, методистів, практиків. Традиційне маємо трансформувати або адаптувати до потреб часу чи нових нормативних вимог (що нами було зроблено). У наступному розділі ознайомитеся із ноомоделлю літературної компетентності учнів-читачів у відповідності до чинного стандарту та модельних програм із літератур (української, зарубіжної).

1.5. Рівневі моделі інтелігентних (компетентних) учнів-читачів у системі літературної освіти

Формування інтелігентного читача / читачки є актуальним для нас із професійної точки зору, надважливо сьогодні – забезпечити зростання націозорієнтованого, істинного українця / українки. Слугувати цьому може література. Ще Володимир Вернадський зазначав, що «національне життя на Україні не зникло: воно в цей час почало відроджуватись у нових формах, відповідно до нових умов. Завдяки зверненню українських письменників до живої народної мови отримала значний розвиток і зробилась могутнім фактором національного українського руху оновлена література, близька широким масам українського населення» (Вернадський В. В. Українське питання і російська громадськість // Вісті з України. – 1993. – № 6).

Події російсько-української війни активно мобілізу-

вали митців і літераторів на осмислення нинішньої ситуації словом та фарбами. Низка патріотичних проєктів на регіональних рівнях й у масштабах України сприяють національному рухові, утвердженню української ідеї.

Розбудова національної школи в незалежній Україні потребує необхідного підходу до освіти, формування українця-патріота, який «живе-і-діє» як активний учасник реалізації національної ідеї. Вернадський В. І. підкреслював, що «розбудова національної школи в суверенній, незалежній Україні на основі повсякденного відродження духовного життя народу, повноправного утвердження рідної мови, вільного розвою літератури, мистецтва і всієї багатовікової культури великого українського народу, гідного займати чільне місце в житті та спілкуванні людства й поділяти долю народів світу, – зумовляє новий підхід до народної освіти, в цілому, й літературної – особливо і передусім, в силу її пріоритетності серед факторів духовного вираження людини».

Формування націозорієнтованого, інтелігентного учня-читача / учениці-читачки здійснюємо в контексті вивчення художнього твору, аналізу образів-персонажів. Беремо до уваги напрацювання в галузі націоналізму й етнічності, національної ідентичності зарубіжних учених (Монтсеррат Гібернау, Ентоні Сміт), українських науковців-дослідників проблеми національного виховання (Олександр Дорошкевич, Василь Сухомлинський, Яків Чепіга, Іван Бех, Омелян Вишневський, Георгій Філіпчук). Позірно виділяється в цьому напрямі напрацювання докторки педагогічних наук Лариси Удовиченко. Учена запропонувала технологію аналізу образів-персонажів, наголосивши на культурно-національному аспекті, створила у співавторстві низку підручників, в яких продемонструвала шляхи реалізації.

Для культурно-національного аспекту аналізу ху-

дожніх образів-персонажів Удовиченко Л. М. визначає такі маркери: «чуття належності до певної національної культури, що впливає на життєву позицію; усвідомлення спільної національної культури та історії; любов до своєї землі, міфів і символів, що породжує емоційні зв'язки з народом і культурою країни; сповідування національних цінностей (звичаї, традиції, ритуали, символи, мова)»; «любов до нації», «ненависть до тих, хто нації загрожує», «сентиментальна ідентифікація з нацією», «чуття гідності індивіда, причетного до справ нації» тощо (Гібернау М., 2012, с. 23); «чуття культурної спільності» та «чуття національної ідентичності» (Сміт Е., 1994, с. 65, с. 105) (Удовиченко Л., 2020, с. 262).

Побудова нової моделі учня-читача / учениці-читачки – потреба часу. Значущість літератури сьогодні посилюється. Зasadничим у діяльності закладів освіти й учителів є формування патріотично зорієнтованої, здатної відстоювати свої переконання та навчатися впродовж усього життя Я-особистості.

Особистісно зорієнтована освіта ставить за мету розвинути людину в людині, дати їй можливість для самореалізації. Це можна зробити під час освоєння художніх творів. Виховуючи в Я (особистості) людину-інтелігентного читача та формуючи необхідні читацькі якості, уміння, забезпечуватимемо здатність естетично, творчо сприймати й кваліфіковано оцінювати прочитане.

Ураховуючи, що завдання навчання й освіти полягає не просто в повідомленні знань, а й у перетворенні їх на інструмент творчого освоєння світу, літературного та теоретико-критичного матеріалу тощо, маємо вибудувати траєкторію літературного розвитку учня-читача. Вона містить модель гіпотетично ідеального випускника-читача, яка проєктувалася за положеннями, що запропонували свого часу Т. Гілберт, М. Бахтін, П. Білоус, Н. Пастушен-

ко, та може мати такий вигляд (рис. 1.6).

Ці моделі є стратегією / орієнтиром / матрицею як для вчителя літератури, так й учнів-читачів у побудові траєкторії розвитку. Для першого суб'єкта літературної освіти – учителя – матриця необхідна в побудові системи компетентнісних літературних вправ, що увідповіднені до одинадцяти ключових компетентностей, одинадцяти наскрізних умінь, п'яти читацьких компетентностей та чотирьох груп навчальних досягнень. У моделях ураховано рівні читацької діяльності, що вимагає нині Нова українська школа – діяльнісний підхід; узято до уваги рівні реакції учнів-читачів на художній твір і літературно-мистецький матеріал. Значущим є той факт, що в моделі закладено аксіологічну стратегію – ціннісно-етичний компонент за нашим дослідженням, ставлення (за вимогами держстандарту), які й допоможуть учителеві літератури формувати істинних українців-патріотів, інтелігентних читачів, Людей культури. Вони житимуть і діятимуть за вищими духовними законами, нормами. Для учнів-читачів важливо розуміти читацькі орієнтири в побудові траєкторії свого літературного розвитку. Школярі через твороцентричну стратегію мають визначитися зі своєю ціннісно-етичною поведінковою моделлю, якщо вони хочуть побудувати майбутнє як особистостей, конкурентоспроможних, багатих духовно. Спільно суб'єкти мають створити ситуацію вибору, де кожен визначається: на якому рівні розробляються компетентнісні літературні вправи, на якому рівні учень-читач / учениця-читачка будуть співпрацювати, вибудовувати діалогову комунікацію, здійснювати самооцінювання своїх літературних досягнень.

Нами враховувалися також типології читача, запропо-

Рис. 1.6. Модель інтелігентного (компетентного) випускника-читача

Джерело: авторський варіант моделі, 2004 р.

новані літературознавцями в різні часи: «імпліцитний (ідеальний) читач» (В. Ізер); «поінформований читач» (С. Фіш); «взірцевий (зразковий) читач», «читач-сучасник» (У. Еко); «архічитач (статистично-середній)» (М. Ріффатер); «уявний (гіпотетичний) читач», «задуманий читач» (Е. Вульф); «читач-мисливець» і «читач-мандрівник» (Г. Гессе); «віртуальний реципієнт – пасивний читач й активний читач» (М. Гловинський); «уявний читач» і «концепціональний читач» (Г. Грімм); «концепірований читач» (Б. Корман); «духовний побратим», «вільний художник», «читач-навігатор» (Дж. Барт); «фіктивний (узагальнений) читач» (О. Білецький), «одухотворений читач» (О. Потєбня), «читач-співрозмовник» (М. Бахтін), «читач-професіонал», «читач-критик», «читач-аматор», «звичайний читач» (Л. Завгородня).

У поданій моделі названі ролі «спрацюють», якщо у випускника буде сформовано нормотворчі компоненти (навич-

ки). Модель забезпечує виконання загальної мети шкільної літературної освіти, що визначається науковцями по-різному (Н. Волошина, П. Білоус, В. Марко, Н. Пастушенко).

Мета нової літературної освіти нами представлена так:

**формуванати націозорієнтованого,
 істинного українця / українку
 й інтелігентного учня-читача / ученицю-читачку,
 здатних зрозуміти глибинний зміст твору,
 осягнути красу й багатство його художньої форми
 і сформуванати себе як
 Я-особистість, збагативши свій
 духовно-естетичний досвід.**

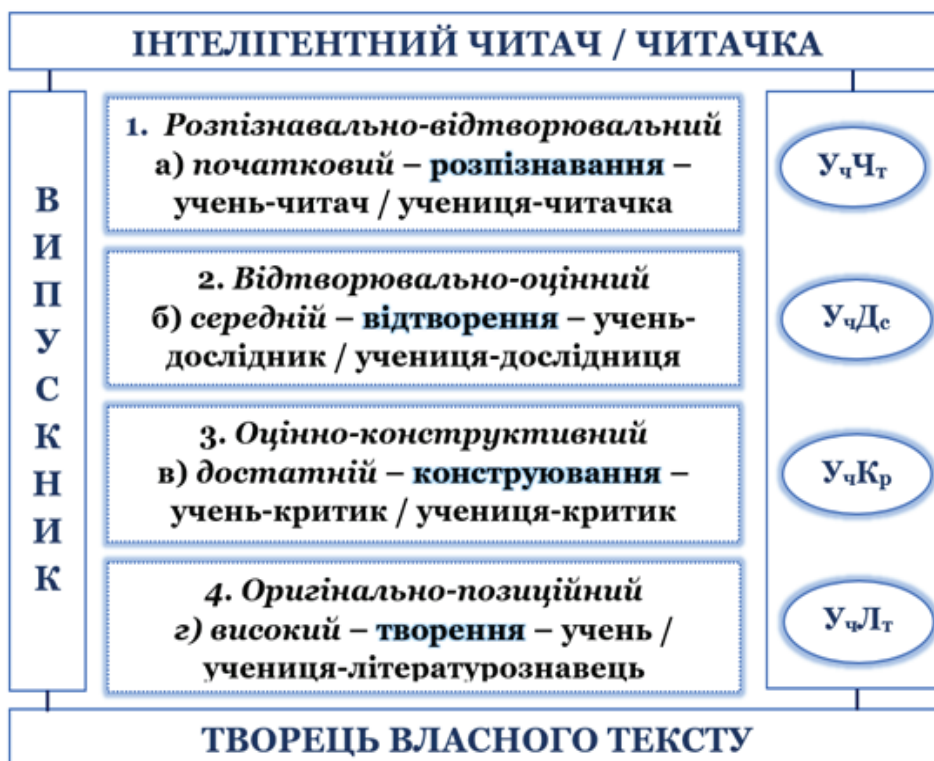

Рис. 1.7. Рівні реакції на літературно-мистецьке явище
 Джерело: авторський варіант моделі, 2004 р.

Зважаючи на мету освіти взагалі й літературної зокрема, процес навчання та учіння вибудуємо в моделі з урахуванням рівнів реакції на літературно-мистецьке явище (рис. 1.7).

Викладені вище моделі є своєрідним стандартом, каркасом, на основі якого вибудовується система організації навчально-пізнавальної діяльності на уроці / занятті літератури, підготовка наочних засобів навчання, діагностичних матеріалів та ін. Відповідно, у вчителя літератури мають бути сформовані прогностичні, конструкторсько-операційні, рефлексивно-моніторингові, програмно-планувальні функції, компетенції. Критерій сформованості проектно-конструкторських умінь – конкретний продукт, система засобів. Автором розроблено програмно-тематичний комплекс вивчення курсу (ПТКЛ), описаний у публікаціях (Шуляр В. І.,), де визначено вимоги, принципи, складники, технологія підготовки та критерії для експертного оцінювання.

II. ЦІННІСНО-ЕТИЧНІ НОРМИ ТА СТАВЛЕННЯ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

2.1. Ціннісно-етичні норми: від поняття до структури

Побудова ноомоделі інтелігентного (компетентного) учня-читача / учениці-читачки містить один із базових складників – аксіологічний. Діалогова співпраця суб'єктів літературної освіти, де посередником є художній твір / літературно-мистецький матеріал, потребують виокремлення системи цінностей й етичних норм, на яких базуються ці тексти. Важливо читачам продемонструвати ціннісно-етичну поведінкову модель автора / літературних героїв / художнього твору (тексту). Конструювання діалогової платформи літературного заняття має передбачати ціннісно-етичну освітню ситуацію. Вона має поставити / увести учнів-читачів у вибір цінностей й етичних норм, щоб у перспективі вибувати свою власну поведінкову модель і нести за неї персональну відповідальність.

З цією метою необхідно вибудувати понятійний апарат. З'ясувати лексичне значення того чи іншого поняття та його складки. Для кращого усвідомлення розроблено низку логіко-семіотичних моделей. Саме вони допоможуть зацікавленому читачеві візуально уявити та усвідомити теоретичний матеріал.

Ціннісно-етичні норми – набір понять, що визнаються суспільством і людиною особисто як значущі та культивуються кожним / кожною з метою впорядкування моральної поведінки індивідів; є регулятивом у виборі вчинків, дій особистості.

Поняття загалом і значущість виокремлених цінніс-

II. ЦІННІСНО-ЕТИЧНІ НОРМИ ТА СТАВЛЕННЯ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

но-етичних норм узгоджуються із твердженням Сергія Рубінштейна: «Те, що як предмет, котрий стає потому метою діяльності, спонукає людину до дії, має бути значуще для неї: саме здійснюване в дії ставлення до того, що значуще для суб'єкта (і що через це стає для нього переживанням), є джерелом, яке породжує дію, – його мотивом і тим, що надає йому сенсу для суб'єкта. При цьому особистісна значущість тієї чи іншої можливої мети для людини, як істоти суспільної, зумовлена й опосередкована її суспільною значущістю» («Буття і свідомість», «Людина і світ») (Рубінштейн С. А., 1989).

Побудову особистістю ціннісно-етичної поведінкової моделі взагалі, усвідомлений або/і неусвідомлений вибір нею цінностей зокрема визначає ціннісна орієнтація. Для когось вибір і дотримання цінностей є очевидними і показовими, для інших вони можуть бути неусвідомленими, незрозумілими чи/і формальними. Останній варіант можливо відстежити в поведінці людини згодом. Саме поведінкова лінія особистості дає підстави розуміти морально-етичну орієнтацію свідомості людини. Вона виявляє моральний сенс ціннісних координат її життєдіяльності, поведінки в суспільстві, мотивів у виборі вчинків і дій.

Вивчення художнього твору в контексті ціннісно-етичної стратегії допоможе усвідомити учням-читачам, якою була ціннісна модель життєдіяльності автора, літературних персонажів і літературного твору загалом. Саме тоді важливо зрозуміти, що звеличує людину-в-людині; як розкриваються її / його творчі здібності (як потреба); що є регулятивом буття (на рівні інтересів); яке його / її призначення і сенс життя (мотиваційна складова). Усвідомлення цього допоможе читачеві розібратися в поведінковій моделі літературних персонажів, щоб самоствердитися самому-собі як творчій і вільній Я-особистості.

Потреби, інтереси, здібності та цінності – взаємодіючі елементи моральної свідомості, поведінки особистості.

Моральний вибір для людини – це не просто вибір тільки особистої позиції в житті, а й вибір граничних для особистості цінностей, що стоять за нею.

Особистісні цінності, як сенсоутворювальні, складають внутрішній стрижень особистості та є її ціннісно-етичною орієнтацією. Це важливий внутрішній структурний елемент. Він закріплюється життєвим досвідом індивіда, усією сукупністю його переживань. Ціннісно-етичні норми охоплюють певну суму загальнолюдських етичних категорій, що постають як еталони і формують особистість школяра. В основі морально-етичної норми лежать етичні принципи, властиві конкретній людині, яка сама відповідає за оцінку власних дій.

Засвоєння ціннісно-етичних норм – надзвичайно складний процес. Набути їх можна через спостереження за поведінковою моделлю оточуючих: рідних, близьких, однолітків; оволодіння досвідом поведінки попередніх поколінь або копіювання побаченого. Інший шлях, і найпродуктивніший, – критично осмислювати набуте попередніми поколіннями, формувати етичну чутливість, робити особистісний морально-етичний вибір, виважено приймати рішення в тій чи іншій життєвій ситуації та нести персональну відповідальність за нього.

Ціннісно-етичні норми формулюються вчителем літератури переважно ОДНИМ словом / сполученням / словосполученням. Можливий набір мовних конструкцій – цінностей й етичних норм автор подав у розділі VIII «Цінності. Норми. Емоційно-почуттєві стани особистості». Важливо визначити ту чи іншу цінність / етичну норму, яка є засадничою під час вивчення художнього твору або/і літературно-мистецького матеріалу.

2.2. Цінності в системі літературної освіти: структура, змістове наповнення

Аксіологічний компонент у системі літературної освіти та професійно-фаховій діяльності вчителів-словесників

II. ЦІННІСНО-ЕТИЧНІ НОРМИ ТА СТАВЛЕННЯ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

надзвичайно важливий і водночас складний. З цією метою вибудуємо понятійний апарат, який забезпечить розуміння його реалізації в практиці роботи з учнями-читачами.

Проблему цінностей вивчали такі науковці: Сергій Федорович Анісімов (доктор філософських наук), Леонід Михайлович Архангельський (доктор філософських наук), Володимир Лукич Василенко (доктор філософських наук), Павло Семенович Гуревич (доктор філософських наук), Олег Григорович Дробницький (доктор філософських наук), Василь Петрович Тугарінов (доктор філософських наук). Цінності та ціннісні орієнтації розглядають із філософської, психологічної, педагогічної точок зору вчені-сучасники: Іван Дмитрович Бех (доктор психологічних наук, м. Київ), Лариса Тимофіївна Левчук (доктор філософських наук, м. Київ), Анатолій Олександрович Ручка (доктор філософських наук, м. Київ), Анатолій Васильович Фурман (доктор психологічних наук, м. Тернопіль), Карпенко Зіновія Степанівна (доктор психологічних наук, Львів), Владислав Володимирович Вербець (доктор педагогічних наук, м. Рівне), Мирослав Васильович Савчин (доктор психологічних наук, м. Дрогобич), Віктор Петрович Андрющенко (доктор філософських наук, м. Київ), Іван Андрійович Зязюн (доктор філософських наук, м. Полтава – м. Київ), Василь Григорович Кремень (доктор філософських наук, м. Київ), Сергій Федорович Клепко (доктор філософських наук, м. Кропивницький), Василь Денисович Онищенко (кандидат філософських наук, м. Львів).

Емоційно-ціннісний складник у системі літературної освіти, аксіологічний компонент у професійній діяльності вчителя літератури, аксіологічне прочитання художніх творів досліджують такі вчені: Юрій Бондаренко, Ірина Вітінчук, Анна Вождаєнко, Наталія Грицак, Сергій Косянчук, Світлана Сафарян, Антоніна Сергієнко, Валентина Снегірєва та інші.

Набір цінностей людина має об'єднати в єдину систему для себе, якщо вона хоче бути Я-особистістю. На думку С. Анісімова, якщо всі цінності розподілити за ступенем їх значущості для людини, її існування і прогресивного ро-

звитку, то матимемо своєрідну класифікацію цінностей, підпорядковану принципу субординації, де кожна цінність стосовно тієї, котра стоїть вище за неї, відіграє роль засобу чи умови, чи наслідку, що випливає з неї (Анісімов Сергій, 1970, с. 22).

Структуру цінностей подано в рисунку 2.1.

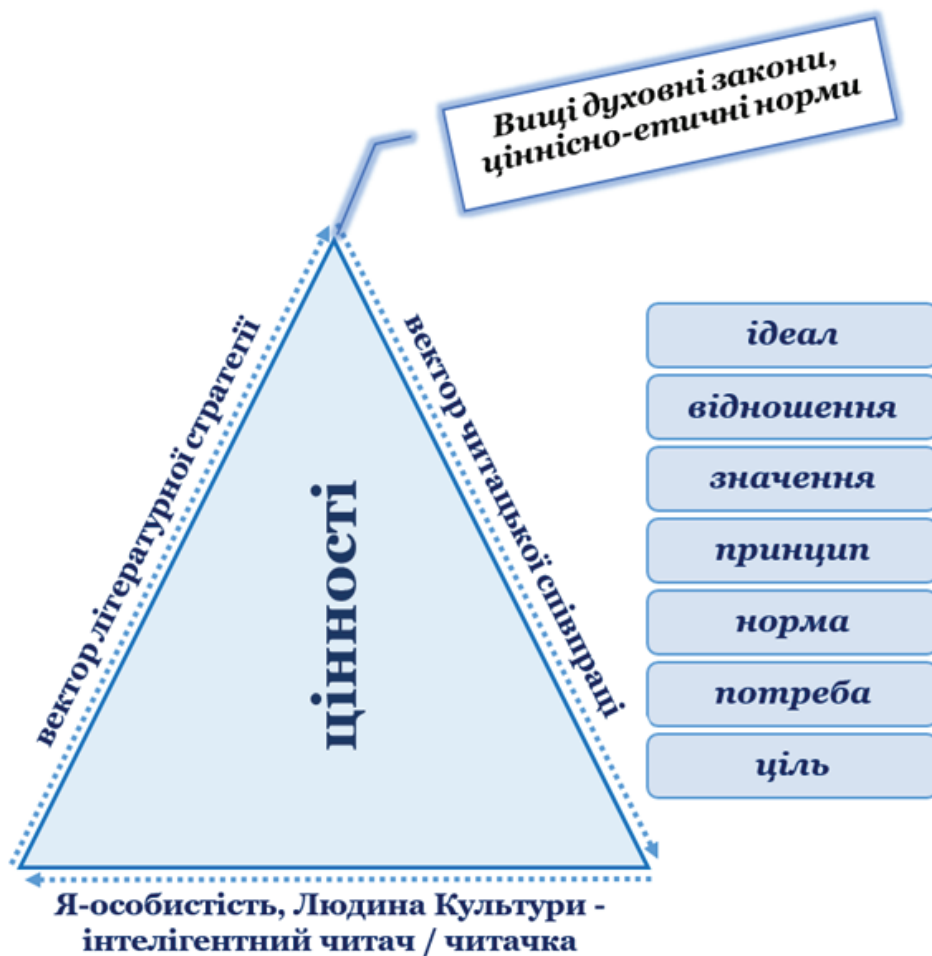

Рис. 2.1. Структура цінностей
(за Людмилою Романюк, 2009; 2019)

Джерело: складено автором з урахуванням ідей Л. Романюк

Змінюються якості особистості та умови, вектори розвитку суспільства. Тут важливо закласти ціннісно-етич-

ні основи розвитку школяра – патріота, громадянина, людини, конкурентоспроможної Я-особистості.

Цінності, як частина суб'єктивного досвіду людини, існують у різних формах. Складниками структурної моделі цінностей (рис. 2.1) є: ціль, норма, принцип, значення, відношення, ідеал. Подаємо у власній інтерпретації.

Ціль – передбачення бажаного результату, орієнтир руху/дій людини до ідеалу.

Потреба – внутрішня / зовнішня необхідність або бажання людини щось робити / діяти для задоволення своєї мети чи/та ідеалу.

Норма – узвичаєна або/і вибудована система регулятивних правил, за якими живе / діє людина в суспільстві, громаді, сім'ї.

Принципи – набір вихідних положень, що покладено в основу вибудови системи цінностей, або/і їх реалізація, утілення у практику життєдіяльності людини.

Значення – громадянська, суспільна, сімейна, професійна вага, що визначає значущість, суть або/і сенс життєдіяльності людини в зіставленні.

Відношення – причетність людини до тої чи іншої системи цінностей у взаємозв'язку з особистісною оцінкою / узгодженістю із власними ціннісними орієнтирами в системі.

Ідеал – взірєць досконалості й прагнень людини, що керує її діяльністю. Цінності, як етичний кодекс у життєдіяльності, набуває людина в результаті особистого досвіду, пережитих подій, драматичних / трагічних ситуацій.

Становлення цінностей відповідно до запропонованої структури – надзвичайно складний і неоднозначний процес. Етапи його проходження в кожній людині різні. Наскільки особистість потребує тої чи іншої цінності, коли й за яких обставин відбулася зустріч із тою чи іншою ціннісною моделлю, ступінь усвідомлення і потреби її набути, у який спосіб вона може бути або й не буде зреалізована під час життєдіяльності, чи закріпиться та або інша цінність у діяльності людини – усе це залежить від багатьох факторів / обставин / потреб.

Під час побудови ціннісної моделі особистості необхідно брати до уваги принципи цілісності та системності. Теорія системного підходу нерозривно пов'язана із низкою характеристик, що мають урахуватися в побудові як системи, так і моделі. Ці дві характеристики (системність і цілісність) здатні саморозвиватися і самодоповнюватися новими «органами» цілісності (за Людмилою Анциферовою, доктором психологічних наук).

Ціннісно-етична стратегія в системі літературної освіти узгоджується з метою мовно-літературної освітньої галузі Державного стандарту базової середньої освіти. Вона містить складник, що передбачає збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчу самореалізацію, формування ціннісних орієнтацій і ставлень компетентних учнів-читачів.

2.3. Цінності, ціннісні орієнтації, етичні норми як складники ціннісно-етичної стратегії в системі літературної освіти учнів-читачів

Цінності, ціннісні орієнтації, етичні норми – складники ціннісно-етичної моделі. Учені не мають спільної думки щодо понятійно-значеннєвого формулювання: «цінності» та «ціннісні орієнтації» не ототожнюють або вважають, що перше поняття є складником другого, вони доповнюють зміст один одного. Аналіз численних визначень дозволяє зробити висновки:

Цінність – об'єктивно задана норма, конструкт, що визначений суспільством / професійною громадою / особистістю самостійно. Цінність і його компоненти: абстрактний ідеал, ідеї, погляди, сутнісне, благо, причина прагнення, значуще.

Ціннісна орієнтація – суб'єктивна норма / конструкт як цінність, внутрішньо визначений / прийнятий особистістю самостійно через освоєння / засвоєння / набуття зовнішньої соціальної поведінки / досвіду.

Ціннісна орієнтація містить такі компоненти: орієнтування, рух до бажаного, спрямування розвитку, ре-

II. ЦІННІСНО-ЕТИЧНІ НОРМИ ТА СТАВЛЕННЯ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

зультат набутого, набір переконань, сенсожиттєва активність. Ціннісна орієнтація – сукупність ієрархічно пов'язаних між собою цінностей, що вибудовується особисто або обирається для досягнення конкретних життєдіяльнісних цілей. Система ціннісних орієнтацій концентрується навколо трьох складників: краса, істина, добро.

Третій складник ціннісно-етичної стратегії – **етичні норми**.

Норма – зразок, правило, принцип діяльності, що задані / визнані / прийняті організацією / установою або самовизначені людиною / громадянином / громадянкою / фахівцем / фахівчиною для виконання.

Норми утворюють систему, що складається з таких видів: **категоричні норми** – значущість їх є абсолютною, навіть якщо вони не реалізуються завжди і скрізь; **умовні (імплікативні)** – значущість їх залежить від історичних умов, особистісних / індивідуальних запитів, потреб; **узгоджені (консенсуальні)** – значущість їх полягає в тому, що стверджуються вони лише через демократичне рішення, зміст якого формується на підставі доброї волі учасників. Етичні норми поділяють ще на універсальні, групові, особистісні.

Етичні норми в читацькій діяльності – сукупність звичайних / узаконених / загальноприйнятих, особистісно обраних правил поведінки, що впливатимуть так чи інакше на поведінкову діяльність учнів-читачів.

Етичні норми в системі літературної освіти / читацької діяльності, як компонент організаційної культури суб'єктів літературної освіти взагалі та літературного заняття зокрема, дають можливість вибудувати / виокремити систему / складники етичної поведінки літературних персонажів. Їх сприйняття, пропускання через свою свідомість, усвідомлення, включення до складу внутрішніх імперативів, механізму емпатії (сприйняття описаної письменником можливої життєвої ситуації, «вживання» у неї, її оцінка читачем) та оціночних критеріїв вчинків / дій / поведінки літературних персонажів становитимуть основу соціалізації читача-людини / громадянина.

Співпраця суб'єктів літературної освіти, організація читацької діяльності школярів із художнім твором, комунікація один з одним вимагають / потребують / передбачають наявність єдиних або/і розподілених між учасниками освітнього процесу цінностей. Тому й існує потреба прогнозувати / конструювати / реалізовувати, а то й впливати через художній твір / образи / персонажів на діяльність учнів-читачів. У співпраці важливо сприяти побудові ними й кожним / кожною своєї ціннісно-етичної поведінкової моделі його / її життєдіяльності. У такий спосіб можемо сподіватися на досягнення кінцевого результату та реалізації ціннісно-етичної стратегії розвитку учнів-читачів засобами художньої літератури.

Рис. 2.2. Норми та їх види

Джерело: складено автором особисто

2.4. Ціннісно-етична стратегія як поняття та її складники в системі літературної освіти школярів

Діалогова платформа літературного заняття має враховувати ціннісно-етичну стратегію. Вона стане засадничою у прочитанні / тлумаченні художнього твору в цілому та підтекстів образів / персонажів / дій.

Ціннісно-етична стратегія в системі літературної освіти – вибудований принцип / алгоритм / модель співпраці під час читацької діяльності школярів для виокремлення ціннісних та етичних норм, що закладені в тексті літературного твору, поведінковій моделі літературних персонажів, щоб самоствердитися самому-собі як творчій і вільній Я-особистості.

Рис 2.3. Ціннісно-етична стратегія та її складники

Джерело: авторський варіант

Ціннісно-етична стратегія (рис. 2.3.) ураховує традиційні / класичні / концептуальні підходи і містить складники «краса», «істина», «добро». У системі літературної освіти взагалі та читацькій діяльності зокрема під час вивчення художнього твору / творів учні-читачі виокремлюють систему цінностей. Вона втілена в художній формі й містить ідеали, ідеї. Учні-читачі з'ясовують погляди та переконання літературних персонажів, що домінують у їх життєдіяльності, що є сутнісним і значущим, причини прагнення або їх відсутність тощо. Через описані події, життєві ситуації, події і вчинки учні-читачі відстежують / виокремлюють / вибудовують «рух до бажаних» ідеалів літературних персонажів, причини й результати набутих норм і цінностей, їх переконання та активності до зміни «самого-себе» чи / і пристосування / примирення з обставинами.

Читацька діяльність школярів передбачає побудову власної ціннісно-етичної стратегії. Учні-читачу / учениці-читачці важливо виявити набір правил / норм / принципів, які були регулятивами поведінки героїв / дійових осіб, щоб визначити / самовизначитися самому читачеві / читачці під час літературної освіти.

Модель ціннісно-етичних норм буде доповнена елементом «життєві принципи чи концепція життя» (за Володимиром Ядовим, доктором філософських наук).

Отже, у багатокомпонентній моделі необхідно враховувати названі характеристики та складники. Візуалізація нами здійснюватиметься на основі філософії триєдності.

Персоналізовану акме-модель розвитку суб'єктів освіти можемо вибудувати, послуговуючись педагогічним проектуванням як багатомірною технологією. Одним з інструментаріїв її розроблення є логіко-семіотичні моделі, побудовані на філософії триєдності / триєдності.

Тріади, як основа логіко-семіотичних моделей, є реальністю, що містить змістовий, формальний і функціональний компоненти, і графічно представляють реальність, що вивчається / досліджується / репрезентується. Для побудови логіко-семіотичних моделей нами враховано твердження Ірини Степаненко, що: «... **цінності** не об'єктивні чи суб'єк-

II. ЦІННІСНО-ЕТИЧНІ НОРМИ ТА СТАВЛЕННЯ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

тивні, а **суб'єктні** (виділ. – наше). Тобто цінності є там, де є людина, суб'єкт їхнього вироблення і сприйняття, але вони не є суто суб'єктивними, оскільки зумовлені об'єктивними чинниками і об'єктивними властивостями предметів реальності» (Степаненко І. В., с. 175, 2009).

Модель ціннісно-етичних норм у системі літературної освіти школярів узагалі та під час конструювання моделі компетентнісно-діяльнісного літературного заняття може мати такий варіант:

Рис. 2.3. Ціннісно-етичні складники в системі літературної освіти школярів

Джерело: складено автором самостійно

Представлена модель укладалася нами з урахуванням різних активностей учнів-читачів у діалозі з художнім твором і слугуватиме філософською основою діалогової платформи компетентнісно-діяльнісного літературного заняття (КД ЛЗ). Мотиви і вчинки суб'єктів КД ЛЗ, життєві цілі й моральні орієнтири, реальна поведінка і змодельовані поведінкові дії в художньому творі чи/і житті, оцінка іншими

та самооцінка, як компоненти життєдіяльності, складуть ту концепцію життя, яку схоче або/і зможе зреалізувати людина в майбутньому.

Отже, різні ціннісні моделі, закладені в художньому творі, ціннісні орієнтації, що оточують учнів-читачів, з одного боку, впливають на внутрішньоособистісний вибір, як жити і діяти в соціумі, з іншого – відображають можливі поведінкові моделі системи цінностей, що оточують особистість, не вплинуть на їх вибір із різних причин. На нашу думку, уникнення такого протиріччя, викликів і проблем стане можливим, якщо учня-читача ставити в ситуацію постійного вибору, персонального прийняття рішення: яка цінність, який набір ціннісних орієнтацій допоможуть йому вибудувати самому власну концепцію життєдіяльності та стати Я-особистістю. Підтримуємо твердження вчених про необхідність: а) постійного аналізу ціннісно-етичних моделей; б) аналізу ціннісних орієнтацій у їх єдності; в) вибудови низки життєвих принципів як цілісного утворення («концепції життя» за Володимиром Ядовим).

2.5. Шляхи реалізації ціннісних моделей у системі читацької співпраці

Реалізація моделі у свідомій активності людини взагалі та учнів-читачів зокрема стане можливою, якщо в ній буде відбито систему складників через розкриття зв'язків і відносин між ними у своїй цілісності. Цілісний аналіз містить ієрархічні структури елементів моделі. Такий підхід допоможе краще уявити ієрархічну й кореляційну структури ціннісних орієнтацій у їх єдності. Скористаємося моделлю цілісного, багатоаспектного аналізу ціннісних орієнтацій особистості, що запропонована Олександром Крупновим (доктором психологічних наук, професором) та Юрієм Шайгородським (доктором політичних наук, кандидатом психологічних наук, президентом Українського центру політичного менеджменту) й адаптована нами до специфіки читацької діяльності школярів у системі літературної освіти.

Рис. 2.4. Модель цілісного, багатоаспектного аналізу ціннісних орієнтацій особистості (за Олександром Крупновим, Юрієм Шайгородським)

Джерело: використано модель Ю. Шайгородського

Змістове наповнення компонентів / аспектів багатоаспектного аналізу ціннісних орієнтацій особистості подаємо в нашій інтерпретації.

Мотиваційно-смісловий аспект моделі виражає внутрішню основу ставлення особистості учня-читача / учениці-читачки до дійсності, його мотиваційний складник під впливом прочитання художнього твору, спілкування в колективі й містить такі компоненти:

- 1) **цінності-засоби** (інструментальні: ввічливий, відповідальний, розумний, хоробрий, обдарований уявою, честолюбний, контролюючий, логічний, ніжний, чесний, корисний, здатний прощати, веселий, незалежний, слухняний, із широким кругозором);
- 2) **цінності-цілі** або /і самоцінності (термінальні: повно-

- цінна дружба / любов, щастя, безпека, задоволення, внутрішня гармонія, мудрість, порятунок, комфортне / безпечне / щасливе життя, натхнення, свобода, краса, визнання, повага, рівність, загальний мир);
- 3) **життєві плани** (успішно закінчити школу, одержати цікаву інформацію, набути нових навичок, мати багато друзів, бути начитаним / обізнаним / цікавим);
- 4) **властивості особистості** (здібності, темперамент, характер, вольові якості, емоції, мотивації).

Процесуально-результативний аспект – цінність-дія – динамічна система взаємодії суб'єкта – учня-читача / учениці-читачки, з літературно-мистецьким матеріалом, готовність, схильність його/її до читацької діяльності й дії, вчинку, прагнення до бажаного, мати потребу в активності, виборі ціннісної моделі, визначеності ціннісних орієнтирів, щоб набути ціннісного результату.

Мотиваційно-сміслові утворення учнів-читачів проявляються в читацькій (навчальній), суспільно-корисній і позакласній / позашкільній дозвіллевій діяльностях.

Компонентами процесуально-результативного аспекту ціннісних орієнтацій є такі активності:

- 1) читацько-пізнавальні;
- 2) громадсько-корисні;
- 3) літературно-дозвіллеві.

Під час таких активностей можемо відстежувати рух учня-читача / учениці-читачки до свого результату як прояву цінностей, інтересів, прагнень.

2.6. Комунікативно-емоційний аспект як фактор формування ціннісних орієнтацій особистості

Комунікативно-емоційний аспект є визначальним або/і обмежувальним фактором формування ціннісних орієнтацій особистості. Процес прийняття й освоєння цінностей надзвичайно складний. Інформація про систему цінностей, що закладені в художньому творі, початковий

II. ЦІННІСНО-ЕТИЧНІ НОРМИ ТА СТАВЛЕННЯ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

етап трансформації цінностей, корегування ставлення, переоцінка цінностей проходять свій еволюційний розвиток у процесі комунікації або/і в межах комунікативного аспекту.

Комунікативно-емоційний аспект спілкування на літературному занятті – цінність-мовлення – це обмін між учнями-читачами різною інформацією: знаннями, фактами, аргументами, думками, почуттями тощо. Вона не є завжди достовірною або/і суперечливою, однозначною або/і провокативною. Така обставина вимагає формування в учнів-читачів критичної грамотності та медійної компетентності.

Головним засобом під час літературного заняття є мовлення. Мова – знаряддя пізнавальної діяльності учнів-читачів. Модель компетентнісно-діяльнісного літературного заняття має вибудовуватися на діалоговій платформі. У процесі спілкування, вирішення системи запитань і завдань, низки ситуацій під час вивчення художнього твору формуватимуться в учнів-читачів цільові настанови, мотиви, поведінкові дії. У спілкуванні виникає та розвивається набір емоційних станів учнів-читачів. Тому спілкування – це передача / прийом / формування або створення інформації, важливий чинник ефективності літературного заняття. Істотну роль у спілкуванні відіграють також немовні засоби: жести, міміка, пантоміміка, темп мовлення, інтонування, паузи тощо. І на це має зважати вчитель, готуючись до літературного заняття.

Комунікативно-емоційний аспект передбачає прагнення суб'єктів літературної освіти зрозуміти погляди, настанови, бажання один одного, зіставити їх, висловити свою згоду / незгоду, прийти або/ні до певних узгоджених / неузгоджених дій / результатів / оцінок. Емоційний набір реакцій у діяльності школярів з'являється та розвивається і під впливом прочитаного, і в процесі спілкування. Потреба висловитися / поговорити / поспілкуватися виникає через потребу виговоритися, щоб змінити свій емоційний стан. Він або наблизить один до одного, або поляризує їхні оцінки / ставлення / відносини, посилить /

послабить стосунки між собою. Учні-читачі під час спілкування продемонструють свій стан емоційно-мовленнєвої рівноваженості або поглиблюватимуть емоційну напругу.

Відстеження через мову і мовлення емоційних станів учнів-читачів у спілкуванні один з одним, після прочитання художнього твору, під час літературного заняття або/і в поурочній / неформальній / побутовій ситуації є важливим для розуміння стану / рівня формування / сформованості духовно багатой Я-особистості.

Компонентами комунікативно-емоційного аспекту літературного заняття можуть бути:

- 1) міжособистісні стосунки учнів-читачів, їх динаміка та рівень культури спілкування;
- 2) рівень відкритості й довірливого спілкування / обговорення / оцінювання художнього твору;
- 3) рівень участі в обговоренні / дискусії / обміні думками / емоціями;
- 4) рівень відвертості у виступі / дискусії / оцінці творчості письменника, учинків літературних персонажів, вражень від прочитаного;
- 5) рівень готовності висловити свою принципову читачьку позицію на противагу офіційній версії;
- 6) здатність змінюватися самому під впливом прочитаного / проаналізованого / проінтерпретованого художнього твору і впливати на своїх однокласників;
- 7) бажання відкрито висловити / оцінити свій почуттєво-емоційний стан до і після заняття, до і після прочитання художнього твору тощо;
- 8) рівень готовності продемонструвати / оголосити / повідомити про свій ціннісно-етичний вибір під час або/і після вивчення художнього твору тощо.

**II. ЦІННІСНО-ЕТИЧНІ НОРМИ ТА СТАВЛЕННЯ В СИСТЕМІ
ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА
/ УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Рис. 2.5. Функції спілкування в ціннісній діяльності учнів-читачів
Джерело: авторський варіант

Викладене вище узгоджується з функціями спілкування в житті індивіда в їх різноманітні, визначеними Наталією Рейнвальд (доктором психологічних наук, професором). Нами представлено адаптований варіант ціннісної діяльності учнів-читачів логіко-семіотичною моделлю (рис. 2.5).

2.7. Формування морально-етичної свідомості та культури інтелігентних учнів-читачів

Формування Я-особистості Людини Культури в системі літературної освіти має бути пріоритетною. Учитель літератури чітко для себе має вибудувати цільовий компонент, виходячи із того художнього твору, який вивча-

тиметься разом із учнями-читачами. Реалізація виокремлених цілей / цілі має здійснюватися шляхом уведення кожного / кожену учня-читача / ученицю-читачку до активної співпраці, де посередником є художній твір або/і літературно-мистецький матеріал. Актуальним на сьогодні є розвиток мовленнєвої діяльності учнів-читачів. Цей аспект має бути присутній щодня, під час кожного літературного заняття. З цією метою учитель вибудовуватиме низку компетентнісних вправ на реалізацію першої ключової компетентності – володіння державною мовою, та на одну із п'яти читацьких – творчо-мовленнєву.

Узагальнено ціннісно-етичний складник у системі лі-

Рис. 2.6. Ціннісно-етичний складник у системі літературної освіти школярів

Джерело: складено автором особисто

II. ЦІННІСНО-ЕТИЧНІ НОРМИ ТА СТАВЛЕННЯ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

тературної освіти може бути таким:

Ціннісно-етичні норми організовані системно, що продемонстровано низкою логіко-семіотичних моделей. Система цінностей сприймається і приймається кожним / кожною суб'єктивно. Відношення з навколишнім світом, суспільством, один з одним у кожного/кожної є індивідуальними. Обрані / прийняті / вибудовані ціннісні новоутворення приводять до переосмислення / перебудови / зміни структури особистості дитини-читача під впливом художньої літератури. Змінюються оцінні судження учнів, ставлення до поведінки в їх життєдіяльності та поведінкової моделі однолітків. Погоджуємося з твердженням Анатолія Фурмана, що «морально-етична свідомість репрезентується в цінностях, ... нормах, ... врешті-решт визначається характером дій-виборів між моральним і неморальним (із суспільних позицій) ціннісними уподобаннями» (Фурман А. В., 2010, с. 96).

Можемо це продемонструвати в логіко-семіотичній мо-

Рис. 2.7. Складники формування морально-етичної свідомості та культури (за Анатолієм Фурманом)

Джерело: вибудовано автором

делі (рис. 2.7):

Запропонована модель містить складники, що репрезентуються в цінностях із їх набором уявлень про людські чесноти (честь, совість, добро, вірність, справедливість), регулюються набором норм, про які знає або/і здогадується суб'єкт. Вони матеріалізуються в систему правил, порад, алгоритмів, інструкцій, а моральна позиція, ставлення, відношення, активність визначаються характером дій-виборів між етичними чи неетичними ціннісними уподобаннями, що здійснюються свідомо / неусвідомлено.

Під час реалізації тієї чи іншої запропонованої нами моделі в системі літературної освіти слід зважати на три моменти. Необхідно формувати ціннісно-етичні норми, що в результаті забезпечать сформовану морально-етичну культуру учня-читача / учениці-читачки; урахувувати психологічний аспект, ідеологічний складник, що регулюють діяльність і поведінку суб'єктів літературної освіти. І дуже важливо учнів-читачів постійно ставити в ситуацію вибору, прийняття рішення і персональної відповідальності за них. Для цього потрібно засобами вивчення художнього твору конструювати нестандартні / нетипові / несподівані ситуації морально-ціннісного вибору читача / читачки. Таке сконструйоване на літературному занятті розвиткове (едукативне) середовище має містити триєдність, що й регулюватиме поведінкову діяльність кожного суб'єкта літературної освіти й учнівського колективу взагалі. До них належать: цінності й ціннісні орієнтації, етичні поведінкові норми, способи дій.

Єдність складників моделей і ціннісна система етико-естетичного наповнення літературного заняття має зорієнтувати вчителя на визначення цільових завдань, вибір соціогуманітарних ідеалів / настанов / смислів із художнього твору, шляхів реалізації, способів читацьких дій і конструювання ціннісно-етичних ситуацій для особистісного прийняття рішення учнями-читачами.

Ціннісна сфера особистості та її розвиток представлено поняттям «аксіогенез». У цьому контексті цікавим і

II. ЦІННІСНО-ЕТИЧНІ НОРМИ ТА СТАВЛЕННЯ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

перспективним є підхід Анатолія Фурмана. На його думку, інваріантами становлення й розвитку аксіосфери є квадрига компонентів:

- а) когнітивні або інтелектуальні цінності (вартісні усвідомлення моралі та етики);
- б) соціальні цінності (нормативно-регулятивна або діяльнісна складова);
- в) екзистенційні (світоглядні морально-етичні вартості);
- г) абсолютні (духовні) вартості, що притаманні людині як універсуму» (Фурман А. В., 2014, с. 96).

У праці нами вибудовуються логіко-семіотичні моделі на основі філософії триєдності. Не заперечуючи чотирикомпонентний підхід до аксіосфери як предмета психоло-

Рис. 2.8. Компоненти аксіосфери як предмета психологічного пізнання

Джерело: складено автором за ідеями А. Фурмана

гічного пізнання А. Фурмана, подаємо її в такому варіанті:

Запропонована логіко-семіотична модель демонструє, що аксіосфера особистості людини організована навколо трьох базових компонентів, а вершинним є прагнення кожного / кожної людини бути / стати духовно-багатою Я-особистістю, яка свою життєдіяльність будує за вищими духовними законами.

Урахування першого компонента забезпечить етапність реалізації життєвих сенсів нині. Це базова річ для будь-якої людини. Другий – сприятиме врахуванню смислових чинників, що забезпечить внутрішню гармонійність життєактивності людини, визначить її поведінкову спрямованість у довкіллі, суспільстві, колективі. Третій компонент допомагає людині вибудувати системи цінностей і вартісних норм, що забезпечать її умотивованість, потребу і здатність самореалізовуватися, саморозвиватися як високорозумна істота, яка хоче досягти вершини: жити і діяти за вищими духовними законами, нормами. Тому вершинним / ідеальним / еталонним є компонент «Морально-духовна Я-особистість».

Напрацювання А. Фурмана, репрезентовані нами в логіко-семіотичній моделі, свідчать про те, що ціннісно-етична стратегія реалізації літературної освіти передбачає гармонійно-інтегровану природу та містить три складники, навколо яких вибудовується діалогова платформа літературного заняття: раціонально-логічна, художньо-естетична й духовно-етична.

2.8. Ставлення в системі ціннісно-етичних норм як засіб формування компетентних учнів-читачів

Державний стандарт базової середньої освіти розглядає структуру компетентності, в якій об'єднувальними є особистісні якості або/і ставлення. За визначенням: «компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провади-

II. ЦІННІСНО-ЕТИЧНІ НОРМИ ТА СТАВЛЕННЯ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

ти професійну та/або подальшу навчальну діяльність».

Проблема цінностей – це проблема ціннісного ставлення людини до себе, світу, усього, що оточує її.

Поняття «ставлення» по-різному трактується вченими. Воно багатозначне й загальнонаукове. Розглядається у філософії, психології, соціології, педагогіці. Ґрунтовно проаналізувала поняття Ковальчук Анна Сергіївна. Вчена використала напрацювання В. Бехтерева, О. Лазурського, О. Асмолова, О. Ковальова, Ю. Платонова, С. Рубінштейна. На основі досліджень зазначених учених Анна Ковальчук робить висновок: «ставленням можна назвати індивідуальний суб'єктивний внутрішній стан відносно речей та подій на основі попереднього життєвого досвіду, що певним чином відобразився на свідомості людини» (Ковальчук Анна, 2021, с. 68). Змістове наповнення поняття подаємо в нашому розумінні.

Для досягнення результатів діяльності взагалі й виокремлених Держстандартом груп результатів навчання школярів зокрема, ефективності й успішності суб'єктів освіти важливо враховувати регульовальну функцію ставлень, на якій наголошував розробник психології ставлень Володимир Миколайович М'ясищев (академік).

Ученим В. М'ясищевим виокремлено як види ставлень потреби, інтереси, мотиви, оцінки, емоції, почуття, волю, увагу, переконання, спрямованість. У контексті розвитку положень В. М'ясищева сучасні вчені (М. Кузнецов, П. Макаренко, С. Ларіонов, Е. Старовойтенко, А. Ісаєва) вибудовують різноманітний набір видів ставлень. Так чи інакше вони переґукуються з тим, що було запропоновано Володимиром Миколайовичем М'ясищевим: «суб'єкт-суб'єктні ставлення», «суб'єкт-об'єктні ставлення», «ставлення до себе» (М'ясищев Володимир, 1982). Серед видів ставлень виокремлюємо «ціннісне ставлення». Воно виражає відношення й оцінку особистості будь-кого / будь-чого, визначає її / його значущість.

Ставлення – система індивідуальних / вибіркових / усвідомлених зв'язків особистості учня-читача / учениці-читачки з читацькою дійсністю, що відображають взаємозалежність потреб читача / читачки з літературно-мистецькими текстами / явищами / нормами й утворюються на основі життєвого / читацького / літературного досвіду на сьогодні з урахуванням перспектив розвитку Я-особистості.

Пропонуємо наш варіант змістового наповнення поняття «ціннісне ставлення», зважаючи на наукові дослідження та досвід учених, практиків і власний.

Ціннісне ставлення – система потреб / прагнень / переконань учня-читача / учениці-читачки, що в їх свідомості постають як важливі / значущі / ідеальні, мають певну цінність на сьогодні та є основою для подальшого розвитку нових якостей читача, його / її як особистості – Людини-Культури.

Поняття «ставлення», «ціннісне ставлення» подаємо логіко-семіотичною моделлю, використовуючи напрацювання названих вище учених.

Ставлення, як домінувальне, визначає життєвий шлях особистості. Володимиром М'ясищевим вибудовано три-складову структуру ставлень, що містить такі компоненти: когнітивний, емоційний і поведінковий (мотиваційно-поведінковий).

Рис. 2.9. Трискладова модель ставлень з позиції ціннісної стратегії

Джерело: авторська модель

II. ЦІННІСНО-ЕТИЧНІ НОРМИ ТА СТАВЛЕННЯ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Запропонована модель ставлень із позиції ціннісної стратегії містить три компоненти: емоційний, когнітивний і діяльнісний. Науковці третій компонент називають або за В. М'ясищевим – поведінковий, або використовують ще такі варіанти, орієнтуючись на різних суб'єктів освіти: мотиваційно-поведінковий компонент (Анна Ковальчук), діяльнісний (Ганна Тимошук), діялісно-вольовий (Марія Кейв), особистісно-діялісний (Тетяна Пилипишко), комунікативно-діялісний (Сиражутдин Рабазанов), поведінково-діялісний (Кристина Шевчук), творчий (Мілена Ярославцева).

Ми беремо до уваги ту вимогу, що прописана в Державному стандарті базової середньої освіти, – урахування діялісного складника в організації освітнього процесу. Виокремлені нами ключові компоненти ціннісного ставлення особистості в системі літературної освіти мають своє змістове наповнення.

Емоційний компонент передбачає вияв і прояв фундаментальних емоцій учнів-читачів у позитивному, негативному, нейтральному чи/і суперечливому ставленні: інтересу, радості, подиву, зацікавленості, страху, сорому, гніву в процесі опрацювання художнього твору, спілкування один з одним, у діалозі з «автором-персонажами-учителем-однокласниками». Конструюючи модель літературного заняття, маємо вибудовувати систему освітніх ситуацій. Вони мають «поставити» учнів-читачів у позицію вибору / прийняття / відповідальності за обране рішення / поведінкову модель / ціннісно-етичну норму.

Когнітивний (оцінковий) компонент – це сукупність знань, норм, уявлень про цінності, морально-етичні норми, виявлення їх у тексті художнього твору з метою усвідомлення їхньої значущості для читацької та морально-духовної саморегуляції. Цей компонент передбачає здатність до оцінного судження, висловлення свого ставлення, власної точки зору до описаного автором, до спілкувальної діяльності у процесі вивчення художнього твору із суб'єктами освітнього процесу. На цьому рівні учні

роблять свій вибір, демонструють читацьку / людську / громадянську позицію.

Реалізація його може бути рівнева:

- 1) «ставлення-до-суб'єкта»: до себе; до учнів-читачів; до вчителя літератури; до соціальних груп; до літературних персонажів;
- 2) «ставлення-до-об'єктів»: до оточуючих предметів (шкільного майна), до навчальних засобів (підручника, комп'ютера), до продуктів праці учасників освітнього процесу (виробів, поробок, текстів);
- 3) «ставлення-до-подій»: до значущих подій у класі-школі-державі-світі; до перемог однокласників (у спорті, навчанні, трудовій, художньо-мистецькій діяльності); до труднощів своїх-однокласників-оточуючих; до раптових змін, непередбачуваних / екстремальних ситуацій.

Діяльнісний (конативний) компонент виконує практико-перетворювально-поведінкову функцію. Містить сукупність читацьких навичок щодо аналізування / інтерпретування ХТ; наявність мотиву читацьких дій, проявлення вольових якостей, уваги тощо (поведінковий компонент за Володимиром М'ясищевим). Дозволяє оцінити, обрати, перетворити читацькі цінності в особистісно значущі, продемонструвати це в продукті літературно-творчої діяльності, у поведінковому форматі під час літературного заняття, позакласній або/позашкільній життєдіяльності. Продувати на основі умовно змодельованої картини життя літературних персонажів свої власні тексти, демонструючи можливу модель ціннісно-етичних норм, ставлень.

Вершинним у реалізації моделі ціннісного ставлення особистості учня-читача / учениці-читачки є формування критично-мислячої та «долаючої», «опановуючої» (за Галиною Гончаровою і Станіславом Ларіоновим) Я-конкурентоспроможної Людини-Культури. Ця значуща

II. ЦІННІСНО-ЕТИЧНІ НОРМИ ТА СТАВЛЕННЯ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

функція («опановуюча або долаюча»), що ми виокремили за працею дослідників, потрактована в такий спосіб: «Стійкість і постійність активних ставлень дозволяють особистості підтримувати власну надійність і протистояти діям середовища, **долати опір** (виділ. наше) зовнішніх умов, боротися з перешкодами та досягати поставлених цілей, здійснювати реалізацію своїх намірів усупереч несприятливим умовам середовища. За рахунок цього поведінка стає цілісною та стійкою для самого суб'єкта, передбачуваною та прогнозованою – для оточуючих (Галина Гончарова, Станіслав Ларіонов, 2017, с. 131). Зазначена функція узгоджується з принципом «опозиції» або/і «дуальності», розкрита в дослідженні Олени Мерзлякової. Поєднання позицій, здатність до само- / взаємо- / визначення, сприйняття / прийняття, не-сприйняття/ не-прийняття описаних або реальних ставлень у життєдіяльності учнів-читачів набуватиме «життєвої значущості». На думку дослідниці, поєднання опозиційних позицій можливе через прийняття себе: «Саме прийняття власного «Я» і буде тією центральною позицією, крапкою балансу, що надасть людині відчуття рівноваги й дасть їй змогу більш зважено й тверезо поставитися до навколишнього світу» (Мерзлякова Олена, 2017, с. 96). Урахування цього забезпечить появу / напрацювання / формування здатності учнів-читачів бути врівноваженим в особистісній позиції до прочитаного / побаченого / висловленого. Прийняття власного «Я», толерантне ставлення до інших людей, конструктивна взаємодія і відчуття єдності зі світом (зазначає авторка) сприятиме знаходженню балансу за чотирма параметрами відносин із собою та світом, «дасть змогу людині на практиці реалізувати формулу соціально-психологічного здоров'я та професійного (читацького – доповнення наше) успіху» (Мерзлякова О., 2017, с. 96).

Пропонуємо авторський варіант поняття, яким будемо послуговуватися, вибудовуючи системну роботу з уч-

нем-читачем / ученицею-читачкою під час літературних занять.

Ціннісне ставлення до художнього твору – індивідуально-психологічне утворення Я-особистості на основі емоційно-мотиваційної, когнітивної та діяльнісно-поведінкової сфер. Воно відбиває інтеграцію літературних знань, ціннісних орієнтацій, практичних читацьких навичок, особистісних якостей і принципових / конструктивних позицій учня-читача / учениці-читачки до прочитаного художнього твору і творчо реалізується ним / нею у власний літературний продукт.

Ціннісне ставлення учитель формулює «РЕЧЕННЯМ». Набір формулювань автор подав у розділі III. «Ноомодель літературної компетентності (5 читацьких компетентностей)». У цьому розділі введено до кожної із п'яти компетентностей пункт «Ціннісне ставлення». Учитель літератури відбирає той варіант, який увідповіднюється до літературно-мистецького матеріалу або / і художнього твору. Формулювання адаптується / копіюються повністю або частинами. Учитель має сам визначитися із метою та увідповіднити його до тексту / підтекстів художнього твору.

ІІІ. КОМПЕТЕНТІСНА СТРАТЕГІЯ В СИСТЕМІ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

3.1. Компетентний учень-читач / учениця-читачка: психологічні й методичні основи

Компетентісна літературна стратегія організації освітнього процесу в системі шкільного навчання потребує осмислення й аналізування різних підходів. Нова українська школа та модельні програми компоненту «Літератури» визначають мету суб'єктів літературної освіти як «розвиток компетентних учнів-читачів, прилучення їх до високохудожніх надбань класичної та сучасної української літератури...» (Модельна навчальна програма «Українська література. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти, 2023). Однозначності в її реалізації серед науковців і практиків немає, особливо в частині застосування методик і технологій. Із різноманіття запропонованого маємо визначити ті методи, прийоми і засоби, що безпосередньо працюють на реалізацію мети. А також визначитися із методиками і технологіями, які передбачають формування інтелігентного / компетентного / розвинутого читача. Читацьку компетентність учені потрактовують по-різному. Звернемося до праць психологів. Фундаментальні дослідження Наталії Чепелевої щодо особливостей читача, зокрема і компетентного, провідною характеристикою визначають здатність учнів-читачів до ефективної роботи з текстом художнього твору. Цю засадничу норму враховуємо для реалізації творочентризму в системі шкільної літературної освіти та під час вивчення художніх творів. Читацьку компетентність Н. В. Чепелева потрактовує як «систему якостей особистості, інтелектуальної та операціональної сфер читача, які дозволяють йому ефективно вступати у взаємодію з будь-яким твором, міняючи, залежно

від цілей читання, жанру твору, стратегії сприймання та розуміння тексту, оперувати його елементами, вести діалог із ним» (Чепелева Н. В., 2015, с. 64).

Провідні характеристики (за Н. В. Чепелевою) ми подаємо логіко-семіотичною моделлю (рис. 3.1) на основі філософії триєдності (тріадності).

Рис. 3.1. Характеристики читацької компетентності за Наталією Чепелевою

Джерело: авторський варіант моделі

Учена зазначає, що читацька компетентність, із позиції психології, містить три основних блоки якостей. Вони можуть між собою взаємодіяти або ні. Від цього буде залежати якість читацької діяльності. Відразу подаємо логіко-семіотичну модель за філософією триєдності (рис. 3.2), а далі додамо коментарі.

ІІІ. КОМПЕТЕНТНІСНА СТРАТЕГІЯ В СИСТЕМІ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

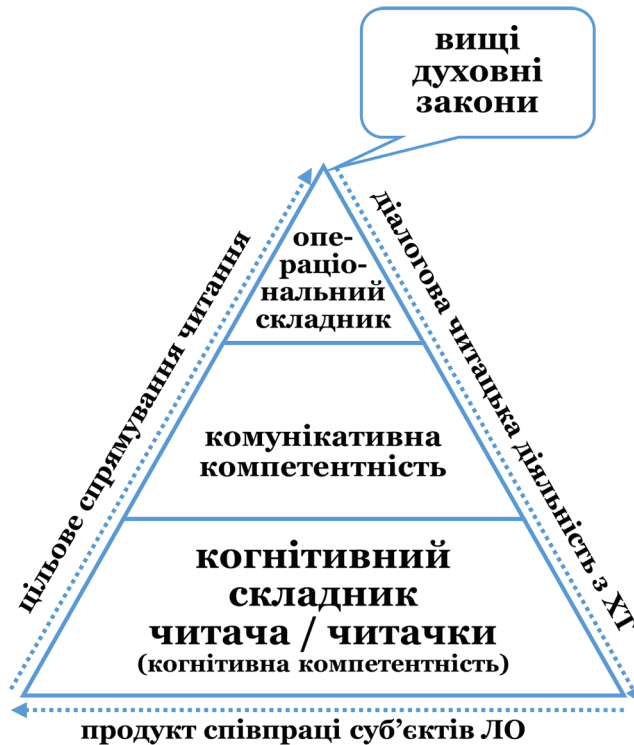

Рис. 3.2. Складники читацької компетентності за Н. В. Чепелевою, 2015.

Джерело: авторський варіант моделі

Складники читацької компетентності, що запропонувала Наталія Чепелева, стали базовими в нашій моделі (рис. 3.2). Ми використали їхні назви, а змістове наповнення подали з позиції методики літератури.

Когнітивна компетентність учнів-читачів містить у собі лінгвістичну компетентність. Вона передбачає знання учнів-читачів рідної мови (державної) або/й іномовної компетентності. Учні-читачі, що володіють різними мовами, набагато легше читатимуть в оригіналі художні твори. Набуття лінгвістичних навичок забезпечить школярам поповнення словникового запасу, розуміння побудови мовних конструкцій (речень, текстів), здатність визначати їхнє значення та смислові відтінки. «Текстове знання» (за

Н. В. Чепелевою) як складник когнітивної компетентності передбачає ознайомлення з теорією тексту, забезпечує розуміння структури / композиції / способів кодування інформації в тому чи іншому художньому творі. Фонове знання (за Н. В. Чепелевою) як частина когнітивної компетентності сприяє розумінню прихованих натяків, викликатиме асоціації за прочитаним. Володіння ними стануть реальністю, якщо учні-читачі набуватимуть навичок суміжних дисциплін / предметів / галузей. Такі інтегровані знання забезпечать культурологічне прочитання художніх творів. У комплексі означена компетентність надасть можливість учням-читачам глибинно проникати в тканину художнього твору. За таких умов учні-читачі одержуватимуть емоційний заряд й естетичне задоволення, демонструватимуть особистісне прочитання / проникнення / тлумачення змістів і смислів художнього твору.

У поданій вище моделі (рис. 3.2) другим складником читацької компетентності є **комунікативна компетентність**. У процесі організації читацької діяльності (керованої або/і самостійної) вчителів літератури важливо звернути увагу на те, як саме учні-читачі вибудовують діалог із художнім твором. Для забезпечення діалогової платформи літературного заняття важливо: 1) враховувати настанову на діалог із автором художнього твору, 2) вступати у взаємодію з ним через набуття навичок ставити запитання до автора, художнього твору та знаходити приховані запитання (це можуть бути риторичні (або за В. І. Пахаренком – *патетичні*) фігури: запитання, звертання, оклик (вигук), заперечення, ствердження (Пахаренко В. І., 2007, с. 108–109), 3) виявити вміння передбачати подальший розвиток сюжету (прийом «передбачення»), 4) висувати гіпотези і відшукувати низку прикладів із художнього твору для підтвердження / спростування / доведення власної думки; 5) виявляти здатність до міжтекстового прочитання художнього твору, відшукувати міжтекстуальні характеристики / приклади художнього твору (або «міжтекстова компетентність» за Н. В. Чепелевою); 6) виявляти здатність занурюватися в загальнокультурний контекст, набувати

ІІІ. КОМПЕТЕНТНІСНА СТРАТЕГІЯ В СИСТЕМІ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

досвіду спілкування з іншими текстами на основі прочитання художнього твору; 7) демонструвати особистісне сприйняття / прочитання / тлумачення художнього твору; 8) виокремлювати базові й додаткові мотиви / проблеми, порівнюючи з іншими художніми творами зарубіжної літератури або/і національних меншин; 9) будувати зв'язне монологічне / діалогічне / полілогічне висловлювання / тексти за прочитаним художнім твором; 10) виявляти та робити персональний вибір ціннісно-етичних норм, що закладені в тексті про письменника, у діях літературних персонажів, у художньому творі в цілому з метою побудови власної ціннісно-етичної поведінкової моделі.

Операціональний складник читацької компетентності або **операціональна компетентність** передбачає: 1) набуття навичок та демонстрування власної техніки читання; 2) володіння нормами виразного / майстерного / художнього читання літературного твору; 3) демонстрування різних навичок читання / переказування / відтворення текстів, художніх творів із застосуванням технічних засобів (аудіо, відео, фільмування, презентації різних типів тощо); 4) побудову висловлювання за алгоритмом / конструктивно / довільно; 5) набуття навичок виконувати компетентнісні літературні вправи із використанням додаткових джерел, засобів усережжя, електронних застосунків тощо; 6) візуалізування із застосуванням різних прийомів прочитання художніх творів та власної відповіді або/і виступу (ілюстрування, озвучування, опредмечування описаних явищ / подій із використанням речових предметів, символів, образів тощо).

Авторський колектив Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України під керівництвом д.пед.н. Т. О. Яценко запропонували свій варіант розуміння поняття «читацька компетентність як предметна». Потрактують його в такий спосіб: «... це інтегрований результат навчальних досягнень учнів-читачів, пов'язаних із читацькою діяльністю; здатність до осмисленого здобуття предметних знань і вмінь, передбачених конкретною програмовою навчальною темою та шкільним

курсом літератури загалом; система ціннісно-світоглядних та естетичних орієнтацій, сформованих на матеріалі високохудожніх творів; здатність учня-читача до цільового застосування комплексу предметних знань, умінь і способів діяльності в нових навчальних і життєвих ситуаціях. Структурні компоненти читацької компетентності: культурний, літературознавчий, інтерпретаційний, аксіологічний, творчо-мовленнєвий» (Модельна навчальна програма «Українська література. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти, 2023).

І психологи, і методисти (Михальчук Н. О. (2012), Чепелева Н. В. (2015), Старагіна І. П., Терещенко В. М., Панченков А. О. (2020), Гладишев В. В., Паламар С. П., Назаренко Л. А. та ін.) суголосні в розумінні поняття «читацька компетентність». Спільним для них є: інтегральний результат; читацькі якості і характеристики, якими мають оволодіти учні-читачі; система ціннісних й етичних норм, що забезпечуватимуть формування інтелігентного читача (*автор запропонував це поняття у 2004 році – прим. наша*), здатного вибудувати власну ціннісно-етичну поведінкову модель як Я-особистість, Я – Людина культури.

Компетентнісний підхід до вивчення літератур у системі шкільної освіти став предметом вивчення низки авторів: Бійчук Г. Л., Братко В. О., Логвіненко Н. М., Тименко В. М., Фасоля А. М., Шевченко З. О. (авторський колектив подано за абеткою – прим. наша) (2017). Авторський колектив запропонував розуміння понять «компетенції», «компетентності», «ЗУНИ» в системі літературної освіти (Фасоля А. М., 2014; 2017, с. 8), вивчення літератури на засадах компетентнісного підходу (Паламар С. П., 2017, с. 29), особливості навчання української літератури в культурологічному контексті (Братко В. О., 2017, с. 38). Висловлені позиції представлено в публікаціях (Шуляр В. І., 2022).

Набір компетентностей учнів-читачів збережено за Модельною програмою Т. О. Яценко, а змістове наповнення та структура й складники визначено в авторських публікаціях.

**3.2. Модель
«літературна компетентність»
і складники вибудови літературної освіти
випускника-читача**

Реалізація компетентнісно-діяльнісної стратегії у системі літературної освіти школярів потребує напрацювання технології розроблення компетентнісно-діяльнісних літературних вправ. Із цією метою кожен заклад освіти повинен мати модель компетентного учня-випускника Нової української школи взагалі та кожен учитель літератури зокрема.

Модель компетентного випускника-читача в системі літературної освіти зорієнтована на досягнення практичних літературно-мистецьких здобутків, досвід особистої участі в читацькій діяльності, вироблення ціннісних орієнтирів засобами літератури та мистецьких творів. І модель, і твори допоможуть учням-читачам самовизначитися й самоутвердитися у професійному житті, соціумі. Також модель вибудовувалася з урахуванням низки принципів: соціо- природо- та культуро-відповідності, особистісно-діяльнісної зорієнтованості, художньо-мистецької вартісності твору, діалогізму й полілогізму з мистецьким твором, системності духовно-мистецького збагачення читача, толерантності й гуманності в ставленні, оцінці один до одного та літературно-мистецького явища, доцільності й оптимальності у відборі компетенцій літературної діяльності читача.

Засадничими є змістові лінії літературної освіти школяра, визначені Державним стандартом, що передбачають реалізацію 1) літературознавчої, аксіологічної та культурознавчої складових (2005) і ціннісної, літературознавчої, культурологічної та компаративної складових (2011) та набір п'яти читацьких компе-

тентностей (модельна програма за ред. Таміли Яценко) й одинадцяти ключових компетентностей та одинадцяти наскрізних умінь (за держстандартом 2020 року). На нашу думку, вони мають бути доповнені ще двома: комунікативно-мовленневою (розвиток мовлення учнів-читачів, риторичної компетенції, уміння виразно читати підготовлений та вивчений текст), діяльнісною (загальні уміння й навички та специфічні в сфері літературної освіти).

Реальність соціо-, природо- та культуроорієнтованої діяльності читача / читачки в системі літературної освіти на особистісному рівні передбачає його включення як суб'єкта співпраці, здатного вступати в діалог із культурою свого народу та інших національностей. Духовно-мистецька культура може виступати власне як літературна діяльність, носити як загальнокультурний, так і професійно-літературний (мистецький) характер. Тільки в системі особистість читача набуває літературно-мистецького змісту й реалізує себе в літературно-читацькій діяльності. Тобто, особистість випускника набуває не тільки навиків із читання, а спроможна засвоєну духовно-мистецьку культуру свого народу, інших національностей засобами літератури спроектувати на вибудову своєї ціннісно зорієнтованої, професійної моделі життя, щоб забезпечити свій успіх, сталий розвиток, свою конкурентну спроможність на ринку праці. Це становитиме основу формування її літературної компетентності.

Отже, **літературна компетентність** – стала якість літературної освіти особистості-читача, яка забезпечує нерозривну єдність її літературної спрямованості і літературного досвіду в системі духовно-мистецької, літературної, читацької діяльності.

III. КОМПЕТЕНТНІСНА СТРАТЕГІЯ В СИСТЕМІ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

Рис. 3.3. Модель «Літературна компетентність» і складники вибудови літературної освіти випускника-читача (ЛСМ-1)

Джерело: авторський варіант моделі

Вище викладене можемо представити в логіко-семіотичній моделі (ЛСМ-1), рис. 3.3.

Додатково зазначимо до рис. 1, що формування і розвиток компетентного учня-читача / учениці-читачки має вершинний результат – інтелігентні учні-читачі, які житимуть і діятимуть за вищими духовними законами / нормами, сповідуватимуть національну ідею, демонструватимуть високий рівень Людини Культури, патріота своєї держави. Прокоментуємо складник «інтелігентний читач». Ще на передзахисті кандидатської дисертації (2004 р.) розгорілася дискусія щодо цього поняття, яке не хотіли визнавати як таке. Та й мій компетентнісний підхід до

професійної підготовки майбутніх вчителів української літератури викликав неоднозначність. Нині це стало вже нормою.

Отож, не кожен компетентний може бути Інтелігентним читачем. І чергова дискусія 2000-х (після публікації листа киянина Юрія Стадніченка «Де ви, українські інтелігенти? Газета «День» від 20.07.2001 р.) ніби підсумувала так: «Інтелігент – це, найперше, людина розумна, з високою внутрішньою культурою, самоповагою (а звідси й повага до інших людей, інших думок, інших поглядів на ту чи іншу проблему), з високим рівнем відповідальності за себе, за державу, з почуттям міри абсолютно в усьому (у словах, діях), правдива, порядна, чесна» (джерело: <https://cutt.ly/UeivFORg>). Ризикуючи, залишив це поняття, не видучив його з дисертації. Тепер вважаю його науковим (Шуляр В. І., 2004 р., с. 112). Беремо до уваги ще й той факт, що і нині не відбулося усталеної назви до поняття «читача». Вище нами було наведено низку різних варіантів і типологію читачів.

3.3. Складники духовно-мистецького досвіду випускника-читача

Цільова читацька діяльність в обов'язковому варіанті має містити низку складників і вектор формування / розвитку розпочинається із набуття знань, умінь і навичок. Наступні сходинки: набуття конструкторської компетентності, яка забезпечить здатність кожному / кожній творити власні тексти: відповіді, монологи / діалоги, мовленнєві тексти, які відбиватимуть розуміння змісту і форми художнього твору, зможуть продовжувати розвивати сюжетні лінії творів і т. п. Продукування в системі літературної освіти і читацькій діяльності школярів має враховувати психолого-педагогічні особливості читачів, їх рівень літературного розвитку та читацької навченості. Пробуджені прагнення мають бути підтримані і постійно вмотивовуватися до розвитку / вдосконалення, руху вперед. Особистісно й соціально значущий літературний продукт

ІІІ. КОМПЕТЕНТНІСНА СТРАТЕГІЯ В СИСТЕМІ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

учнів читачів має демонструвати їх ціннісно-етичну поведінкову модель. Вона має бути дієвою, а не демонстративною. Завдання вчителя мудро відстежувати й коригувати, використовуючи поведінкові моделі, які закладені художнім твором, мистецькими текстами тощо. З цією метою вчитель літератури має використовувати продуктивні / результативні інструменти / ресурси, які забезпечать компетентнісний складник співпраці суб'єктів літературної освіти. Такі інструменти нами розроблено, запропоновано компетентнісні літературні вправи з урахуванням ціннісно-етичної стратегії. Усе це спрямовано на те, щоб учні-читачі набули навичкової здатності розвиватися упродовж усього життя.

Новий державний стандарт загальної середньої освіти та модельні програми вперше заклали складник «Навчальні досягнення учнів / учениць». Маємо взяти до уваги ще таке, по-перше, профільність старшої школи, по-друге, психолого-педагогічні особливості старших підлітків – нового покоління, по-третє, специфічні характеристики літературного розвитку цієї категорії школярів. Тому, вибудовуючи модель компетентного випускника-читача, необхідно спиратися на такі форми і методи, які ставлять школярів у позицію дослідника, першовідкривача, щоб задовольнити / врахувати його особистісні інтереси та мотиви.

У кінцевому результаті такий підхід сприятиме вибудові та реалізації власної траєкторії літературних досягнень учнів-читачів. Відповідно досягнення їх можуть матеріалізуватися в літературно-мистецьке портфоліо учня-читача / учениці-читачки як накопичувальний засіб видів робіт. Портфоліо школярів засвідчує як кількісну, так і якісну оцінку їх досягнень, літературної компетентності.

Логіко-семіотична модель (рис. 3.4) суб'єктивного духовно-мистецького досвіду інтелігентного випускника-читача містить три сфери:

- літературні знання і навички (навичкова здатність) узгоджуються із знаннями, уміннями, навичками,

В.І. Шуляр НООМОДЕЛЬ ІНТЕЛІГЕНТНОГО ЧИТАЧА

- нормами й цінностями модельних програм;
- сфера літературної творчості передбачає творчо-продуктивну діяльність шляхом реалізації компетентної стратегії;
- емоційно-ціннісна сфера учня-читача відповідає прагненням та нормам як загальнолюдським і національним, так і здатність жити й діяти за вищими духовними законами (див. рис. 3.4.).

Рис. 3.4. Складники суб'єктивного духовно-мистецького досвіду інтелігентного (компетентного) випускника-читача

Джерело: авторський варіант моделі

ІІІ. КОМПЕТЕНТНІСНА СТРАТЕГІЯ В СИСТЕМІ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

У зв'язку з цим особливою перспективністю й евристичністю виділяється метод проєктів. Даний метод у системі літературної освіти зорієнтовано на самостійну діяльність учня-читача з літературним (мистецьким) твором, органічно поєднується з груповим підходом до навчання та учіння і спрямований на вирішення літературно-мистецької проблеми засобами художнього твору. Також цей метод забезпечує суб'єктну позицію учня-проєктанта-читача під час осягнення тканини художнього твору, спроможність висловити свою авторську позицію, вступити в діалог, полілог із автором, літературним персонажем, колегою учнем-читачем, соціумом, вітчизняною та світовою культурою тощо. У кінцевому результаті такий підхід сприятиме вибудові та реалізації власної траєкторії літературних досягнень випускника-читача, які можуть матеріалізуватися в літературне порт-фоліо учня-читача / учениці-читачки як накопичувальний засіб видів робіт.

Наповнення духовно-мистецького світу учнів-читачів, формування випускника як Людини Культури має вибудовуватися із урахуванням контекстної технології вивчення художнього твору, яка запропонована професором Гладишевим В. В. Контексте вивчення художнього твору містить такий під до «організації цілісного процесу вивчення твору, у межах якого центром уваги учнів і вчителя стає художнє явище – літературний твір, онтологічне буття якого та рецепція зумовлені певним семантичним полем (контекстом), яке визначається сукупністю наступних чинників: особистість письменника (біографічний контекст), літературне та культурне середовище, які сформували та визначили творчу індивідуальність письменника (літературознавчий та культурологічний контексти), рівень особистісного й читацького розвитку учнів, їхні особистісно-художні інтереси (особистісно-значущий)» (Гладишев В. В., 2006 р., с. 23).

Виходимо з того, що, не заперечуючи формування міцних літературних знань, умінь і навичок, які необхідні для духовно-мистецького розвитку дитини-читача, орієнтуємо

вчителя-словесника на озброєння школяра такими нормами, прийомами, способами читацької діяльності, які під час літературної практики він може використати, застосувати для вирішення специфічних літературних завдань, а також, не менш важливо, різноманітних життєвих і в перспективі професійних потреб.

3.4. Компетентнісно-діяльнісна парадигма в системі літературної освіти школярів

Запропонований компетентнісний підхід у системі літературної освіти школярів передбачає засвоєння ними не тільки окремих знань, умінь, а й оволодіння комплексною процедурою, в якій для кожного напряму є відповідна сукупність освітніх, читацьких компонентів, що забезпечуватимуть особистісно-діяльнісний характер літературно-мистецької співпраці:

*«учень-читач / учениця-читачка ↔ автор ↔
художній твір ↔ персонаж ↔ учитель ↔
джерела комунікації ↔ соціум ↔ національна
і світова культура*

Рис. 3.5. Алгоритм співпраці суб'єктів літературної освіти

Джерело: авторський варіант

Основа моделі – компетентнісно-діяльнісна парадигма, яка не заперечує знання, уміння й навички, але, обмежуючись лише цим, провокуємо учня / учениці бути пасивним об'єктом. Тому для нас важливо зважити на теорію діяльності А. Леонтьєва, яка забезпечить перетворення школяра на активного суб'єкта співпраці в процесі літературної, читацької діяльності. Відповідно маємо зробити доповнення. За умов упровадження компетентнісно-діялісного підходу традиційна тріада має бути доповнена новими дидактичними одиницями:

ІІІ. КОМПЕТЕНТНІСНА СТРАТЕГІЯ В СИСТЕМІ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

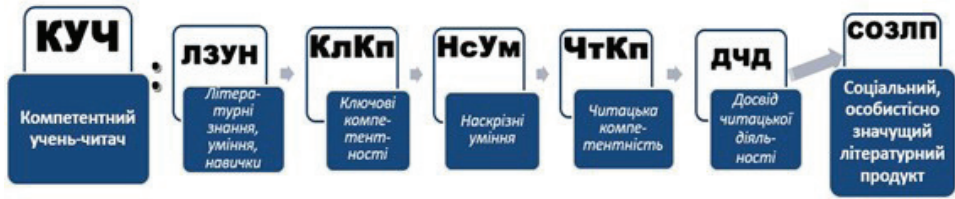

Рис. 3.6. Компетентнісно-діяльнісна парадигма в системі літературної освіти учнів-читачів

Джерело: авторський варіант

Знаннева парадигма в учнів формує практичні уміння й навички, але вони не стають внутрішньою умовою руху особистості до мети. Посилити її маємо системою літературних компетенцій, щоб учень-читач оволодівав такими діями і операціями, які забезпечать перетворення суми знань у здатність навчатися впродовж усього життя. Набуття учнями-читачами досвіду читацької діяльності забезпечить розвиток і поглиблення тих чи інших компетентностей, щоб стати інтелігентним читачем, духовно-багатою Особистістю. Такий випускник житиме й діятиме як успішний, конкурентоспроможний громадянин незалежно від соціально-політичних, економічних змін у суспільстві, світі, вироблятиме соціальний й особистісно значущий продукт.

IV. НООМОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) У ВІДПОВІДНОСТІ ДО НАСКРІЗНИХ УМІНЬ І КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

4.1. КУЛЬТУРНА (КУЛЬТУРОЛОГІЧНА) КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Культурологічне вивчення художнього твору передбачає розуміння художньої літератури як частини надбання світової культури, її специфіки як мистецтва слова в системі інших видів мистецтва, усвідомлення соціокультурної значущості художньої літератури у зіставленні з іншими літературами, культурами. Таке вивчення передбачає виявлення спільного, відмінного й оригінального у відбитті умовно змодельованої картини життя в тому чи іншому мистецькому тексті. Потребує виокремлення основних етичних норм і цінностей української / зарубіжної літератур і світової художньої культури.

Культурна (культурологічна) компетентність – здатність учня-читача / учениці-читачки осягати зміст і форму літературного твору в зіставленні його з іншими видами мистецтва.

1. Читацькі (предметні) вміння:

- 1.1) опановувати культурні і мистецькі здобутки України та світу,
- 1.2) розуміти і цінувати творчі способи вираження та передачі ідей у різних культурах через різні види мистецтва та інші культурні форми,
- 1.3) прагнути до розвитку і вираження власних ідей, почуттів засобами культури і мистецтва,

IV. НООМОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) У ВІДПОВІДНОСТІ ДО НАСКРІЗНИХ УМІНЬ І КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

- 1.4) усвідомлювати твори художньої літератури як важливий складник / вид мистецтва,
- 1.5) виокремлювати основні ціннісні норми світової художньої культури,
- 1.6) розкривати особливості творів, літературних явищ і фактів у широкому культурному контексті,
- 1.7) висвітлювати зв'язки літератури з філософією, міфологією, фольклором, звичаями, віруваннями, культурними традиціями різних народів і національностей,
- 1.8) виявляти ерудицію, норми загальної культури, поваги до національних і світових традицій,
- 1.9) виявляти елементарні знання й навички в оцінці найважливіших досягнень вітчизняної і світової культури,
- 1.10) розробляти проекти культурологічного спрямування в групі, за підтримки товаришів, під керівництвом учителя літератури, мистецтва тощо,
- 1.11) розробляти проекти культурологічного спрямування, відтворювати досвід вітчизняних та інших націй, культур,
- 1.12) застосовувати засоби й технології інтеркультурної взаємодії під керівництвом і в групі,
- 1.13) використовувати засоби й методи інтеркультурної технології в осягненні досвіду культур різних народів, націй, релігій;
- 1.14) оцінювати твори літератури в житті читача / глядача / слухача, порівняти тексти різних видів мистецтва;
- 1.15) демонструвати знання національних традицій і обрядів, виявляти їх у літературі, мистецтві;
- 1.16) виявляти почуття взаємоповаги до людей різних мов, культур, релігій;
- 1.17) володіти методами самовиховання, які зорієнтовані на традиції вітчизняні та інших національностей;
- 1.18) оцінювати твори літератури й мистецтва в зіставленні, порівнянні, виявляючи типове, оригінальне й своєрідне;
- 1.19) користуватися державною, рідною й іноземною мовами для осягнення національної культурної спад-

- щини та інших народів у процесі комунікації;
- 1.20) розумітися на національних традиціях, обрядах і звичаях, які втілено в той чи інший мистецький текст, розшифровувати символіку, зіставляючи з літературним твором (-ми);
 - 1.21) здійснювати конструктивну діяльності в пошуках істини, зважаючи на минулі факти й теперішні тенденції;
 - 1.22) поєднувати традиції та звичаї в умовах культурного, мовного та релігійного розмаїття;
 - 1.23) демонструвати знання й навички в оцінці найважливіших досягнень вітчизняної і світової культури;
 - 1.24) оцінювати твори літератури й мистецтва в зіставленні, порівнянні, виявляючи типове, оригінальне й своєрідне;
 - 1.25) демонструвати здатність до матеріалізації культурологічних проєктів, ефективного застосування мовленнєвих навичок і норм відповідної мовної культури, символів, текстів у процесі комунікації;
 - 1.26) застосовувати методи самовиховання, які враховують його індивідуальність, а також своєрідне й оригінальне в системі національних і європейських цінностей для вибудови своєї життєвої стратегії, поведінкових моделей.

2. Ціннісне ставлення

- 2.1) цінувати українське мистецтво як чинник етнокультурної ідентичності на теренах світової культурної спадщини;
- 2.2) долучатися до творення / поповнення / пропагування української культурної спадщини у зіставленні із світовими шедеврами;
- 2.3) цінувати українську літературу і народну творчість як чинника національної та громадянської ідентичності, носія духовних цінностей народу;

IV. НООМОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) У ВІДПОВІДНОСТІ ДО НАСКРІЗНИХ УМІНЬ І КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

- 2.4) сприймати цінності, актуалізовані в текстах різних народів і культур;
- 2.5) осмислювати цінності, актуалізовані в текстах різних народів і культур;
- 2.6) шанувати й розвивати українські традиції і звичаї та сучасний культурний набуток;
- 2.7) шанувати традиції і звичаї народів національних меншин і їх культурний спадок;
- 2.8) цінувати і поважати українську звичаєву культуру;
- 2.9) цінувати, поважати й толерантно ставиться до інших культур;
- 2.10) виявляти пошанування традиційної і сучасної української культури;
- 2.11) виявляти толерантне ставлення до інших культур;
- 2.12) вибудовувати свою поведінкову модель на основі ціннісних орієнтирів, які закладено у творах літератури, мистецтва різних народів;
- 2.13) узгоджувати власну поведінкову модель із вітчизняними нормами, правилами, традиціями;
- 2.14) виявляти толерантне ставлення до інших культур, намагатися жити й діяти відповідно до особисто вибудованої моделі;
- 2.15) ставитися толерантно до представників різних культур, віросповідань, рас і національностей;
- 2.16) виявляти знання й навички в оцінці найважливіших досягнень вітчизняної і світової культури;
- 2.17) шанобливо ставитися до культурних традицій українців, представників корінних народів і національних меншин, інших держав і народів;
- 2.18) демонструвати під час своєї поведінки толерантне й конструктивне ставлення до традицій різних культур, адекватно оцінюючи місце вітчизняної спадщини у просторі світового виміру;
- 2.19) виявляти здатність конструктивно та адекватно жити й діяти в умовах культурного, мовного, релігійного різноманіття.

3. Наскрісні вміння:

- 3.1) читати / прочитувати / чути / бачити з розумінням тексти різних видів мистецтва,
- 3.2) емоційно, інтелектуально, естетично сприймати й усвідомлювати текст прочитаний / побачений / почутий,
- 3.3) розуміти інформацію, записану (передану) у різний спосіб або відтворену технічними пристроями,
- 3.4) виявляти приховану і очевидну інформацію, закодovanу в текстах різних видів мистецтва,
- 3.5) висловлювати припущення, доводити надійність аргументів до побаченого / почутого / прочитаного тексту,
- 3.6) підкріплювати власні висновки фактами та цитатами з тексту (літературного, музичного),
- 3.7) висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів.

4.2. ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Літературознавча змістова лінія розгляду твору має відбуватися в контексті літературно-мистецького процесу. Передбачає застосування понять із теорії літератури під час аналізу та інтерпретації художніх творів. Таке вивчення містить потребу щодо засвоєння теоретико – та історико-літературних понять і термінів. Вимагає виявлення специфіки літературних напрямів, течій, шкіл у системі розвитку літератур різних народів і національних меншин. Літературознавча лінія забезпечує розкриття жанрово-стильових особливостей оригінальних і перекладних творів.

Літературознавча компетентність – здатність учня-читача / учениці-читачки до вивчення й аналізу творів художньої літератури в єдності змісту і форми у контексті літературно-мистецького процесу з метою одержання естетичного задоволення.

IV. НООМОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) У ВІДПОВІДНОСТІ ДО НАСКРІЗНИХ УМІНЬ І КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

1. Читацькі (предметні) вміння:

- 1.1) сприймати та/й аналізувати художній твір у єдності змісту і форми, жанру і стилю;
- 1.2) володіти основними літературознавчими поняттями, застосовуючи їх у процесі аналізу та інтерпретації художніх творів;
- 1.3) розуміти і відтворювати окремі факти, епізоди з життя письменника, літературного персонажа;
- 1.4) вибудовувати на різних рівнях повідомлення, зазначаючи назву твору, імена й прізвища, події, факти;
- 1.5) упізнавати літературний факт за описом або за визначенням;
- 1.6) називати жанр твору, указати уривок або головних персонажів, висловити своє ставлення, аргументуючи свою позицію, твердження;
- 1.7) упізнати, називати, відтворювати теоретико-літературні поняття;
- 1.8) виявляти розуміння фактів, пов'язаних із життям і творчістю письменника, системи змодельованих подій, персонажів художнього твору;
- 1.9) передавати суть подій, що відбуваються у творі, розкривати зміст епізодів, подій, художнього твору в цілому;
- 1.10) вибудовувати повідомлення, сформулювавши тези та наводити 1-2 аргументи;
- 1.11) висловлювати оцінювальне судження до описаного / події / літературного персонажу тощо;
- 1.12) використовувати різні види переказування (стисле, вибіркове, детальне, вільне, творче, від першої особи та ін.);
- 1.13) розкривати, з'ясовувати зміст теоретико-літературних понять із наведенням прикладу / прикладів;
- 1.14) залучати для опрацювання різні джерела інформації самостійно або/і під керівництвом учителя з метою підготовки повідомлення на літературну тему;

- 1.15) встановлювати і пояснювати причинно-наслідкові зв'язки між особистістю письменника й соціальними явищами, його біографією і творчістю, між подіями в художньому творі, між темою твору й культурологічним контекстом епохи, в яку він був написаний;
- 1.16) виявляти розуміння й уміння різних видів аналізу, застосовуючи в практиці своєї літературної діяльності;
- 1.17) характеризувати літературний процес, творчість письменника (-ів), героїв художнього твору (-ів);
- 1.18) аналізувати й інтерпретувати художній твір, образи (за зразком, алгоритмом, у стандартних і нових ситуаціях), застосовуючи теоретико-літературний інструментарій;
- 1.19) розуміти і сприймати образність природи мистецтва (уявляти образи літературних персонажів, природи, розвиток подій у художній логіці твору, порівнювати епізоди, персонажів, авторські оцінки / точки зору, робити художні узагальнення на основі асоціативного мислення);
- 1.20) розуміти слово як першоелемент художнього тексту (усвідомлювати художнє слово як деталь тексту, розуміти слово в лексичному контексті, пояснювати символіку, підтекст, роль деталі в образному контексті художнього твору);
- 1.21) осягати логіку твору як розвитку авторського задуму (розуміти позицію автора в тексті, спостерігати за розвитком авторського ставлення до зображеного);
- 1.22) аргументувати свої враження / оцінки від прочитаного / почутого / переглянутого на основі глибокого осмислення авторського задуму;
- 1.23) наводити докази на підтвердження висловленої думки, ураховуючи жанрово-стильову манеру письма художника слова, композиційну особливість твору, свій життєвий і читацький досвід, щоб пізнати «Я-себе-соціум»;

IV. НООМОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) У ВІДПОВІДНОСТІ ДО НАСКРІЗНИХ УМІНЬ І КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

- 1.24) демонструвати досконале й вільне володіння матеріалом та навичками різних видів аналізу з доречним їх застосуванням;
- 1.25) опрацьовувати і використовувати різні джерела інформації самостійно, у групі, у парі, колективно на паперових та/або комп'ютерних носіях;
- 1.26) виявляти здатність в оцінюванні художньо-мистецької вартісності твору, особистості письменника, його творчості, літератури взагалі на інтелектуально-емоційному та аналітичному рівнях, у власному культурологічному контексті;
- 1.27) розглядати літературні твори, явища і факти в контексті літературного процесу, виявляти специфіку літературних напрямів, течій, шкіл у розвитку української літератури, зарубіжної літератури і літератур національних меншин;
- 1.28) розкривати жанрово-стильові особливості художніх творів, послуговуючись основними принципами художнього перекладу;
- 1.29) порівнювати літературні твори, їх компоненти (теми, мотиви, образи, поетичні засоби та іншого), явища і факти, що належать до різних літератур;
- 1.30) встановлювати зв'язки між українською, світовою літературою і літературами національних меншин;
- 1.31) розглядати художні твори і виявляти традиційні теми, сюжети, мотиви, образи, які наявні в різних літературах;
- 1.32) зіставляти оригінальні твори й українськомовні переклади літературних творів;
- 1.33) виявляти особливості української культури та літератури на основі світової, спільне й оригінальне в контексті розвитку інших культур / мистецтв;
- 1.34) виявляти лексичне багатство і невичерпні стилістичні можливості української мови в оригінальних і перекладних творах.

2. Ціннісне ставлення

- 2.1) виявляти готовність сприймати художній твір як структуру, відкрити до читацьких інтерпретацій у часі та просторі;
- 2.2) сприймати літературний твір як структуру, відкрити до читацьких інтерпретацій у часі та просторі;
- 2.3) розуміти роль читання художніх текстів для гармонійного розвитку і самовдосконалення;
- 2.4) усвідомлювати цінність художньої літератури для формування естетичних смаків;
- 2.5) усвідомлювати потребу в читанні художньої літератури для задоволення та рефлексії над прочитаним;
- 2.6) бути готовим до пошуку різноманітних способів розв'язання проблем у процесі вивчення / дослідження цілісного художнього твору або/і картин, сцен, дій, яв тощо;
- 2.7) забезпечити сприйняття громадянських цінностей, актуалізованих у художніх текстах, з метою побудови власної системи цінностей;
- 2.8) усвідомлювати необхідність поваги до чужої інтелектуальної праці на засадах доброчесності;
- 2.9) дотримуватися академічної доброчесності, використовуючи думки, твердження, ідеї критиків, літературознавців та ін.;
- 2.10) виявляти готовність продукувати нові ідеї, розгортаючи сюжетні лінії в творчо-мовленнєвій читацькій діяльності;
- 2.11) виявляти ініціативу та спонукати до цього інших осіб щодо розвитку літературної компетентності, вивчення літератур взагалі та творчості конкретних письменників;
- 2.12) цінувати художню літературу як мистецтво слова, пропагувати й популяризувати досягнення вітчизняних і світових письменників.

IV. НООМОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) У ВІДПОВІДНОСТІ ДО НАСКРІЗНИХ УМІНЬ І КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

3. Наскрісні вміння:

- 3.1) розв'язувати проблеми, що відбиті / порушені / розкриті в художньому творі;
- 3.2) аналізувати проблемні ситуації, спираючись на описані в тексті сцени, дії, діалоги літературних персонажів тощо;
- 3.3) формулювати проблеми, висувати гіпотези, практично їх перевіряти та обґрунтовувати;
- 3.4) здобувати потрібні дані з надійних джерел, презентувати та аргументувати рішення;
- 3.5) логічно обґрунтовувати позицію як вияв власного ставлення до описаних подій, явищ і процесів;
- 3.6) висловлювати послідовні, несуперечливі, обґрунтовані міркування у вигляді суджень і висновків.

4.3. ІНТЕРПРЕТАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Інтерпретація тексту художнього твору відбувається переважно на інтуїтивному рівні тлумачення змісту прочитаного. Під час інтерпретаційної діяльності читач актуалізує свої почуття і спогади від прочитаного. У процесі такої діяльності розрізняє смислові відтінки, закладені в текст твору автором. Йому важливо виявити прямі і приховані підтексти образів через виокремлення деталей. Учень-інтерпретатор намагається наче усунути протиріччя в тексті між досвідом автора і власним читацьким або/життєвим, щоб одержати естетичну насолоду від такого діалогу.

Інтерпретаційна компетентність – індивідуальна здатність (рецепція / судження) учня-читача / учениці-читачки тлумачити художній твір у контексті його різноманітних суджень, спираючись на свій естетичний смак, читацький і життєвий досвід (на даний час), а також набутих літературних знань і вмінь.

1. Читацькі (предметні) вміння:

- 1.1) аналізувати та інтерпретувати художній твір у цілому, за частинами, сценами, картинами, явами та ін.;
- 1.2) здійснювати аналітико-синтетичну діяльність під час вивчення художнього твору у відповідності до рівня літературної компетентності;
- 1.3) оперувати методами і видами інтерпретаційної діяльності, необхідними для адекватного сприймання, розуміння й тлумачення літературних творів;
- 1.4) виявляти обізнаність у засобах словесно-художньої інтерпретації творів різних жанрів і стилів;
- 1.5) виявляти готовність мотивувати інтерпретаційні рішення текстом художнього твору відповідно до його жанру, стилю;
- 1.6) ураховувати композиційні, мовностилістичні, художньо-виражальні особливості твору, які інтерпретуються;
- 1.7) виявляти глядацькі навички спостереження за інтерпретаційною сценічно-ігровою діяльністю переглянутої / зіграної театральної вистави / сцени / картини;
- 1.8) створювати власне тлумачення прочитаного / переглянутого / почутого літературно-мистецького твору;
- 1.9) порівнювати різні інтерпретаційні версії художніх творів у жанровому та стилевому різноманітті;
- 1.10) пропонувати аргументовану оцінку творчим рішенням режисера, актора, художника, виконавця та ін.;
- 1.11) володіти художньо-виконавськими навичками, щоб виявити інтерпретаційне завдання, шляхи і засоби реалізації;
- 1.12) розробляти й утілювати інтерпретаційні рішення в різних видах сценічно-ігрового виконавства (декламування, мізансценування, оформлення, пантоміма, міміка і жести тощо);
- 1.13) знаходити різні варіанти тлумачення сцен, картин, образів у творах різного жанру і стилю;
- 1.14) інтерпретувати будь-які елементи літературного тво-

IV. НООМОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) У ВІДПОВІДНОСТІ ДО НАСКРІЗНИХ УМІНЬ І КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

- ру (фрагменти, сцени, мотиви, персонажі, алегорії, символи, тропи, окремі образні вислови, речення, репліки тощо);
- 1.15) інтерпретувати твір як цілісність, обираючи систему елементів літературного твору, відшукувати те завуальоване, приховане, що поєднує всі компоненти в одне ціле і робить твір неповторним;
 - 1.16) інтерпретувати всю творчість конкретного письменника, ураховуючи обраний напрям його діяльності, стиль, жанрову специфіку чи в цілому;
 - 1.17) інтерпретувати художній твір із використанням елементів інтертекстуального аналізу вивчення текстів різного жанру і стилю;
 - 1.18) демонструвати володіння різними типами інтертекстуальних відносин: цитати – ремінісценції – алюзії між різними художніми творами;
 - 1.19) з'ясувати самотність, своєрідність художнього світу митця в певному творі шляхом інтертекстуального тлумачення, порівняння першоджерела і художнього твору;
 - 1.20) здійснювати комунікативну діяльність учня-читача з однокласниками, аргументуючи свою позицію, судження, оцінку, ставлення тощо;
 - 1.21) обґрунтовувати власну позицію щодо прочитаного, зіставляючи з офіційними оцінками, твердженнями однокласників;
 - 1.22) визначати роль образів у розкритті ідейно-художнього змісту твору, виокремлюючи своєрідні підтексти;
 - 1.23) зіставляти твори, їх проблематику і систему образів тощо, залучаючи напрацювання критиків та спираючись на власні естетичні смаки та розуміння проблематики;
 - 1.24) бачити кожний конкретний твір у літературному, культурному та історичному контекстах і займати власну оціночну позицію;
 - 1.25) осмислювати і тлумачити образи, сцени, метафори

- художнього твору на свій естетичний смак, читацький і життєвий досвід;
- 1.26) виявляти індивідуальну читацьку рецепцію художнього твору, на свій естетичний смак, читацький і життєвий досвід;
 - 1.27) оволодівати специфічними вміннями і навичками (аналітичного читання, критичного мислення, аналізу й аргументації, самостійності, співробітництва, планування тощо), щоб бути переконливим у дискусії, компетентним читачем-поціновувачем;
 - 1.28) візуалізувати опрацьований літературно-мистецький матеріал із використанням схем, моделей тощо із демонструванням особистісного сприйняття і розуміння;
 - 1.29) добувати, аналізувати, відбирати, кваліфіковано моделювати та ефективно використовувати / застосовувати інформацію під час літературної освіти, висловлюючи свою читацьку позицію;
 - 1.30) використовувати наочні та технічні засоби, інформаційні технології, мультимедіа-ресурси під час виголошення повідомлення / виступу / доповіді тощо;
 - 1.31) демонструвати здатність у реалізації візуальних навичок, духовно-естетичного збагачення, виявляючи особистісну позицію;
 - 1.32) бути конкурентоспроможним, мобільним і гнучким у швидкозмінному соціумі, світі, демонструвати свої оригінальні прийоми і можливості;
 - 1.33) бути здатним конструктивно й толерантно входити в міжкультурний простір, вичитувати смисли, потрактовувати підтексти, виходячи зі своєї системи цінностей і етичних норм.

2. Ціннісне ставлення

- 2.1) цінувати оригінальність критичного мислення учня-інтерпретатора;
- 2.2) виявляти культуру співпраці з художнім твором,

IV. НООМОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) У ВІДПОВІДНОСТІ ДО НАСКРІЗНИХ УМІНЬ І КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

- який інтерпретується;
- 2.3) виявляти культуру учня-інтерпретатора під час вивчення художнього;
 - 2.4) висловлювати власну думку про естетичний об'єкт, який аналізується / інтерпретується;
 - 2.5) давати оцінку естетичному об'єктові, який інтерпретується, спираючись на свій естетичний смак, читацький і життєвий досвід;
 - 2.6) виявляти культуру індивідуальних якостей (емоційних, пізнавальних, комунікативних, інтелектуальних тощо) під час інтерпретування літературно-мистецьких творів;
 - 2.7) виявляти духовно-моральні ідеали за прочитаним художнім твором; робити вибір духовно-моральних для формування себе як Я-особистості;
 - 2.8) обґрунтовувати власну моральну позицію, робити особистісний вибір і нести персональну відповідальність за цей вибір;
 - 2.9) усвідомлювати ціннісну значущість творчості письменника, обґрунтовуючи свою позицію, вибір;
 - 2.10) виокремлювати й оцінювати складові ціннісно-етичної моделі життя й діяльності письменника, обґрунтовуючи власну моральну позицію.

3. Наскрізнi вміння:

- 3.1) співпрацювати з іншими, що передбачає вміння домовлятися у відборі літературознавчого, літературно-мистецького матеріалу;
- 3.2) обґрунтовувати переваги взаємодії під час спільної читацької діяльності з метою досягнення літературного продукту;
- 3.3) планувати власну та групову роботу до та під час вивчення курсу літератури в цілому та конкретних художніх творів;
- 3.4) підтримувати учасників групи, допомагати іншим у досягненні запланованого літературного продукту;

- 3.5) заохочувати учасників співпраці до досягнення спільної мети в системі літературної освіти взагалі та вивчення творчості конкретного письменника;
- 3.6) розподіляти ролі під час групової роботи з метою досягнення читацького результату та появи літературного продукту;
- 3.7) забезпечувати досягнення результату кожним суб'єктом співпраці під час читацької діяльності у відповідності до рівня літературної компетентності.

4.4. АКсіОЛОГІЧНА (ЦІННІСНО-ЕТИЧНА) КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Аксіологічне (ціннісно-етичне) вивчення художнього твору містить розгляд його в контексті системи національних, суспільних і людських цінностей. Воно передбачає виявлення духовно-етичних норм, за якими живуть і діють автор художнього твору, літературні персонажі та сам учень-читач. Діалог з художнім твором потребує з'ясування емоційно-ціннісного наповнення світу персонажів художнього твору взагалі та враження і почуття самого читача від діалогу з текстом зокрема. Реалізація аксіологічної лінії вивчення художнього твору має допомогти вибудувати читачеві / читачці власну ціннісно-етичну поведінкову модель національно свідомої й громадянсько-відповідальної Я-особистості.

Аксіологічна (ціннісно-етична) компетентність – здатність учня-читача / учениці-читачки до опрацювання літературно-мистецьких текстів в єдності їх етичних й естетичних вимірів, виявлення цінностей і ціннісних орієнтацій, духовно-етичних норм, закладених змістом художнього твору.

IV. НООМОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) У ВІДПОВІДНОСТІ ДО НАСКРІЗНИХ УМІНЬ І КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

1. Читацькі (предметні) вміння:

- 1.1) розкривати гуманістичний потенціал та естетичні цінності творів української, світової літератури;
- 1.2) розкривати гуманістичний потенціал та естетичні цінності творів літератур національних меншин;
- 1.3) формувати світогляд учнів, їх національну свідомість, моральну та громадянську позиції;
- 1.4) вибудовувати особисті ціннісно-етичні орієнтири під впливом художнього твору, який вивчається, специфіки читацької діяльності, психологічних, інтелектуальних можливостей і соціальних викликів;
- 1.5) володіти елементарними способами самовизначення в ситуаціях вибору ціннісно-етичної позиції на основі запропонованої автором художнього твору або/і власної;
- 1.6) приймати рішення, брати відповідальність за їх наслідки залежно від навчальної, життєвої ситуації, системи обраних або/і власно вибудованої системи цінностей, етичних норм;
- 1.7) виявляти бажання жити й діяти за аналогом або/і особистісною ціннісно-етичною парадигмою;
- 1.8) обґрунтовувати вибір ціннісно-поведінкової моделі літературного персонажа, висловлювати своє ставлення з проєкцією на власну позицію;
- 1.9) формулювати особисті ціннісно-етичні орієнтири, відповідно до представленої автором художнього твору поведінкової моделі, після аналізу та інтерпретації тексту, вивчення творчості письменника;
- 1.10) розуміти недоречність механістичного копіювання поведінки, системи ціннісно-етичних орієнтирів, що представлені автором в умовно змодельованих життєвих ситуаціях літературних персонажів;
- 1.11) вибирати самостійно або/і під керівництвом способи самовизначення щодо оцінки дій і вчинків персонажів і своїх, що стануть основою ціннісно-етичної моделі;
- 1.12) узгоджувати свої рішення з наслідками власної по-

- ведінки у відповідності до ціннісно-етичної моделі, представленої автором, або/і вибудованої самостійно;
- 1.13) прогнозувати свої дії і вчинки, оцінювати їх відповідно до авторської або/і особистісної ціннісно-етичної парадигми;
 - 1.14) забезпечувати свою сформовану ціннісно-етичну парадигму власною поведінкою, позицією в навчанні та житті;
 - 1.15) коригувати сформовану власну систему цінностей, етичних норм у процесі літературно-мистецької співпраці;
 - 1.16) намагатися відповідати власній ціннісно-етичній моделі, збагачуючи своє Я-людини засобами художньо-мистецьких текстів;
 - 1.17) володіти способами самовизначення, самооцінки в ситуаціях вибору на основі власної позиції з урахуванням умовно змодельованої картини життя літературних героїв як носіїв системи людських і національних цінностей, етичних норм;
 - 1.18) демонструвати своєю поведінкою, власним ставленням активну життєву позицію до подій, вчинків, проблеми художнього твору і відбивати це у власному тексті, шляхом вироблення літературного або/і літературно-мистецького продукту;
 - 1.19) реалізовувати індивідуальну освітню й ціннісно-етичну траєкторію в повсякденному житті з урахуванням загальнолюдських, національних та етнічних вимог і норм;
 - 1.20) мати сформовану (на сьогоднішній день) власну ціннісну парадигму, яка узгоджена відповідно до літературно-мистецького матеріалу, що вивчався;
 - 1.21) володіти способами самовизначення, самооцінки в ситуаціях вибору художніх творів, які прочитані як програмові та самостійно вибрані відповідно до власної громадянської і людської позиції;
 - 1.22) приймати адекватні рішення, брати на себе відповідальність за їх наслідки, жити і діяти, узгоджую-

IV. НООМОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) У ВІДПОВІДНОСТІ ДО НАСКРІЗНИХ УМІНЬ І КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

- чи свою позицію з загальнолюдськими, вітчизняними й етнічними вимогами, не втрачаючи свого Я;
- 1.23) реалізовувати свої людські, читацькі, професійні потенції відповідно до сформованої ціннісно-етичної парадигми як успішної, толерантної, конкурентоспроможної, патріотично зорієнтованої Я-особистості.

2. Наскрізнi вміння (цiннiсно-етичнi норми*):

- 2.1) вибудовувати ціннісно-етичну модель із опорою на текст;
- 2.2) витримувати етичні норми під час спілкування / обговорення / дискусії;
- 2.3) розрізняти прийнятні і неприйнятні етичні норми;
- 2.4) передавати словесно власні почуття і переконання;
- 2.5) наводити приклади дотримання ціннісно-етичних норм із опорою на текст;
- 2.6) пропонувати рішення для розв'язання ціннісно-етичних проблем;
- 2.7) конструктивно керувати емоціями, зважаючи на свій стан;
- 2.8) розпізнавати власні емоції та емоційний стан інших;
- 2.9) сприймати емоції без осуду;
- 2.10) адекватно реагувати на конфліктні ситуації;
- 2.11) розуміти, як емоції можуть допомагати і заважати в діяльності;
- 2.12) налаштовувати себе на пошук внутрішньої рівноваги;
- 2.13) конструктивно комунікувати, витримуючи емоційну стійкість;
- 2.14) зосереджувати увагу, тверезо оцінюючи ситуацію;
- 2.15) налаштовувати себе на продуктивну діяльність.

4.5. ТВОРЧО-МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Комунікативно-мовленнєва лінія в системі вивчення художніх творів вимагає різновекторної реалізації. Містить три складових: відтворення, конструювання та репрезентування.

Перша містить: виразне відтворення літературного твору напам'ять або/і розказування / переказування прочитаного, художнього читання обраного тексту.

До другої належить: уміння матеріалізувати свої думки і враження від прочитаних творів в усну або/і писемну форми шляхом конструювання зв'язної відповіді на питання і завдання, підготовки висловлювання за визначеною темою, проблемою, яка враховуватиме жанрово-стильову манеру письма прочитаного літературного тексту чи створення власного оригінального художнього твору.

Третя передбачає: репрезентування підготовленої доповіді, повідомлення, уміння виступити перед аудиторією, виявити високий рівень ораторської майстерності та риторичної культури.

Творчо-мовленнєва компетентність – здатність учня-читача / учениці-читачки до виразного відтворення вивченого художнього твору напам'ять, конструювання зв'язної відповіді на питання і завдання, підготовки власного тексту / творчої роботи з урахуванням жанрово-стильової манери письма прочитаного літературного твору чи створення власного оригінального художнього твору.

1. Читацькі (предметні) вміння виконавської діяльності (усного мовлення):

- 1.1) виконувати напам'ять або/і під час виразного, художнього читання, розказування;
- 1.2) виявляти здатність учня-читача до різновекторного виконання, відтворення літературного твору;
- 1.3) читати (розказувати) підготовлений текст напам'ять, як правило, за задалегідь підготовленою партитурою засобів виразності;
- 1.4) виявляти навички різних видів читання / розказування творів за самостійно й задалегідь підготовленою партитурою;
- 1.5) використовувати засоби виразного читання для від-

IV. НООМОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) У ВІДПОВІДНОСТІ ДО НАСКРІЗНИХ УМІНЬ І КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

творення / передачі ідейно-естетичного задуму автора художнього твору;

- 1.6) застосовувати засоби виразного читання з метою майстерного донесення до слухача ідейно-естетичної домінанти художнього твору;
- 1.7) поважати чужу думку, прислуховуватися до порад і рекомендацій щодо побудови різного типу висловлювання.

2. Читацькі (предметні) вміння комунікативної діяльності (усне і писемне мовлення):

- 2.1) конструювати відповідь на запитання й завдання за текстом художнього твору;
- 2.2) матеріалізувати в усній або/і писемній формі власний текст різного жанру, стилю;
- 2.3) підготувати висловлювання за визначеною темою, проблемою, яка враховуватиме жанрово-стильову манеру письма прочитаного літературного тексту;
- 2.4) підготувати / створити власний оригінальний твір / продукт із урахуванням жанрово-стильової манери письма прочитаного літературного тексту;
- 2.5) виявляти готовність вислухати і вступити в розмову, іноді вести суперечку або/і брати участь у дискусії;
- 2.6) давати відповідь на запитання, переказувати текст, уривок, але з використанням плану, схеми і т. ін.;
- 2.7) побудувати усне й письмове повідомлення за прочитаним твором;
- 2.8) редагувати допущені помилки в усному й письмовому мовленні, пояснювати після попередньої перевірки вчителем;
- 2.9) вступати у спілкування, керуючись пізнавальними й особистими мотивами;
- 2.10) демонструвати готовність і вміння чути й слухати іншого, щоб вести діалог;
- 2.11) висловлювати грамотно свої думки в монологічному

- мовленні за прочитаним художнім твором;
- 2.12) коригувати свій виступ після зауважень і рекомендацій учителя, товариша;
 - 2.13) будувати повідомлення від імені читача, літературного персонажа і т. ін.;
 - 2.14) використовувати різні види повідомлень, переказування, типи мовлення (опис, розповідь, роздум), якщо запропоновано план, алгоритм, схема, модель;
 - 2.15) поширювати тезу, використовувати декілька аргументів із запропонованих або/і самостійно;
 - 2.16) брати участь у дискусіях, обговоренні; поважати думку опонента;
 - 2.17) зайняти свою позицію, поставити себе на місце іншого;
 - 2.18) готувати відгук на прочитаний / переглянутий / прослуханий твір (за зразком, самостійно);
 - 2.19) пропонувати анотовані списки до творчості одного письменника;
 - 2.20) орієнтуватися в періодичних виданнях з метою їх презентації під час вивчення літературно-мистецького матеріалу;
 - 2.21) помічати змістові, мовленнєві, граматичні, стилістичні, у письмовому мовленні – орфографічні та пунктуаційні помилки, виправляти їх самостійно або/і за допомогою вчителя, товаришів;
 - 2.22) вступати в розмову, діалог за прочитаним / переглянутим / прослуханим літературно-мистецьким твором;
 - 2.23) висловлювати свою точку зору усно й письмово, використовуючи різні види й типи мовлення;
 - 2.24) реалізовувати свою літературну творчість за зразком до виучуваного твору;
 - 2.25) володіти усним і писемним мовленням;
 - 2.26) виправляти допущені помилки, класифікувати з використанням алгоритму, схеми;
 - 2.27) підготувати бібліографічний список літератури до запропонованої проблеми, теми, користуючись різними каталогами;

IV. НООМОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) У ВІДПОВІДНОСТІ ДО НАСКРІЗНИХ УМІНЬ І КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

- 2.28) складати різні плани, модель-схему виступу, повідомлення, творчої роботи, які враховують у більшості своїй родову й жанрово-стильову манеру конкретного письменника, творчість якого вивчається на даний момент;
- 2.29) використовувати можливі міжпредметні зв'язки, проводити літературні паралелі та мистецькі аналогії;
- 2.30) вести цивілізований діалог на принципах плюралізму думок, поваги й толерантного ставлення до інших тверджень, культурних явищ різних національностей;
- 2.31) матеріалізувати свої знання, уміння, навички, здатності в літературно-мистецький продукт, який є логічним продовженням прочитаного / побаченого / прослуханого або/і створювати оригінальний власний текст;
- 2.32) здійснювати порівняльне, компаративне, культурологічне зіставлення текстів;
- 2.33) вибудовувати систему подій, художніх образів зі своєю власною індивідуальною інтерпретацією;
- 2.34) вибудовувати своє мовлення відповідно до жанрово-стильової манери письма митця або/і власної з урахуванням культурно-історичних умов тощо;
- 2.35) використовувати різнопланові джерела інформації, які розміщено на паперо-, електронних носіях;
- 2.36) виявляти позитивні навички спілкування в полікультурному, поліетнічному й багатоконфесійному просторі;
- 2.37) урахувати знання історичних коренів і традицій різних національних спільнот і соціальних груп;
- 2.38) демонструвати за будь-яких обставин почуття поваги до себе, інших, толерантно ставиться до носіїв різних культур;
- 2.39) не припускати помилок, самостійно їх виправляти в своєму та чужому мовленні (за наявності), класифікувати;

- 2.40) здійснювати інтегральну пошуково-перетворювальну діяльність під час творчої діяльності;
- 2.41) розвивати творчі здібності як суб'єкта літературно-мистецької освіти в процесі читацької діяльності;
- 2.42) виявляти творчі потенції в будь-яких сферах читацької діяльності;
- 2.43) продукувати за зразком чи/і оригінальні власні літературні тексти, художні твори;
- 2.44) виявляти особистісне ставлення до прочитаного, змодельованої та оточуючої дійсності, самого себе.

3. Читацькі (предметні) вміння до риторичної діяльності:

- 3.1) виступати коректно, толерантно під час дискусії, суперечки, поважаючи думку іншого, спростовувати чи заперечувати її;
- 3.2) демонструвати набутий досвід публічного виступу, готувати письмове повідомлення, реферат, доповідь за 2-3 джерелами;
- 3.3) виступати публічно з повідомленням, реферативним дослідженням серед однокласників, на читацькій конференції;
- 3.4) вибудовувати свій виступ, зважаючи на склад аудиторії, ситуацію;
- 3.5) коригувати свою поведінку під час спілкування, дискусії, роботі в групі тощо;
- 3.6) виявляти відповідний рівень риторичної культури читача-дослідника, знання із досліджуваної проблеми;
- 3.7) демонструвати ораторські навички, репрезентуючи свій виступ / повідомлення чи/і результати дослідження;
- 3.8) демонструвати вміння пошуково-аналітичної діяльності читача як критика, літературознавця під час усного виступу;
- 3.9) підготувати писемний текст наукового стилю із досліджуваного питання / проблеми;

IV. НООМОДЕЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ (5 ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ) У ВІДПОВІДНОСТІ ДО НАСКРІЗНИХ УМІНЬ І КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

- 3.10) репрезентувати усно, письмово, з використанням інформаційних технологій різні літературно-мистецькі видання;
- 3.11) виявляти лідерські уміння, здатність керувати процесом спілкування;
- 3.12) виступати та мати досвід публічних виступів, взаємодії з різними групами людей.

4. Ціннісне ставлення:

- 4.1) доброзичливо висловлювати своє ставлення до думок інших;
- 4.2) толерантно обстоювати власну позицію;
- 4.3) звертати увагу на спільні і різні думки учасників дискусії;
- 4.4) доброзичливо зважати на неповноту або суперечливість почутої інформації;
- 4.5) виявляти високий рівень культури спілкування;
- 4.6) виявляти високий рівень культури виступу;
- 4.7) виявляти високий рівень ораторського виступу;
- 4.8) цінувати виступ з альтернативною думкою;
- 4.9) цінувати думку доповідача / виступаючого / оратора з альтернативною позицією;
- 4.10) дотримуватися етичних норм в оцінці доповідача / виступаючого / оратора;
- 4.11) демонструвати високий рівень культури слухача;
- 4.12) володіти нормами виконавської культури текстів напам'ять;
- 4.13) розуміти роль виконання / читання художніх текстів для гармонійного розвитку і самовдосконалення;
- 4.14) усвідомлювати потребу виконання / читання художньої літератури для задоволення та рефлексії над прочитаним;
- 4.15) усвідомлювати необхідність поваги до чужої інтелектуальної праці, дотримуватися академічної доброчесності;

- 4.16) демонструвати почуття самоповаги й поваги до іншої людини, культури, іншої думки, позиції тощо;
- 4.17) вступати в розмову, діалог за прочитаним / переглянутим / прослуханим літературно-мистецьким твором, керуючись пізнавальними, діловими, особистісними мотивами.

5. Наскрізні вміння:

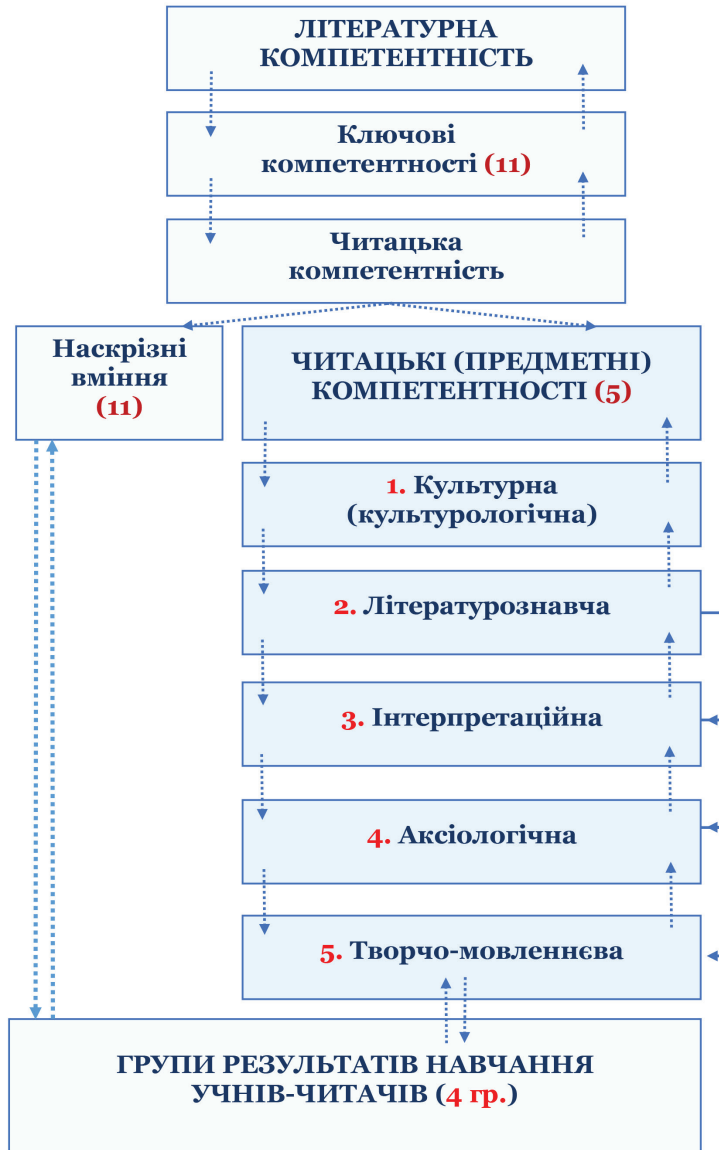
- 5.1) висловлювати власну думку в усній і письмовій формі;
- 5.2) передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації;
- 5.3) обирати для комунікації відповідні мовленнєві стратегії;
- 5.4) діяти творчо, що передбачає креативне мислення;
- 5.5) продукувати нові ідеї, шляхи їх втілення в читацький продукт під час мовленнєвої діяльності;
- 5.6) добросовісно використовувати чужі ідеї та їх доопрацювання під час мовленнєвої діяльності;
- 5.7) застосувати власні знання для створення нових мовленнєвих об'єктів, ідей;
- 5.8) випробовувати нові ідеї, способи комунікації та втілення в читацький продукт;
- 5.9) виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем;
- 5.10) брати активну участь у різних видах читацької діяльності та мовленнєвій комунікації;
- 5.11) бути ініціативним і прагнути до лідерства у визначенні мовленнєвої стратегії;
- 5.12) брати на себе відповідальність у виборі форми і змісту кінцевого літературного продукту.

V. СКЛАДНИКИ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

5.1. Схеми складників літературної компетентності учнів-читачів

(авторський варіант за Державним стандартом і Модельними програмами з літератур)

5.2. МОДЕЛЬ СКЛАДНИКІВ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

(авторська модель за Державним стандартом та Модельними програмами з літератур)

VI. КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ НОМОДЕЛІ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

6.1 Вільне володіння державною мовою

- 1.1) читати, сприймати, розуміти, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати художні твори (класичні й сучасні) українських та зарубіжних письменників (в найкращих українських перекладах), а також інші інформаційні тексти відповідно до літературного контексту;
- 1.2) висловлювати думки, почуття, погляди, послуговуючись українською мовою та у відповідності до норм літературного мовлення;
- 1.3) розуміти, оцінювати, репрезентувати здобутки видатних українських письменників, українських перекладачів творів зарубіжної літератури;
- 1.4) використовувати вербальні та невербальні засоби в різноманітних міжособистісних, соціальних і культурних контекстах;
- 1.5) адаптуватися до умов спілкування, розв'язувати нестандартні завдання, використовуючи потенціал української мови та відповідні комунікативні стратегії.
- 1.6) здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм сучасної української літературної мови, типів мовної взаємодії, особливостей стилів мовлення інформаційних та художніх текстів, медіатекстів тощо;
- 1.7) здобувати та опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел у різних освітніх галузях і контекстах;
- 1.8) критично осмислювати інформацію та використовувати її для комунікації в усній та письмовій формі, для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей;

- 1.9) відповідально, усвідомлюючи цінність української мови як мови взаємодії на всій території держави, використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях, творчого самовираження.

6.2 Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає вміння

- 2.1) здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм мови, особливостей основних стилів і жанрів мовлення, типів мовної взаємодії;
- 2.2) використовувати здобуту інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел, критично осмислювати її;
- 2.3) використовувати в усній та письмовій комунікації для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей;
- 2.4) відповідально використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях;
- 2.5) відповідально використовувати мовні засоби для творчого самовираження, спираючись на особливості міжкультурної комунікації та досвід комунікації державною мовою;
- 2.6) відповідно до ситуації ефективно виражати ідеї, почуття;
- 2.7) пояснювати та обговорювати факти, явища, події;
- 2.8) обґрунтовувати свої погляди та переконання в усній і письмовій формі у різних особистісних і соціальних контекстах (побутових, навчальних, громадських тощо), спираючись на мовний і мовленнєвий досвід, мовні норми у спілкуванні, соціокультурні реалії та особливості міжкультурної комунікації;
- 2.9) читати, сприймати, розуміти, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати художні твори зарубіжних

VI. КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ НООМОДЕЛІ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

письменників та інформаційні тексти відповідно до контексту іншими мовами (які вивчаються в закладі освіти);

- 2.10) зіставляти художні твори (або їх фрагменти) зарубіжних письменників мовами оригіналів (які вивчаються в закладі освіти) та їх українські переклади;
- 2.11) використовувати художні твори зарубіжних письменників (мовами оригіналів) і власний мовленнєвий досвід для вивчення іноземних мов;
- 2.12) використовувати іноземні мови для розширення читачького досвіду, читачьких інтересів у галузі літератури (класичної і сучасної).

6.3 Математична компетентність

- 3.1) здатність розвивати і застосовувати математичні знання та методи для розв'язання широкого спектра проблем у повсякденному житті;
- 3.2) моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичного апарату;
- 3.3) усвідомлення ролі математичних знань і вмінь в особистому та суспільному житті людини;
- 3.4) установлювати причинно-наслідкові зв'язки, виокремлювати головну та другорядну інформацію;
- 3.5) формулювати визначення, логічно обґрунтовувати висловлену думку;
- 3.6) перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (текст, таблиця, схема тощо) для розв'язання комунікативних завдань;
- 3.7) аналізувати літературний твір, виокремлювати його компоненти, встановлювати взаємозв'язки між ними в межах художнього цілого;
- 3.8) порівнювати літературні твори (або їх компоненти), літературні явища (української та зарубіжних літератур), оригінали й переклади творів зарубіжних письменників, різні переклади художніх творів (українською мовою).

6.4 Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій

- 4.1) формування наукового світогляду;
- 4.2) здатність і готовність застосовувати відповідний комплекс наукових знань і методологій для пояснення світу природи;
- 4.3) набуття досвіду дослідження природи та формулювання доказових висновків на основі отриманої інформації;
- 4.4) розуміння змін, зумовлених людською діяльністю; відповідальність за наслідки такої діяльності;
- 4.5) висловлювати гіпотези, описувати процеси власної діяльності з використанням мовних і мовленнєвих засобів;
- 4.6) спостерігати, аналізувати, здійснювати мовні експерименти, досліджувати мовні й літературні тексти / явища;
- 4.7) використовувати сучасні технології (зокрема цифрові) для розширення кола читання художньої літератури;
- 4.8) використовувати ціннісний потенціал художньої літератури для вирішення екологічних проблем, збереження природного й соціокультурного середовища.

6.5 Інноваційність

- 5.1) здатність учня реагувати на зміни та долати труднощі;
- 5.2) відкритість до нових ідей;
- 5.3) ініціювання змін у класі, закладі освіти, родині, громаді тощо;
- 5.4) спроможність визначати і ставити перед собою цілі;
- 5.5) мотивувати себе та розвивати в собі стійкість і впевненість, щоб навчатися і досягати успіхів;
- 5.6) презентувати власні ідеї, бачення, інноваційні погляди зрозуміло, грамотно, креативно, використовуючи доцільні засоби вираження мовлення, зокрема із використанням прикладів, цитат із творів зарубіжних

VI. КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ НООМОДЕЛІ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

- письменників (класичних і сучасних);
- 5.7) мобілізувати ресурси (зокрема нематеріальні та цифрові) навчання, спілкування, дослідження літературних і мовних явищ, провадження інноваційної діяльності;
 - 5.8) ефективно використовувати різні комунікативні стратегії для розв'язання життєвих проблем, зокрема в ситуаціях неоднозначності та непевності;
 - 5.9) у процесі розв'язання життєвих ситуацій та прийняття особистих рішень спиратися на морально-етичний та естетичний досвід, який містить художня література України та інших країн і народів.

6.6 Екологічна компетентність

- 6.1) усвідомлення екологічних основ природокористування;
- 6.2) необхідності охорони природи;
- 6.3) дотримання правил поведінки на природі;
- 6.4) ощадливе використання природних ресурсів;
- 6.5) розуміння контексту і взаємозв'язку господарської діяльності і важливості збереження природи для забезпечення сталого розвитку суспільства;
- 6.6) використовувати потенціал художніх текстів української та зарубіжної літератур, медіатекстів щодо висвітлення діяльності людини як частини природи;
- 6.7) критично оцінювати результати людської діяльності в природному середовищі та прогнозувати її наслідки, зокрема відображені в художніх текстах і медіатекстах;
- 6.8) використовувати комунікативні стратегії для реалізації екологічних проєктів, формування екологічної культури та забезпечення сталого розвитку суспільства.

6.7 Інформаційно-комунікаційна компетентність

- 7.1) впевнене, критичне і відповідальне використання цифрових технологій для власного розвитку і спілкування;

- 7.2) здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях, дотримуючись принципів академічної доброчесності;
- 7.3) використовувати різні види сприймання художніх текстів та медіатекстів для пізнання та естетичного задоволення;
- 7.4) діяти за алгоритмом при складанні плану для розв'язання комунікативних завдань;
- 7.5) комунікувати грамотно і безпечно в інформаційному просторі;
- 7.6) розрізняти емоції інших осіб у контексті діалогу із художнім твором і в комунікативних ситуаціях;
- 7.7) розпізнавати маніпулятивні технології та протистояти їм;
- 7.8) застосовувати сучасні цифрові технології для збагачення читацького досвіду та розширення кола читання художньої літератури (класичної та сучасної).

6.8 Навчання впродовж життя

- 8.1) здатність визначати і оцінювати власні потреби та ресурси для розвитку компетентностей;
- 8.2) застосовувати різні способи розвитку компетентностей;
- 8.3) знаходити можливості для навчання і саморозвитку;
- 8.4) спроможність навчатися і працювати в колективі та самостійно;
- 8.5) організовувати своє навчання, оцінювати його, ділитися його результатами з іншими, шукати підтримки, коли вона потрібна;
- 8.6) визначати власні читацькі та комунікативні потреби, цілі та способи їх досягнення;
- 8.7) використовувати ефективні навчальні стратегії для вивчення державної та іноземних мов, зокрема із використанням потенціалу творів української літе-

VI. КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ НООМОДЕЛІ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

- ратури, зарубіжної літератури в оригіналах і українських перекладах;
- 8.8) постійно збагачувати власний словниковий запас, зокрема із використанням творів українських письменників, творів зарубіжних письменників в українських перекладах;
 - 8.9) регулярно читати твори української та зарубіжної літератури, розрізняти їх за рівнем художньої вартості, визначати їх емоційно-ціннісний потенціал та естетичну довершеність;
 - 8.10) орієнтуватися у світі класичної та сучасної літератури;
 - 8.11) користуватися різними видами бібліотек та орієнтуватися в бібліотечних ресурсах.

6.9 Громадянські та соціальні компетентності (пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей)

- 9.1) спроможність діяти як відповідальний громадянин;
- 9.2) брати участь у громадському та суспільному житті, зокрема закладу освіти і класу (спираючись на розуміння загальнолюдських і суспільних цінностей, соціальних, правових, економічних і політичних принципів, ідей сталого розвитку суспільства, співіснування людей та спільнот у глобальному світі);
- 9.3) критичне осмислення основних подій національної, європейської та світової історії, усвідомлення їх впливу на світогляд громадянина та його самоідентифікацію;
- 9.4) виявлення поваги до інших, толерантність, уміння конструктивно співпрацювати, співпереживати;
- 9.5) здатність долати стрес і діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних з різними проявами дискримінації;
- 9.6) дбайливе ставлення до особистого, соціального здо-

- ров'я, усвідомлення особистих відчуттів і почуттів, здатність дослухатися до внутрішніх потреб;
- 9.7) дотримання здорового способу життя;
 - 9.8) розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях;
 - 9.9) спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності;
 - 9.10) аргументовано і грамотно висловлювати власну громадянську позицію;
 - 9.11) використовувати комунікативні навички та багатомовність для ведення міжкультурного діалогу;
 - 9.12) уникати дискримінування інших осіб у своїх висловлюваннях і діях;
 - 9.13) критично оцінювати інформацію з різних джерел, формувати та обстоювати особистісні життєві орієнтири, спираючись на цінності українського народу та міжнародний досвід, зокрема культурні здобутки світу;
 - 9.14) виявляти у творах художньої літератури громадянські ідеї, теми, мотиви, образи, актуальні для України, а також для інших країн і народів;
 - 9.15) використовувати ефективні комунікативні стратегії для співпраці в групі;
 - 9.16) урахувати особистісні та культурні відмінності співрозмовників, переваги та/або обмеження окремих груп чи осіб;
 - 9.17) урахувати вплив слова на психічне здоров'я людини, відповідально використовувати мовні виражальні засоби;
 - 9.18) застосовувати комунікативні стратегії для протистояння деструктивним та маніпулятивним впливам, що є загрозою здоров'ю.
 - 9.19) конструктивно спілкуватися в різних соціальних середовищах, реалізуючи принципи свободи особистості.

6.10 Культурна компетентність

- 10.1) наявність стійкого інтересу до опанування культурних і мистецьких здобутків України та світу;
- 10.2) шанобливе ставлення до культурних традицій українців, представників корінних народів і національних меншин, інших держав і народів;
- 10.3) здатність розуміти і цінувати творчі способи вираження та передачі ідей у різних культурах через рівні види мистецтва та інші культурні форми;
- 10.4) прагнення до розвитку і вираження власних ідей, почуттів засобами культури і мистецтва;
- 10.5) виявляти у творах української та зарубіжних літератур (класичних і сучасних) соціально важливий зміст, застереження й прогнозування суспільства щодо згубних тенденцій;
- 10.6) розкривати значення творів української та зарубіжних літератур для українського суспільства, світової цивілізації;
- 10.7) використовувати мову і потенціал художньої літератури світу для національного, культурного й особистісного самовираження;
- 10.8) сприймати та осмислювати цінності, актуалізовані в художніх творах та медіатекстах;
- 10.9) використовувати досвід взаємодії з творами художньої літератури та мистецтва в життєвих ситуаціях для формування власного світогляду та збагачення культурного і життєвого досвіду;
- 10.10) створювати тексти / медіатексти з метою вираження власних ідей, почуттів, досвіду та використанням відповідних художніх творів, мовленнєвих засобів;
- 10.11) орієнтуватися у світі класичної й сучасної літератури України та інших країн і народів;
- 10.12) добирати твори художньої літератури для читання, щоб одержати насолоду і користь від прочитаного;
- 10.13) сприймати й інтерпретувати літературні твори в

- контексті розвитку національної та світової культури;
- 10.14) розглядати художні твори в контексті розвитку культури;
- 10.15) розвивати власну читацьку культуру і творчі здібності.

6.11 Підприємливість і фінансова грамотність

- 11.1) ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї, створювати цінності для інших у будь-якій сфері життєдіяльності;
- 11.2) здатність до активної участі в житті суспільства, керування власним життям і кар'єрою;
- 11.3) уміння розв'язувати проблеми;
- 11.4) готовність брати відповідальність за прийняті рішення;
- 11.5) здатність працювати в команді для планування і реалізації проектів, які мають культурну, суспільну або фінансову цінність, тощо;
- 11.6) ініціювати усну, письмову та онлайн-взаємодію для розвитку ідеї та її реалізації;
- 11.7) презентувати власні ідеї та ініціативи зрозуміло, грамотно з використанням доцільних виражальних засобів;
- 11.8) використовувати комунікативні стратегії для формування власних пропозицій і рішень;
- 11.9) спиратися на етичний потенціал художньої літератури в процесі реалізації життєвих задач, підприємницьких рішень;
- 11.12) описувати власні вміння та компетентності стосовно варіантів кар'єри, особистого розвитку та соціальних ініціатив;
- 11.13) пояснювати заощадження, інвестування, запозичення тощо у соціальному та морально-етичному контексті, зокрема на прикладі літературних творів українських і зарубіжних авторів;
- 11.14) зіставляти фінансовий зиск та морально-етичні ризики, якщо вони виникають (зокрема на прикладі творів художньої літератури).

VII. НАСКРІЗНІ ВМІННЯ В НООМОДЕЛІ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

7.1 Читати з розумінням

- 1.1) здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного;
- 1.2) розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану і очевидну інформацію;
- 1.3) висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту;
- 1.4) висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів.

7.2 Висловлювати власну думку в усній і письмовій формі

- 2.1) словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії.

7.3 Критично і системно мислити

- 3.1) визначати характерні ознаки явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків;
- 3.2) умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях;
- 3.3) зважати на протилежні думки та контраргументи;
- 3.4) розрізняти факти, їх інтерпретації;
- 3.5) розпізнавати спроби маніпулювання даними, використовуючи різноманітні ресурси, і способи оцінювання якості доказів, надійності джерел і достовірності інформації.

7.4 Логічно обґрунтовувати позицію

- 4.1) здатність висловлювати послідовні, несуперечливі, обґрунтовані міркування у вигляді суджень і висновків, що є виявом власного ставлення до подій, явищ і процесів.

7.5 Діяти творчо

- 5.1) креативно мислити;
- 5.2) продукувати нові ідеї;
- 5.3) добросовісно використовувати чужі ідеї та їх доопрацьовувати;
- 5.4) застосовувати власні знання для створення нових об'єктів, ідей;
- 5.5) уміти випробовувати нові ідеї.

7.6 Виявляти ініціативу

- 6.1) активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем;
- 6.2) активна участь у різних видах діяльності, їх ініціювання;
- 6.3) прагнення до лідерства;
- 6.4) уміння брати на себе відповідальність.

7.7 Конструктивно керувати емоціями

- 7.1) здатність розпізнавати власні емоції та емоційний стан інших;
- 7.2) сприймати емоції без осуду;
- 7.3) адекватно реагувати на конфліктні ситуації;
- 7.4) розуміти, як емоції можуть допомагати і заважати в діяльності;
- 7.5) налаштовувати себе на пошук внутрішньої рівноваги;
- 7.6) конструктивно комунікувати;
- 7.7) зосереджувати увагу;
- 7.8) налаштовувати себе на продуктивну діяльність.

7.8 Оцінювати ризики

- 8.1) розрізняти прийнятні і неприйнятні ризики, зважаючи на істотні фактори.

7.9 Приймати рішення

- 9.1) обирати способи розв'язання проблем на основі розуміння причин та обставин, які призводять до їх виникнення;
- 9.2) обирати способи досягнення поставлених цілей з прогнозуванням та урахуванням можливих ризиків та наслідків.

7.10 Розв'язувати проблеми

- 10.1) аналізувати проблемні ситуації;
- 10.2) формулювати проблеми, висувати й обґрунтовувати, практично перевіряти гіпотези;
- 10.3) здобувати потрібні дані з надійних джерел, презентувати та аргументувати рішення.

7.11 Співпрацювати з іншими

- 11.1) обґрунтовувати переваги взаємодії під час спільної діяльності;
- 11.2) планувати власну та групову роботу;
- 11.3) підтримувати учасників групи;
- 11.4) допомагати іншим і заохочувати їх до досягнення спільної мети.

VIII. ЦІННОСТІ. НОРМИ. ЕМОЦІЙНО-ПОЧУТТЄВІ СТАНИ ОСОБИСТОСТІ

8.1 Кодекс цінностей сучасного українського виховання

**Віра. Доброта. Прагнення до краси.
Надія. Чесність. Прагнення до свободи.
Любов. Щирість. Нетерпимість до зла.
Почуття гідності. Співчуття. Служіння правді.
Сумлінність. Милосердність. Обереганя життя.
Досконалість. Готовність до прощення. Мудрість.
Благородство. Відстоювання справедливості.**

8.2 Основні національні цінності

1. Українська ідея.
2. Державна незалежність України.
3. Самопожертва в боротьбі за свободу нації.
4. Патріотизм, готовність до захисту Батьківщини.
5. Єдність поколінь на основі віри в національну ідею.
6. Почуття національної гідності.
7. Історична пам'ять.
8. Громадянська національно-патріотична активність.
9. Повага до державних та національних символів.
10. Любов до рідної культури, мови, традицій.
11. Повага до Конституції України.
12. Незалежності України.
13. Розбудова держави.
14. Розвиток народного господарства.
15. Справедливий державний устрій.
16. Протидія антиукраїнській ідеології.
17. Національна свобода.
18. Духовне життя українського народу.

8.3 Основні громадянські цінності

1. Свобода.
2. Соціальна гармонія.
3. Соціальна і міжетнічна справедливість.
4. Культура соціальних і політичних стосунків.
5. Пошана до закону.
6. Рівність можливостей.
7. Свобода слова.
8. Пріоритет ідеї громадянськості над ідеєю влади.
9. Рівність громадян.
10. Самовідповідальність людини.
11. Права людини на життя,
12. Власна гідність.
13. Безпека.
14. Приватну власність.
15. Приватне життя.
16. Суверенітет особи.
17. Свобода думки.
18. Свобода совісті.
19. Вибір конфесії
20. Самовираження.
21. Індивідуальні права і свободи.
22. Права і свободи інших народів.
23. Національно-культурні вартості інших народів.
24. Демократія.
25. Толерантність (до чужих поглядів, якщо вони не суперечать абсолютним і національним вартостям).

8.4 Цінності родинного життя

1. Подружня вірність.
2. Піклування про дітей.
3. Піклування про батьків і старших у сім'ї.

4. Пошана предків, догляд за їхніми могилами.
5. Взаємна любов батьків.
6. Злагода та довіра між членами сім'ї.
7. Гармонія стосунків поколінь у сім'ї.
8. Демократизм стосунків.
9. Повага до прав дитини і старших.
10. Відповідальність за інших членів сім'ї.
11. Здоровий спосіб життя.
12. Народні звичаї, традиції.
13. Гостинність.
14. Сімейна відкритість щодо суспільного життя.
15. Багатодітність.

8.5 Валео-екологічні цінності

1. Власне здоров'я.
2. Спорт.
3. Фізична праця.
4. Гарт організму в процесі сімейного і громадського виховання.
5. Здоровий спосіб життя.
6. Протидія згубним звичкам (алкоголізму, наркоманії, палінню тощо).
7. Гігієни в особистому, родинному житті.
8. Гігієна в громадському житті, на виробництві тощо.
9. Профілактика захворювань.
10. Безпека праці та охорони здоров'я громадян на виробництві.
11. Єдність із природою.
12. Любов і дбайливе ставлення до всього живого на Землі.
13. Краса природи як Божого творіння.
14. Дбайливість до природи.
15. Економне ставлення до природних ресурсів.
16. Національне багатство.
17. Збалансованість раціоналістично-наукового (утилі-

- тарного) і духовного начал у господарському ставленні до природи.
18. Екосистема Землі.
 19. Природоохоронна діяльності,
 20. Прихильність до руху «зелених».
 21. Краса довкілля.
 22. Відраза до нехлюйства.

(Джерело: Вишневський О. Сучасне українське виховання / О. Вишневський. – Л., 1996. – С. 234).

8.6 Абсолютні, вічні цінності та їх антиподи

Віра Надія Любов Доброта Чесність Справедливість Щирість Гідність Милосердя Прощення Досконалість Краса Свобода Нетерпимість до зла Великодушність Оберігання життя Мудрість Благородство	Добро Зло	Зневіра. Атеїзм Безнадія Ненависть Жорстокість Нечесність Несправедливість Лукавство Самоприниження Байдужість Злопам'ятність Недолугість Потворність Неволя Пристосовництво Бездушність Убивство Безглуздя Підлість
--	--------------------------------	---

8.7 Морально-гуманістичні емоційно-почуттєві стани особистості

Позитивні		Негативні	
Вдячність	Обожнення	Байдужість	Ніяковість
Великодуш- ність	Патріотизм	Безжаліс- ність	Пиха
Самовідданість	Підтримка	Жорстокість	Презирство
Відповідаль- ність	Почесті	Заздрість	Приниження
Гідність	Привітність	Зверхність	Провина
Доброзичли- вість	Слава	Зловтіха	Розкаяння
Доброта	Смиренність	Зневага	Сором
Єдність	Співчуття	Зніякові- лість	Упередженість
Жалість	Справед- ливість	Лукавство	Холодність
Милосердя	Турбота	Неприятність	
Невинність	Умиротворен- ня	Нехтування	
Обов'язок	Честь		

8.8 Інтимно-особистісні емоційно-почуттєві стани

Позитивні		Негативні	
Близькість	Близькість	Засудження	Помста
Відданість	Відданість	Лють	Приниження
Довіра	Довіра	Незворуш- ність	Пристрасть
Дружба	Дружба	Недовіра	Ревнощі
Закоханість	Закоханість	Ненависть	Роздратування
Лагідність	Лагідність	Ніжність	Самотність
Любов	Любов	Обурення	Суперництво
Ніжність	Ніжність	Образа	

8.9 Інтелектуальні емоційно-почуттєві стани особистості

Позитивні		Негативні	
Впевненість	Осяяння	Апатія	Нудьга
Гумор	Передчуття	Байдужість	Підозрілість
Зайнятість	Подив	Безпорадність	Приреченість
Зацікавленість	Поміркovanість	Відчай	Розгубленість
Здивування	Прозріння	Жаль	Розчарування
Зосередженість	Просвітлення	Заклопотаність	Сарказм
Ентузіазм	Сконцентрованість	Замішання	Смуток
Інсайт	Цікавість	Невпевненість	Стурбованість
Інтерес		Неуважність	Сумнів

8.10 Естетичні емоційно-почуттєві стани особистості

Позитивні		Негативні	
Благоговіння	Натхнення	Буденність	Потворність
Велич	Обожнення	Відраза	Спустошеність
Вознесеність	Окрилення	Гидливість	Страждання
Гармонія	Піднесення	Дисгармонія	Упередженість
Довершеність	Святковість	Дисонанс	Цинізм
Захват	Смак	Низькість	
Захоплення	Співзвучність	Огида	
Краса	Сприйнятливність		
Милування	Такт		
Насолода	Урочистість		

8.11 Перелік емоційно-почуттєвих станів особистості

1. Агресивність	101. Захват	201. Помста
2. Азарт	102. Захищеність	202. Потворність
3. Активність	103. Захоплення	203. Похмурість
4. Апатія	104. Заціпеніння	204. Почесті
5. Апломб	105. Зацікавленість	205. Праота
6. Афект	106. Зачарованість	206. Презирство
7. Безпека	107. Збентеження	207. Привілейованість
8. Безтурботність	108. Збудження	208. Привітність
9. Бадьорість	109. Зверхність	209. Прив'язаність
10. Байдушність	110. Звитяга	210. Пригніченість
11. Безжалісність	111. Здивування	211. Приголомшеність
12. Беззахисність	112. Зібраність	212. Прикрість
13. Безнадія	113. Злагода	213. Приналежність
14. Безпечність	114. Злість	214. Приниження
15. Безпомічність	115. Зловтіха	215. Пристрасть
16. Безпорадність	116. Значущість	216. Приреченість
17. Безсилля	117. Зневага	217. Прихильність
18. Безумство	118. Зневіра	218. Причетність
19. Біль	119. Зніяковість	219. Приязнь
20. Благоговіння	120. Зосередженість	220. Пробудження
21. Благодатність	121. Зухвалість	221. Провина
22. Благополуччя	122. Інсайт	222. Прозріння
23. Близькість	123. Інтерес	223. Просвітлення
24. Боязнь	124. Іронія	224. Прострація
25. Буденність	125. Краса	225. Протиріччя
26. Вагання	126. Кураж	226. Пустота
27. Вдячність	127. Лагідність	227. Радість
28. Великодушність	128. Лінь	228. Ревнощі
29. Велич	129. Лукавство	229. Розбрат
30. Веселощі	130. Любов	230. Розгубленість
31. Відвага	131. Лють	231. Роздратування
32. Відвертість	132. Меншовартість	232. Розкаяння
33. Відданість	133. Міра	233. Розкутість
34. Відкритість	134. Милування	234. Розпач
35. Відповідальність	135. Милосердя	235. Розрада
36. Відраза	136. Миролюбність	236. Розчарування
37. Відстороненість	137. Надія	237. Розчинення

VIII. ЦІННОСТІ. НОРМИ.

ЕМОЦІЙНО-ПОЧУТТЄВІ СТАНИ ОСОБИСТОСТІ

38. Відчай	138. Напруження	238. Розчулення
39. Відчайдушність	139. Наполегливість	239. Самовідданість
40. Відчуженість	140. Насолода	240. Самовдоволення
41. Віра	141. Настороженість	241. Самовпевненість
42. Винятковість	142. Натхнення	242. Самозакоханість
43. Виснаженість	143. Небезпека	243. Самозвеличчння
44. Влада	144. Невинність	244. Самотність
45. Вознесеність	145. Незворушність	245. Сарказм
46. Ворожість	146. Невдоволення	246. Свобода
47. Впевненість	147. Невизначеність	247. Святковість
48. Вразливість	148. Невпевненість	248. Сердечність
49. Врівноваженість	149. Недовіра	249. Симпатія
50. Втіха	150. Незавершеність	250. Скорбота
51. Втрата	151. Незадоволеність	251. Сконцентрованість
52. Гармонія	152. Незручність	252. Слабкість
53. Героїзм	153. Ненависть	253. Слава
54. Гидливість	154. Необхідність	254. Смак
55. Гідність	155. Неповноцінність	255. Сміх
56. Гіркота	156. Непотрібність	256. Смирненість
57. Гнів	157. Непримиренність	257. Смуток
58. Голод	158. Неприязнь	258. Сором
59. Гонор	159. Несамовитість	259. Спантеличення
60. Гордість	160. Неспокій	260. Співчуття
61. Горе	161. Несправедливість	261. Співзвучність
62. Грайливість	162. Нетерпіння	262. Сподівання
63. Гумор	163. Неуважність	263. Спокій
64. Депресія	164. Нехтування	264. Спорідненість
65. Дисгармонія	165. Ніжність	265. Справедливість
66. Дисонанс	166. Нірвана	266. Спрага
67. Доброзичливість	167. Ніяковість	267. Сприйнятливність
68. Доброта	168. Низькість	268. Спустошеність
69. Довершеність	169. Ностальгія	269. Сп'яніння
70. Довіра	170. Нудьга	270. Стабільність
71. Досада	171. Обережність	271. Стомленість
72. Дружба	172. Обов'язок	272. Страждання
73. Ейфорія	173. Обожнення	273. Страх
74. Екзальтованість	174. Образа	274. Стурбованість
75. Екстаз	175. Обурення	
76. Енергійність	176. Огида	
77. Ентузіазм		
78. Єдність		

79. Єхидство	177. Окрилення	275. Суєта
80. Жорстокість	178. Опіка	276. Сум
81. Жага	179. Острах	277. Сумнів
82. Жалість	180. Осяяння	278. Сум'яття
83. Жалоба	181. Очікування	279. Суперництво
84. Жаль	182. Ошелешеність	280. Супротив
85. Жах	183. Пасивність	281. Схвильованість
86. Журба	184. Патріотизм	282. Такт
87. Завзятість	185. Перевага	283. Теплоота
88. Загроза	186. Передчуття	284. Тривога
89. Задоволеність	187. Переляк	285. Туга
90. Задушевність	188. Печаль	286. Турбота
91. Зайнятість	189. Пафос	287. Умиротворення
92. Заздрість	190. Пиха	288. Унікальність
93. Закоханість	191. Піднесення	289. Упередженість
94. Занепокоєння	192. Підозра	290. Урочистість
95. Заклопо- таність	193. Підтримка	291. Хвилювання
96. Залежність	194. Плаксивість	292. Холодність
97. Замішання	195. Побоювання	293. Царственість
98. Замріяність	196. Повага	294. Цікавість
99. Засмучення	197. Повинність	295. Цінність
100. Засудження	198. Подив	296. Цинізм
	199. Покірність	297. Честь
	200. Поміркова- ність	298. Шаленість
		299. Шок
		300. Щастя

Джерело: Помиткін Едуард Духовний потенціал особистості : психологічна діагностика, актуалізація та розвиток : посібник / Едуард Помиткін. – Київ : «Внутрішній світ», – 2015. – 144 с.

ІХ. АЛГОРИТМ РЕАЛІЗАЦІЇ НООМОДЕЛІ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ

Реалізація запропонованих моделей потребує певних зусиль усіх суб'єктів літературної освіти. Домінувально-організаційну функцію має виконати вчитель літератури. Великий набір ключових і читацьких компетентностей (11 + 5), наскрізних умінь (11) в узгодженні із чотирма групами навчальних досягнень потребують чіткого алгоритму дій.

Основний ресурс, за допомогою якого впроваджуватиметься в практику роботи з учнями-читачами буде система компетентнісних літературних вправ. Останні мають свою типологію: компетентнісні літературні запитання, компетентнісні літературні завдання, компетентнісні літературні задачі.

1. Визначити **одну** із П'ЯТИ читацьку компетентність і вибудувати навколо неї набір норм / навичок, які будуть відпрацьовуватися.
2. Відповідно до неї виокремити із пункту «**Читацькі (предметні) вміння**» навичку / норму, яка буде відпрацьовуватися за конкретним матеріалом: художнім твором, літературно-критичною (-мистецькою) статтею (-ми).
3. Із обраної читацької компетентності пункту «**Ціннісне ставлення**» виокремити ціннісне ставлення, яке увідповіднюється до художнього твору або/і літературно-мистецького матеріалу (записати «реченням»).
4. Із пункту «**Ціннісно-етичні норми**» виокремити норму / цінність, яка відповідає змістові матеріалу, що вивчається, і буде пронизувати літературне заняття або/і освітню ситуацію від початку до кінця (записати одним словом / сполученням / словосполученням).
5. Із обраної читацької компетентності виокремити із пункту «**Наскрізні вміння**» навичку / норму для відпрацювання учнями-читачами.

6. Із пункту «**Ключова компетентність**» виокремити одну із можливих, а також навичку / норму до неї, які стануть предметом розгляду / формування під час читацької діяльності школярів.

Алгоритм реалізації ноомоделі інтелігентного (компетентного) учня-читача / учениці-читачки буде виконана і спрацює, якщо вчитель літератури активно використовуватиме та враховуватиме особливості розділу IV «Ноомодель літературної компетентності (5 читацьких компетентностей)». До кожної читацької компетентності підібрано можливі мовні конструкції.

Літературна компетентність поділяється на 5 читацьких компетентностей:

- 1) культурна (культурологічна),
- 2) літературознавча,
- 3) інтерпретаційна,
- 4) аксіологічна,
- 5) творчо-мовленнєва.

Кожна із них структурована в такий спосіб:

- 1) Читацькі (предметні) вміння;
- 2) Ціннісне ставлення;
- 3) Наскрізні вміння.

Читацькі (предметні) вміння розкривають / конкретизують суть / дію реалізації однієї із п'яти складників літературної компетентності.

Ціннісне ставлення вміщено як підпункт до кожної із п'яти компетентностей (розділ 4 «Ноомодель літературної компетентності (5 читацьких компетентностей)»). Формування здійснюються «реченням». Набір мовних конструкцій наявний до кожної читацької компетентності.

ІХ. АЛГОРИТМ РЕАЛІЗАЦІЇ НООМОДЕЛІ ІНТЕЛІГЕНТНОГО (КОМПЕТЕНТНОГО) УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ

Ціннісно-етичні норми формулюються ОДНИМ словом (переважно) / сполученням/ словосполученням (рідше). Можливі варіанти запропоновано для вибору вчителем під час конструювання моделі компетентісно-діяльнісного літературного заняття в розділі VIII «Цінності. Норми. Емоційно-почуттєві стани особистості».

Ключова компетентність складається із одинадцяти аспектів. Кожен із них нами розширено й увідповіднено до особливостей літературної освіти та специфіки літератури як мистецтва слова.

Візуалізований алгоритм подано рис. 9.1:

Рис. 9.1. Архітектура літературної компетентності

Джерело: складено автором

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Березівська А. Д. Він був одним із перших: Яків Феофанович Чепіга (Зеленкевич) (1875-1938) // Чепіга (Зеленкевич) Я. Ф. Вибрані педагогічні твори : навчальний посібник / Упор., науковий редактор А. Д. Березівська / Інститут педагогіки АПН України. – Харків : «ОВС», 2006. – 328 с. – С. 9-20.
2. Вернадський В. В. Українське питання і російська громадськість / В. В. Вернадський // Вісті з України. – 1993. - № 6. – С. 8-15.
3. Волобуєва Т. Б. Розвиток творчої компетентності школярів / Т. Б. Волобуєва. – Х. : Вид. група «Основа», 2005. – 112 с.
4. Волошина Н. Й. Технологія вивчення літератури в умовах оновлення змісту освіти / Н. Й. Волошина // Технології неперервної освіти: проблеми, досвід, перспективи розвитку: Зб. ст. IV Всеукраїнської наук.-практ. конференції. – Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – 336 с.
5. Гладишев В. В. Засади технологізованого застосування культурологічного контексту під час вивчення творів «масової літератури» у шкільному курсі зарубіжної літератури// Зарубіжна література в школах України. – 2018. – №№ 7-8. – С. 92-94.
6. Гладишев В. В. Теорія і практика контекстного вивчення художніх творів у шкільному курсі зарубіжної літератури / Володимир Володимирович Гладишев : монографія. – Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2006. – 372 с.
7. Гончарова Г. О. Система ставлень особистості : теоретичні аспекти дослідження / Г. О. Гончарова, С. О. Ларіонов // Право і безпека. – 2017. – № 1 (64). – С. 130–134.
8. Гузик Н. Десять ключових компетентностей, які обслуговують особистість та її природний таланти: реалізація в умовах шкільного навчання : науково-методичний посібник / Н. В. Гузик. – К., 2006. – 148 с.
9. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : Постанова КМ України від 23.11.2011 р. № 1392 // Інформаційний збірник МОН України. – 2012. – № 4-5. – С. 3-56.
10. Державний стандарт базової середньої освіти : Постанова КМ України від 30 вересня 2020 р. № 898.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>.
11. Державний стандарт початкової загальної освіти : посіб. // Початкова освіта. – 2011. - № 18 (травень). – 46 с.
 12. Державний стандарт початкової загальної освіти : Постанова КМ України від 20.04.2011 р. № 462 // Інформаційний збірн. МОН України. - 2011. - № 14-15. - С. 7-18.
 13. Державні стандарти базової і повної середньої освіти. Література (Проект) // Освіта України. — 14 січня 2003. — № 1—2. — С. 2—5.
 14. Дятленко Т. І. Про формування читачем цілісного образу під час інтерпретації тексту художнього твору / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : Випуск 67, 2019. – С. 96-100.
 15. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С. Ф. Клепко. – Полтава : ПОІППО, 2006. – 328 с.
 16. Ковальчук А. С. Теоретичні основи поняття «ставлення особистості до ставлення» / А. С. Ковальчук // Вісник післядипломної освіти. Випуск 15 (44) «Серія «Соціальні та поведінкові науки» (психологічні 053, державне управління 281) (Категорія «Б»), 2021. – С. 65–74. – DOI : [https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-15\(44\)-65-77](https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-15(44)-65-77).
 17. Колодько Т. М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Колодько Тетяна Миколаївна; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2005. – 18 с.
 18. Компетентнісний підхід в освіті : методичні рекомендації керівним педагогічним кадрам для проведення науково-практичних семінарів з питань впровадження компетентнісного підходу в практику роботи ЗНЗ / За редакц. І. В. Гавриш, К. А. Юр'євої. – Харків: ХОНМІБО, 2005. – 92 с.
 19. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : колективна монографія / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
 20. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти // Стратегія реформування освіти в Україні. – К.: «К.І.С.» 2003. – 296 с.

21. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа», 2016. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
22. Коцан О. Інтерпретаційна компетентність майбутнього викладача фортепіано: сутність та структурні характеристики // Актуальні питання гуманітарних наук. Випуск 36. Том 2. 2021. – DOI <https://10.24919/2308-4863/36-2-33>.
23. Мерзлякова О. А. Критичне мислення : засоби оцінювання й цілеспрямованого розвитку / О. А. Мерзлякова // Психолог. – 2017. – № 11–12. – С. 96.
24. Михальчук Н. О. Психологія читання та розуміння літературних творів старшокласниками : монографія / Наталія Олександрівна Михальчук. – К. : ТОВ фірма «Принт Хауз», 2012. – 368 с.
25. Ніколенко О. М. Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти / за ред. О. М. Ніколенко. – Київ, 2023. – 84 с. – С. 73-78. Джерело: <https://cutt.ly/Uegj8e6A>.
26. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи (Рішення колегії МОН України № 10 від 27.10.2016 р.) / [гр. упор. Лілія Гриневич, та ін.; заг. ред. Михайло Грищенко]. – Київ : МОН, 2016. – 34 с.
27. Островська Г. О. Аксіосфера уроку літератури / Галина Олександрівна Островська // Науковий огляд. – 2014. – № 5(6). – С. 109-115.
28. Островська Г. О. Розвиток читацької компетентності учня: читаємо смисли, відтворюємо моделі світу та поведінки персонажів, розвиваємо ціннісне ставлення до життя / Островська Г. О. // Освітні обрії. – 2023. – № 1 (56). – С. 78-84.
29. Паламар С., Назаренко Л. Проблема формування літературної компетентності старшокласників у процесі аналізу художнього твору з використанням інноваційних засобів навчання / Світлана Паламар, Людмила Назаренко. – Освітологічний дискурс. – 2019 – № 3-4 (26-27).
30. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж. Равен ; [пер. с англ.]. — М. : Когито-Центр, 2002. — 396 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

31. Радченко А. Є. Професійна компетентність учителя / А. Є. Радченко. – Х. : Вид. група «Основа», 2006. – 128 с.
32. Родигіна І. В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання / І. В. Родигіна. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 96 с.
33. Сафарян С. І. Інтертекстуальний аналіз художнього твору як шлях формування інтерпретаційної компетентності учнів на уроках літератури // Кременецькі компаративні студії. – 2019. – Випуск ІХ. – С. 102-114.
34. Степаненко І. В. Аксіологічні виміри освіти і виховання / Ірина Володимирівна Степаненко : Філософія освіти : навчальний посібник // За заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 329 с. – С. 169-206.
35. Твердохліб С. С. «Інтерпретаційна компетентність» як педагогічна категорія // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск LXXVII. Том 1. 2017. – С. 170-174.
36. Твердохліб С. С. Критерії, показники і рівні сформованості інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Випуск 185. – 2020. DOI: 10.36550/2415-7988-2019-1-185-215-220. – С. 215-220.
37. Удовиченко Л. М. Теорія і технологія вивчення художніх образів-персонажів у курсі зарубіжної літератури старшої школи : монографія / Л. М. Удовиченко ; за ред. д-ра. пед. наук, проф. Л. Ф. Мірошніченко. – Київ : Інтерсервіс, 2020. – 352 с.
38. Україна 2030. Український інститут майбутнього. – Київ, квітень 2019. – 35 с.
39. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні / К. Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори : в 2-х т. – К. : Рад. школа, 1983. – Т. 1. – С. 43-103.
40. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні [Текст] / К. Д. Ушинський // Історія педагогіки України. – Кіровоград, 1998.
41. Ушинський К. Д. Рідне слово / К. Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори : в 2-х т. – К. : Рад. школа, 1983. – Т. 1. – С. 121-133.
42. Ушинський К. Д. Твори в шести томах/ К. Д. Ушинський. – К. : Державне учбово-педагогічне вид-во

- «Радянська школа», 1954. – 447 с. – (Проект учительської семінарії ; Т. 1.).
43. Фасоля А. М. Компетентнісно зорієнтовані завдання: новація? Імітація? / Анатолій Миколайович Фасоля // Українська література в загальноосвітній школі. – № 5. – 2014. – С. 14-20.
44. Фурман А. В. Морально-етичні цінності у суспільному вимірі / Анатолій Васильович Фурман // Психологія і суспільство. – № 1. – 2010. – С. 94-99.
45. Фурман А. В. Психокультура української ментальності : 3-тє наукове видання / А. В. Фурман. – Тернопіль : НДІ МЕВО, 2014. – 168 с.
46. Чепелєва Н. В. Текст і читач / Н. В. Чепелєва : посібник. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. – 124 с.
47. Чепіга Я. Ф. Ґрунтовні принципи нормальної школи // Я. Ф. Чепіга / У кн. : Він був одним із перших: Яків Феоданович Чепіга (Зеленкевич) (1875-1938) // Чепіга (Зеленкевич) Я. Ф. Вибрані педагогічні твори : навчальний посібник / Упор., науковий редактор Л. Д. Березівська / Інститут педагогіки АПН України. – Харків : «ОВС», 2006. – 328 с. – 25-28.
48. Чепіга Я. Ф. Проект української школи. Передмова // Чепіга Я. Світло. – 1913. – Кн. 1. – С. 36-37.
49. Шайгородський Ю. Ж. Ціннісні орієнтації особистості : формалізована модель цілісного, багатоаспектного аналізу / Юрій Жанович Шайгородський // Соціальна психологія. – 2010. – № 1 (39). – С. 94–106.
50. Шуляр В. І. Компетентний випускник-читач: модель, система компетенцій, критерії оцінювання : науково-методичний посібник. – Миколаїв : вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 64 с.
51. Шуляр В. І. Концепція літературної освіти школярів у системі профільного навчання (проект) [Текст] / Василь Іванович Шуляр // Українська мова та література. – 2007. – Липень (27-28). – С. 47-72.
52. Шуляр В. І. Модель літературної компетентності учнів-читачів Нової української школи : навчально-методичний посібник / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв : ОІППО, 2022б. – 192 с.
53. Шуляр В. І. Планувальна діяльність суб'єктів літератур-

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- ної освіти нової української школи: особливості конструювання співпраці / практико-орієнтована монографія у 3-х частинах. – 1-ша частина. – Миколаїв ОІППО, 2022а. – 278 с.
54. Шуляр В. І. Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання : монографія. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 348 с.
55. Шуляр В. І. Урок літератури в умовах 12-річної школи: 5–9 класи : метод. посіб. / В. І. Шуляр. — 2-ге вид. — Миколаїв : Іліон, 2008. — 284 с.
56. Шуляр В. І. Учень-читач і вчитель-фасилітатор в умовах 12-річної школи : наук.-метод. посіб. / В. І. Шуляр. — Миколаїв : Видавець Г. Гінкул, 2006. — 208 с.
57. Шуляр В. І. Ціннісно-етична парадигма в системі літературної освіти Нової української школи (теоретико-методична візія). І частина : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. – Миколаїв : МОІППО, 2022в. – 198 с.
58. Шуляр В. І. Ціннісно-етичні норми і ставлення в системі літературної освіти учнів-читачів Нової української школи (теоретико-методологічна візія). І частина : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. – Миколаїв : ОІППО, 2022. – 225 с.
59. Шуляр В. І. Шкільна літературна освіта : проблеми, перспективи, практики (за ідеями Нової української школи) / Василь Шуляр. – Миколаїв : ОІППО, 2022. – 306 с.
60. Шуляр В. Планування літературної освіти школярів : технологічна концепція : монографія / В. Шуляр. — Миколаїв : ЧДУ ім. П. Могили, 2006. — 96 с.
61. Яценко Т. О. Компетентнісний підхід як основа модернізації шкільної літературної освіти // Вісник Глухівського НПУ ім. О. П. Довженка. Сер. : Педагогічні науки. – 2018. – Вип. 2(1). – С. 156-165.
62. Яценко Т. О. Компетентнісний підхід як основа модернізації шкільної літературної освіти // Вісник Глухівського НПУ ім. О. П. Довженка. Сер. : Педагогічні науки. – 2018. – Вип. 2(1). – С. 156-165.
63. Яценко Т. О. Модельна програма «Українська література. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти (у редакції 2023 року) / за ред. Т. О. Яценко. – Київ, 2023. – 41 с. – С. 2-5. Джерело: <https://cutt.ly/5egj728A>.

ВИСНОВКИ

Напрацьована та апробована ноомодель націозорієнтованого інтелігентного читача / читачки в системі літературної освіти засвідчила свою продуктивність і за-требуваність у професійно-фаховій діяльності вчителів літератури. Доцільно-виважена, мудро організована співпраця суб'єктів літературного заняття демонструє свої результати. Під час реалізації та впровадження моделі прийшли таких висновків:

1. Уточнено низку базових понять і вибудовано до них складники та візуалізовано на засадах філософії триєдності «Модель формування істинного патріота Нової української школи», різнорівневі «Моделі інтелігентного (компетентного) випускника-читача» та «Рівні реакції на літературно-мистецьке явище». Визначено мету літературної освіти – «формуванню націозорієнтованого, істинного українця / українку й інтелігентного учня-читача / ученицю-читачку, здатних зрозуміти глибинний зміст твору, осягнути красу й багатство його художньої форми і сформуванню себе як Я-особистість, збагативши свій духовно-естетичний досвід».
2. Вибудовано ціннісно-етичну стратегію в системі формування інтелігентного (компетентного) учня-читача / учениці-читачки Нової української школи. Конкретизовано та вперше запропоновано низку понять: «цінності», «ціннісні орієнтації», «ціннісне ставлення». Визначено складники ціннісно-етичної стратегії в системі літературних занять, шляхи реалізації ціннісних моделей під час читацької співпраці. Виокремлено комунікативно-емоційний аспект як фактор формування ціннісних орієнтацій. Запропоновано модель формування морально-етичної свідомості, культури та ставлення інтелігентних учнів-читачів до художніх та літературознавчих текстів.

3. Репрезентовано компетентнісну стратегію в системі читацької діяльності школярів, яка містить модель «Літературна компетентність і складники вибудови літературної освіти випускника-читача», «Складники суб'єктивного духовно-мистецького досвіду інтелігентного (компетентного) випускника-читача». Запропоновано компетентнісний підхід до організації читацької діяльності, який передбачає засвоєння ними не тільки окремих знань, умінь, а й оволодіння комплексною процедурою. Компетентнісно-діяльнісна парадигма не заперечує знаннєвий підхід, а посилюється новими компонентами: «система літературних компетенцій», «досвід читацької діяльності», «соціальний особистісно значущий літературний продукт». Таке поєднання забезпечить набуття учнями-читачами досвіду читацької діяльності та забезпечить їх розвиток упродовж життя, щоб стати Я-особистістю, Людиною Культури.
4. Конкретизовано ноомодель літературної компетентності, яка містить п'ять читацьких: культурна (культурологічна), літературознавча, інтерпретаційна, аксіологічна, творчо-мовленнєва. Запропоновано архітектоніка до кожної компетентності: читацькі навички, наскрізні вміння, ціннісне ставлення та ін. Візуалізовано поняття «Літературна компетентність» схемами та моделями, які містять набір ключових (11) і читацьких (5) компетентностей і одинадцять наскрізних умінь.
5. Розширено змістове наповнення одинадцяти ключових компетентностей. Запропоновано низку мовних конструкцій, які вчителі можуть використовувати під час конструювання авторських моделей літературних занять. Подано зразки та можливості їх використання.
6. Увідповіднено до специфіки літератури як мистецтва слова набір наскрізних умінь. Розроблено набір мовних конструкцій, які узгодженні із змістом п'яти читацьких компетентностей.

7. Адаптовано низка понять для реалізації ціннісно-етичної стратегії. Запропоновано набір слів / понять / конструкцій, які напрацьовані вченими (О. Вишневський, Е. Помиткін), для використання під час розроблення моделей літературних занять.
8. Уперше нами запропонований алгоритм реалізації номоделі націозорієнтованого інтелігентного учня-читача / учениці-читачки для практичного використання вчителем у своїй професійно-фаховій діяльності. Акцентовано увагу на механізмові реалізації вимог державного стандарту базової середньої освіти, модельних програм із літератур. Алгоритм вибудовано із урахуванням такої архітектоніки: Літературна компетентність поділяється на 5 читацьких компетентностей:
 - 1) культурна (культурологічна),
 - 2) літературознавча,
 - 3) інтерпретаційна,
 - 4) аксіологічна,
 - 5) творчо-мовленнєва.Кожна із них структурована в такий спосіб:
 - 1) читацькі (предметні) вміння;
 - 2) ціннісне ставлення;
 - 3) наскрізні вміння.
9. Перспективним є розширення дослідження з акцентом та опорою на конкретну літературну тему з української / зарубіжної літератур, інтегрованих курсів для Нової української школи; продовження напрацювання компетентнісних літературних вправ для курсів літератур, як ресурсу реалізації, які частково висвітлено автором у практико-орієнтованій монографії «Компетентнісні літературні вправи (зарубіжна література, інтегрований курс «Література»).

ПІСЛЯМОВА

СВІТ ПО-НОВОМУ ВІДКРИВАЙМО ... або МЕТОДИКА ЛІТЕРАТУРИ, УМОТИВОВАНА ЛЮБОВ'Ю

*Тут мало побачити –
Треба вдивлятися,
Тут мало почути –
Треба вслухатися,
Щоб душу ці звуки
Наповнили дружно...*

Микола Рилєнков

**ЧИТАТИ – ДИВИТИСЯ – ЧУТИ,
щоб світ по-новому відкрити**

= Читати – вчитуватися – вичитувати =

Тут мало **читати** –
Треба **вчитуватися**,
Щоб **вичитувати** смисли
Аналізованого тексту.

= Дивитися – бачити – помічати =

Тут мало **дивитися** –
Треба **бачити**,
Щоб **помічати** деталі
Мистецького твору.

= Слухати – почути – відчути =

Тут мало **побачити** –
Треба **вдивлятися**,
Тут мало **почути**
Треба **вслухатися**.
Щоб душі **відчути** ці звуки,
Наповнені музикою сповна...

Читати – почути – відчути

Читати – почути – відчути
В ім'я насолоди своєї,
Щоб світ по-новому **відкрити**
Для себе та інших.

*Такий шлях маємо пройти разом із
учнями-читачами, пізнаючи нетлінну
сутність художнього твору.
Цей шлях непростий.
Він допоможе сформувати*

ІНТЕЛІГЕНТНОГО ЧИТАЧА / ЧИТАЧКУ

**як Людей культури,
патріотів України!**

НАВЧАТИСЯ З ЛЮБОВ'Ю
або
20 МОЇХ МЕТОДИЧНИХ ІМПЕРАТИВІВ
МЕТОДИКИ ЛІТЕРАТУРИ,
УМОТИВОВАНОЇ ЛЮБОВ'Ю

1. Створюймо ситуацію успіху.
2. Спрацьовуймо на випередження.
3. Ураховуймо особливість кожного.
4. Говорімо про складне просто.
5. Візуалізуймо теоретичний матеріал.
6. Комунікуймо з читачами щиро.
7. Навчаймо вдумливому читанню.
8. Програваймо складний матеріал.
9. Забезпечуймо можливість вибору.
10. Вибудовуймо траєкторію успіху.
11. Створюймо можливість продукувати.
12. Розвиваймо мову й мовлення.
13. Відбираймо доречні факти.
14. Привчаймо до прочитання підтекстів.
15. Розвиваймо двопівкульність читачів.
16. Засвоюймо інформацію п'ятиканально.
17. Створюймо діалогову платформу.
18. Поєднуймо традиційне з інноваційним.
19. Об'єднуймо «живу» книгу з ШІ.
20. Співпрацюймо з любов'ю!

Василь Шуляр

СЛОВО РЕЦЕНЗЕНТАМ

НООМОДЕЛЬ ЧИТАЧА В СИСТЕМІ ЛІТЕРАУРНОЇ ОСВІТИ

РЕЦЕНЗІЯ

**на практико орієнтовану-монографію
«Ноомодель інтелігентного читача.
Серія «Методика літератури,
умотивована любов'ю»,
підготовлену д.пед.н., професором, заслуженим
учителем України, директором
Миколаївського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти
В. І. Шуляром**

Рецензована монографія презентує авторську серію відомого українського методиста Василя Шуляра «Методика літератури, умотивована любов'ю».

Вважаємо тему монографії актуальною насамперед завдяки тому, що вона презентує розроблену автором Ноомодель інтелігентного читача, що на сучасному етапі розвитку українського суспільства надає можливість побудувати літературну освіту ХХІ століття, яка має за мету всебічний духовно-особистісний розвиток українського школяра, людини, що має відбудувати нашу країну після Перемоги.

Вважаємо, що структура монографії зумовлена логікою розкриття теми дослідження, тому вона не викликає зауважень.

Визнаємо правоту автора, який стверджує: «Засобами художньої літератури маємо формувати істинних українців, патріотів, які активними діями вирішуватимуть ті проблеми і виклики, які сьогодні оточили український народ із усіх сторін» (с. 11). Для досягнення цієї, як ми її розуміємо, «надмети» автор у першому Розділі монографії визначає шляхи формування «націєзорієнтованого інтелігентного учня-читача / учениці-читачки, розробляє модель цього формування, персоналізовану акме-модель

розвитку особистості Нової української школи, простежує напрямки від традицій літературної освіти до ноомоделі формування компетентного учня-читача, приділяє окрему увагу розробці рівневих моделей інтелігентних (компетентних) учнів-читачів в системі літературної освіти.

Другий Розділ присвячено специфіці ціннісно-етичних норм та ставлення в системі формування інтелігентного (компетентного) учня-читача / учениці-читачки Нової української школи; автором розглядаються найбільш важливі аспекти ціннісно-етичних норм, структура цього поняття, шляхи реалізації ціннісних моделей у системі читацької співпраці, інші аспекти проблеми. Вважаємо, що дуже корисним для читачів може стати розроблена автором ціннісно-етична стратегія (визначення сутності поняття), а також її складники в системі літературної освіти школярів, що орієнтує вчителя-практика в його діяльності.

Третій Розділ присвячено розгляду компетентнісної стратегії в системі читацької діяльності школярів: автором подано модель «літературна компетентність» і складники вибудови літературної освіти випускника-читача, проаналізовано складники духовно-мистецького досвіду випускника-читача, компетентнісно-діяльнісну парадигму в системі літературної освіти. Отримані результати стають надійним підґрунтям для створення ноомоделі літературної компетентності, яку автор презентує в наступному Розділі.

Четвертий Розділ присвячено ноомоделі літературної освіти, розгляду п'ятьох читацьких компетентностей у відповідності до наскрізних умінь і ключових компетентностей. Культурна (культурологічна), літературознавча, інтерпретаційна, аксіологічна та творчо-мовленнєва компетентності сприймаються автором у системі, що значно підвищує ефективність розробленої моделі.

П'ятий Розділ презентує складники літературної компетентності учнів-читачів, для чого подаються схема цих складників та їхня розгорнута модель. Наведений у розділі матеріал озброює читача практико-орієнтованої моно-

графії вміннями творчо працювати із літературним матеріалом, надає можливість адекватно адаптувати авторську систему до власної практичної діяльності.

Подані у шостому Розділі ноосферні (авторські) інтерпретації одинадцяти ключових компетентностей забезпечують можливості реалізації ноомоделі формування інтелігентного (компетентного) читача відповідно до вимог Нової української школи, спроможність здійснювати системне формування особистості читача на компетентнісних засадах.

У сьомому Розділі схарактеризовано наскрізні вміння в ноомоделі літературної компетентності, при цьому автор монографії системно розтлумачує ці вміння, акцентуючи увагу читача саме на особливостях їхнього формування відповідно до специфіки сучасного етапу розвитку літературної освіти України, вимог Нової української школи. Також Василь Шуляр намагається простежити перспективи розвитку учня-читача як унікальної особистості, спроможної взаємодіяти з літературним твором на особистісному рівні, конструктивно керувати емоціями, критично і системно мислити, висловлювати власну думку там інші ознаки розвиненої читацької особистості.

Восьмий Розділ розглядає цінності, норми, емоційно-почуттєві стани особистості. Відзначимо, що в цьому розділі автор тактовно подає складні цінності та стани особистості, наполягаючи на необхідності національного виховання, пропонуючи кодекс цінностей сучасного українського виховання. Вважаємо цей момент вагомим внеском автора в розбудову Нової української школи, забезпечення патріотичної спрямованості літературної освіти. Перелік емоційно-почуттєвих станів особистості, наданий в цьому Розділі, враховує основні особистісні моменти, пов'язані з формуванням учня-читача, учня-людини, учня-особистості.

Поданий у дев'ятому Розділі авторський візуалізований алгоритм реалізації ноомоделі інтелігентного (компетентного) учня-читача / учениці-читачки (с. 174) є, на

нашу думку, корисним для вчителя-практика, оскільки допомагає глибше зрозуміти особливості взаємодії з учнями у процесі власної роботи. Згодні з автором, що основний ресурс, «за допомогою якого впроваджуватиметься в практику роботи з учнями-читачами, буде система компетентнісних літературних вправ» (с. 171).

«Висновки» до монографії постають як обґрунтовані та охоплюють основні аспекти дослідження. Привертає увагу думка автора щодо подальших перспектив дослідження: «Перспективним є розширення дослідження з акцентом та опорою на конкретну літературну тему з української / зарубіжної літератур, інтегрованих курсів для Нової української школи» (с. 184).

На нашу думку, доцільно було б запропонувати варіант практичної реалізації ноомоделі інтелігентного читача на прикладі вивчення деякої теми із шкільного курсу української літератури, тому що це надало б читачеві можливість побачити приклад реалізації авторської концепції.

Незважаючи на останнє зауваження, вважаємо, що практико-орієнтована монографія В. І. Шуляра є актуальним, самостійним, корисним дослідженням, вона гідно продовжує авторську серію практико-орієнтованих монографій.

Вважаємо, рецензована монографія може бути корисною для освітян, тому заслуговує бути рекомендованою до друку.

Рецензент:

д.пед.н., професор кафедри
теорії і методики мовно-літературної
та художньо-естетичної освіти
МОШПО

Володимир ГЛАДИШЕВ

НОВА ЗНАЧУЩА ПРАЦЯ ПОДВИЖНИКА УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ, ОСВЯЧЕНА ЛЮБОВ'Ю

Рецензія
на практико-орієнтовану монографію
доктора педагогічних наук, професора кафедри
мовно-літературної та художньо-естетичної освіти
Миколаївського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти
В. І. Шуляра

Шуляр В. І. Ноомодель інтелегентного читача. Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю»: [практико-орієнтована монографія] / В. І. Шуляр. – Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024.

Потреба часу ... Практична підтримка ... Матриця для реалізації... Науковець для вчителя літератури ... Так можна схарактеризувати нову працю відомого методиста Василя Шуляра. Рецензована практико-орієнтована монографія однозначно допоможе вчителям літератури вибудовувати і стратегію, й обирати тактику формування націозорієнтованих учнів-читачів. Закцентовано особливу увагу на формування не стільки як компетентного, а інтелегентного учня-читача й ученицю-читачку. Однозначно підтримуємо твердження автора, що не кожен компетентний може бути інтелегентним читачем / читачкою.

Монографія як одна із праць серії «Методика літератури, умотивована любов'ю». Не випадково з цього ліричного есею й розпочинається праця. Вона розчулює й умотивовує колегинь і колег. Уся серія є подячною працею для захисників і захисниць, рідних і близьких, колег і рецензентів, колишніх учнів і студентів, усім освітянам Миколаївщини й України.

Праця чітко структурована. Логічно й послідовно

вибудовує рух суб'єктів літературної освіти на досягнення планованого літературного продукту. Вперше автором розписана модель зі складниками формування інтелігентного (компетентного) учня / учениці як читачів. Оригінально й доцільно увідповіднено загальні компетентності (ключові й наскрізні навички) до набору п'яти читацьких компетентностей. Цінним, що автор це виписав із урахуванням специфіки літератури як мистецтва слова.

Підкреслюємо, що науковець у практико-орієнтованій монографії розкриває вперше технологію формування націозорієнтованого компетентного учня-читача / учениці-читачки в системі літературної освіти. Розроблена ноомодель враховує ціннісно-етичну, компетентнісну, діяльнісну та особистісно зорієнтовані стратегії навчання.

Перечитуєш текст, вражає продуманість й увідповідненість, чіткість і конкретика запропонованого. Відчувається, що автор особисто і з численною групою вчителів перевіряв це в практичній діяльності, наживо з учнями-читачами.

Реалізація запропонованих моделей потребує певних зусиль усіх суб'єктів літературної освіти. Домінуюльовно-організаційну функцію має виконати вчитель літератури. Великий набір ключових і читацьких компетентностей (11 + 5), наскрізних умінь (11) в узгодженні із чотирма групами навчальних досягнень потребують чіткого алгоритму дій. Науковець наскільки вмотивовано його вибудував, що для вчителя-практика й майбутнього колеги стане зрозумілим як запропонована ноомодель мудро й практично допоможе сконструювати компетентнісно-діяльнісне літературне заняття.

Позірно виокремлюється розділ «Націозорієнтований інтелігентний учень-читач / учениця-читачка як мета Нової української школи». Автор запропонував моделі інтелігентних (компетентних) учнів-читачів у системі літературної освіти, які є науковим підґрунтям розробленої методики. Системно й продумано, по-сучасному й пер-

спективно, практико орієнтовано з урахуванням вивчення художніх творів різних жанрів. Для вчителя це той орієнтир, який має стати стратегією і тактикою у формуванні істинних українців, патріотів України. Цей розділ не залишить байдужим нікого.

Затребуваним буде останній розділ монографії «Алгоритм реалізації ноомоделі інтелігентного (компетентного) учня-читача / ученицю-читачку. Чіткість. Логічність. Продуманість. Системність. Алгоритмічність. Усе це сприятиме впровадженню ідей, які закладено вченим у текст вагівитої праці – «Ноомодель інтелігентного читача».

На перший погляд виникає питання щодо вживання понять у такій формі: «інтелігентний (компетентний) читач / читачка». Василь Іванович переконливо обґрунтував такий підхід: не кожен компетентний може бути інтелігентним; для учителів, які реалізують ідеї Нової української школи відсутній перший варіант мовної конструкції, тому науковець подає таку подвійну мовну конструкцію. До речі, поняття «інтелігентний читач» автор запропонував у 2004 році, захищаючи кандидатську дисертацію за досить нестандартною проблемою «Підготовка майбутнього вчителя літератури до конструкторсько-технологічної професійної діяльності». Це був час, коли технологізація літературної освіти та конструкторська діяльність учителя літератури в Україні не була вибудована. По завершенню читання монографії з автором погоджуємося: для України, для держави сьогодні надпотрібні націєорієнтовані / інтелігентні патріоти й патріотки, істинні й правдиві.

Монографія Шуляра В. І., створена у воєнний час, своїм змістом і настроєм спрямована в майбутнє. Вона є матрицею / основою, яка сприятиме формуванню цивілізованого покоління українців, яким жити в повоєнну добу. Автор у цьому сам переконаний, живе і діє як пише. У цьому не раз переконувалася у розмовах, у спостереженнях, у відгуках колег, знайомих і незнайомих. Написане ним пропущено через мозок і серце. Не випадково серія

видань «Методика літератури, умотивована любов'ю» передає частинку його серця й досвіду Учителеві літератури взагалі, а монографія «Ноомодель інтелігентного читача» зокрема.

Рецензент:

докторка філологічних наук, професорка, завідувачка кафедри світової літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, заслужений діяч науки і техніки України, авторка державних стандартів, навчальних програм, підручників і посібників для закладів загальної середньої освіти, лауреатка Державної премії імені Івана Франка, лауреатка Державної премії імені В'ячеслава Чорновола, лауреатка Премії імені Панаса Мирного, лауреатка Ордену Княгині Ольги III ступеня

Ольга НІКОЛЕНКО

РЕЦЕНЗІЯ

**на практико-орієнтовану монографію
«Ноомодель інтелігентного читача»
(автор В. І. Шуляр, доктор педагогічних наук,
доцент, професор кафедри теорії і методики
мовно-літературної та художньо-естетичної освіти,
директор Миколаївського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
заслужений учитель України)**

Глобальні трансформаційні процеси, що відбуваються в освіті України, потребують переосмислення і перетворення педагогічних технологій навчання шкільних предметів. Подана на рецензування практико-орієнтована монографія є науковим узагальненням авторської методики й технології реалізації ноомоделі інтелігентного (компетентного) учня-читача / учениці-читачки засобами української літератури.

Монографія складається із дев'яти розділів, в яких розкрито наукове підґрунтя і практичний досвід впровадження методики формування інтелігентних (компетентних) учнів-читачів у системі літературної освіти на основі вибудованих стратегій компетентнісної, діяльнісної, особистісно орієнтованої та ціннісно-етичної освіти.

У розділі I «Націєорієнтований інтелігентний учень-читач / учениця-читачка як мета Нової української школи» подано авторські моделі інтелігентних (компетентних) учнів-читачів у системі літературної освіти, які є науковим підґрунтям розробленої методики.

У розділі II «Ціннісно-етичні норми та ставлення в системі формування інтелігентного (компетентного) учня-читача / учениці-читачки Нової української школи» на основі аналізу сучасних науково-педагогічних джерел проаналізовано ціннісно-етичну стратегію навчання як

поняття та її складники в системі літературної освіти школярів та описано шляхи реалізації ціннісних моделей у системі читацької співпраці.

Розділ III «Компетентнісна стратегія в системі читацької діяльності школярів» присвячено опису компетентнісно-діяльнісної парадигми в системі літературної освіти школярів.

У IV розділі посібника, який має назву «Ноомодель літературної компетентності (5 читацьких компетентностей) у відповідності до наскрізних умінь і ключових компетентностей» надано характеристику творчо-мовленнєвій, аксіологічній, інтерпретаційній, літературознавчій та культурній (культурологічній) компетентністям учнів.

У V розділі «Складники літературної компетентності учнів-читачів» автор обґрунтовує розгорнуту модель складників літературної компетентності учнів-читачів.

У VI та VII розділах охарактеризовано ключові компетентності та наскрізні вміння в ноомоделі літературної освіти учнів-читачів в контексті ключових компетентностей та наскрізних умінь учнів Нової української школи.

У розділі VIII «Цінності. Норми. Емоційно-почуттєві стани особистості» надано класифікацію цінностей сучасного українського виховання.

У розділі IX подано алгоритм реалізації ноомоделі інтелігентного (компетентного) учня-читача / учениці-читачки.

Матеріал монографії викладений системно, ґрунтовно, з дотриманням науково-логічної послідовності, з наявністю взаємозв'язку між розділами, містить авторські науково-обґрунтовані тлумачення багатьох складних понять, що є суттєвою методичною допомогою для вчителів, які опановують теорію і практику Нової української школи.

На нашу думку, практико-орієнтована монографія буде корисною для науковців, що досліджують проблеми методики навчання української літератури, освітян, що опікуються проблемами Нової української школи, сту-

СЛОВО РЕЦЕНЗЕНТАМ

дентів та магістрантів філологічних педагогічних спеціальностей.

Вважаємо, що практико-орієнтована монографія В. І. Шуляра «Ноомодель інтелігентного читача» відповідає сучасним вимогам до наукових видань та може бути рекомендована до друку.

Рецензент:

докторка педагогічних наук, доцентка,
Beijing Normal University-Hong Kong
Baptist University
United International College,
visiting professor

Т. В. Тихонова

Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю»
Заснована у 2024 році

Практико орієнтована серія містить низку видань. Кожне із них передбачає набір методик і технологій формування інтелігентних (компетентних) учнів-читачів, націєорієнтованих громадян України. Авторські матеріали апробовані впродовж десятиліть у закладах освіти Миколаївщини та України.

Наукове видання

Василь Шуляр

**НОМОДЕЛЬ
ІНТЕЛІГЕНТНОГО ЧИТАЧА**

Технічна верстка: В. І. Шуляр, Я. І. Іванова
Дизайн обкладинки – Я. І. Іванова
Текст наведено в авторській редакції

Підписано до друку 19.06.2024
Формат 70x100¹/₁₆ Ум. друк. арк. – 14,19
Тираж 100 Зам. № 26

Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
54001, м. Миколаїв, вул. Адміральська, 4-а,
тел./факс 37 85 89, e-mail: moippro@moippro.mk.ua
<http://www.moippro.mk.ua>

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7459 від 28.09.2021 р.